

**SİGORTA İŞLETMELERİ, SİGORTA  
İŞLETMELERİNDE FAALİYETE DAYALI  
MALİYETLEME VE İŞİK SİGORTA  
UYGULAMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Cemal ELİTAŞ**  
**Eskişehir, Ağustos 2001**

SİGORTA İŞLETMELERİ, SİGORTA İŞLETMELERİNDE FAALİYETE DAYALI  
MALİYETLEME VE İŞİK SİGORTA UYGULAMASI

Cemal ELİTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali KARTAL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos 2001

## YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

SİGORTA İŞLETMELERİ, SİGORTA İŞLETMELERİNDE FAALİYETE DAYALI  
MALİYETLEME VE IŞIK SİGORTA UYGULAMASI

Cemal ELİTAŞ

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2001

Danışman: Prof. Dr. Ali KARTAL

Dünya’ da, modern anlamı ile sigortacılık; gerçekleşebilecek fiziki risklerin ticari yaşam ve dolayısı ile ekonomik faaliyetler üzerindeki olumsuz etkilerini giderebilmek düşüncesinden hareketle başladı. Alınan primlerin oluşturduğu fonların atıl bir kapasite olarak beklemesi ekonomik açıdan doğru bir karar olamazdı. Bu noktadan hareketle sigorta kuruluşları banka kurmak yoluna giderek ellerindeki fonları ekonomiye aktarmaya başladılar. Oysa Türkiye’de başlangıçtan itibaren sigorta şirketlerinin kurulmasına bankalar öncülük etmiştir. Ancak Dünya’ da sigorta ve sigortacılık çok önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu çerçevede ünlü iş adamı Henry Ford’ un şu sözü oldukça manidardır; *“New York şehri, iş adamları tarafından değil, sigortacılar tarafından yaratılmıştır. Sigorta olmasaydı gökdelenler olamazdı. Çünkü hiçbir işçi, ailesini sefalet içinde bırakabilecek bir kaza tehlikesiyle o yüksekliklerde çalışmayı kabul etmezdi. Sigorta olmasaydı, hiçbir sermayedar basit bir sigara izmaritinin küle çevirebileceği gökdelenlerin inşası için milyonlar yatıramazdı.”*

Sigorta işletmelerinin ürettiği hizmete “Sigorta Teminatı” denilmektedir. Üretilen hizmetin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Elde edilen ürün elle tutulabilir ve gözle görülebilir bir ürün değildir.
2. Ürünün depo edilmesi mümkün değildir.
3. Ürünün nitelikleri her müşteriye göre değişmektedir.
4. Ürünün önce satışı yapılır ve sonra üretimine geçilir.

Bu özelliklerden dördüncüsü, yani ürünün satışının önce yapılması, maliyet sisteminden beklenen yararların diğer üretim işletmelerinden farklı olmasına sebep olmaktadır. Çünkü sigorta işletmelerinde ürünün satış fiyatı, üretim faaliyeti tamamlanmadan ve üretim faktörlerinin oluşumundaki olasılıklara göre önceden tahmin edilmek zorundadır.

Yapılan bu tez çalışmasında da amaç sigorta işletmelerinin maliyetlerinin doğru, güvenilir ve gerçek rakamlarını tespit etmek amacıyla, dünya da üretim işletmelerinde yaygınca kullanım alanı bulan, Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemi' nin sigorta işletmelerinde uygulanabilirliğinin yol, yöntem ve şeklini belirleyebilmektir.

Nitekim çalışmanın sonunda bu anlamda gerekli sonuçlara ulaştığımız ve bu yeni maliyetleme sisteminin geleneksel maliyet muhasebesi sisteminden daha başarılı sonuçlar verdiğini gösterdiğimizimize inanmaktayız.

## ABSTRACT

"Insurance in the modern sense has its roots in the efforts to remove the negative impacts of potential physical risks over commercial life and therefore economic activities. In economic terms, it wouldn't be a right choice to keep the funds composed of the received premiums as an idle capacity." In this regard, insurance companies have started to transfer the funds to economy, aiming to set up banks. However, in Turkey it was the banks that ever since initiated efforts for the establishment of insurance companies. Yet, insurance and insurance business plays an important role in the world. What Henry Ford said in this context is quite indicative of this fact: *"It is the insurers, and not the businessmen, who created the city of New York. There would not be any skyscrapers but for insurance. Because no worker would agree to work at those heights, considering the accident risk that would leave his family in misery. But for insurance, no capital owner would have spent millions for the construction of the skyscrapers that could be burned down by a simple cigarette end."*

The service provided by insurance companies is called "Insurance Warranty". This service has the following characteristics:

1. The product obtained is not tangible and visible.
2. It cannot be stored.
3. Its characteristics change depending on the customer.
4. It is first sold, and then, produced.

The fourth quality, selling the product before its production results in the fact that the benefits to be obtained from the costs system differ from those in other production companies. Because, in insurance business the sales price of the product is to be estimated before the production is completed and according to probabilities to take place during production.

This study is aimed at identifying methods and forms for the applicability of the 'Activity Based Costing System' in insurance companies, a system which is widely used by production companies all over the world, with a view to calculating the accurate, reliable and real figures of the insurance companies' costs."

## JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Cemal ELİTAŞ'ın "Sigorta İşletmeleri, Sigorta İşletmelerinde Faaliyete Dayalı Maliyetleme ve Işık Sigorta Uygulaması" başlıklı tezi 17 Eylül 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme (Muhasebe) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

### İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Ali KARTAL  
Üye : Prof.Dr.Yılmaz BENLİGİRAY  
Üye : Prof.Dr.Kemal YILDIRIM

Prof. Dr. Çınar Zihyü ALAYIN  
Anadolu Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

## ÖNSÖZ

Benim bugünlere ulaşmamda maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen sevgili aileme başta olmak üzere, Yüksek Lisans tezimi yazarken bana her zaman yol gösterici ve fikir verici özellikleriyle desteğini sürekli hissettiğim danışmanın Prof. Dr. Ali KARTAL beye, tezin uygulama aşamasında verdikleri verilerle tezin gelişimine katkıda bulunan Işık Sigorta Eğitim ve Sistem Geliştirme Bölümü Şefi Sayın Ergun ÖZTAŞ beye en içten şükran ve teşekkürlerimle...

Cemal ELİTAŞ



## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ .....	ii
ABSTRACT .....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI .....	vi
ÖNSÖZ .....	vii
ÖZGEÇMİŞ .....	viii
TABLolar LİSTESİ .....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	xviii
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### SİGORTA VE SİGORTACILIK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

#### 1. SİGORTANIN TEMEL İLKELERİ VE EKONOMİ İÇİNDEKİ ÖNEMİ

1.1. Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi .....	4
1.1.1. Dünya' da Sigortacılığın Gelişimi .....	6
1.1.2. ..Türkiye' de Sigortacılığın Gelişimi .....	9
1.2. Sigortanın Temel İlkeleri .....	12
1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma İlkesi .....	12
1.2.2. İktisadilik İlkesi .....	12
1.2.3. Bir Nakit Gereksinmesinin Karşılanması İlkesi .....	13
1.2.4. Tesadüfilik-Beklenmezlik İlkesi .....	14
1.2.5. Önceden Öngörme İlkesi .....	15
1.2.6. Tehlikeye Maruz Kalmada Eşitlik İlkesi .....	16
1.3. Sigortanın Ekonomi İçindeki Önemi .....	16
1.3.1. Tasarruf Politikaları ve Kaynaklar İçinde Sigortacılığın Yeri ve Katkısı .....	16
1.3.2. Sigorta Fonlarının Diğer Tasarruf Araçlarına Üstünlüğü .....	17
1.3.3. Sigortacılığın İstihdama Etkisi .....	17
1.3.4. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi .....	17

1.3.5. Ödemeler Dengesine Etkisi .....	17
1.3.6. Kalkınma ve Refah Düzeyine Etkisi .....	18

## 2. SİGORTANIN TANIM VE TÜRLERİ

2.1. Sigortanın Tanımı ve Özellikleri .....	19
2.2. Sigortanın Türleri .....	21
2.2.1. Özel Sigortalar .....	23
2.2.1.1. Can Sigortaları .....	23
2.2.1.1.1. Ferdi Kaza Sigortaları .....	23
2.2.1.1.2. Hayat Sigortaları .....	24
2.2.1.1.2.1. Vefat Halinde Hayat Sigortası .....	24
2.2.1.1.2.2. Yaşam Halinde Hayat Sigortası .....	24
2.2.1.1.2.3. Grup Hayat Sigortası .....	24
2.2.1.1.2.4. Karma Hayat Sigortası .....	25
2.2.1.1.3. Hastalık Sigortaları .....	25
2.2.1.2. Mal Sigortaları .....	25
2.2.1.2.1. Yangın Sigortası .....	26
2.2.1.2.1.1. Ek Rizikolar Sigortası .....	26
2.2.1.2.1.2. Yangın Dışında Kalan Sigortalar .....	26
2.2.1.2.1.3. Kâr Kaybı Sigortası .....	27
2.2.1.2.2. Nakliyat Sigortaları .....	27
2.2.1.2.2.1. Emtia Nakliyat Sigortası .....	28
2.2.1.2.2.2. Menkul Kıymet Nakliyat Sigortası .....	28
2.2.1.2.2.3. Tekne-Gemi Nakliyat Sigortası .....	28
2.2.1.2.2.4. CMR Mesuliyet Sigortası .....	28
2.2.1.2.3. Kaza Sigortaları .....	29
2.2.1.2.3.1. Oto Sigortaları .....	29
2.2.1.2.3.1.1. Kasko Sigortası .....	30
2.2.1.2.3.1.2. Trafik Sigortası .....	30

2.2.1.2.3.1.3.	İhtiyâri Mali Mesuliyet Sigortası .....	30
2.2.1.2.3.2.	Oto Dışı Sigortalar .....	30
2.2.1.2.3.2.1.	Bagaj Sigortası .....	31
2.2.1.2.3.2.2.	Hırsızlık Sigortası .....	31
2.2.1.2.3.2.3.	Para Nakli Sigortası .....	31
2.2.1.2.3.2.4.	Cam Kırılması Sigortası .....	31
2.2.1.2.3.2.5.	Kasa Hırsızlığı Sigortası .....	31
2.2.1.2.3.2.6.	Emniyet Suiistimali Sigortası .....	32
2.2.1.2.4.	Zirai Sigortalar .....	32
2.2.1.2.4.1.	Dolu Sigortası .....	32
2.2.1.2.4.2.	Hayvan Hayat Sigortası .....	33
2.2.1.2.4.3.	Kümes Hayvanları Hayat Sigortası .....	33
2.2.1.2.5.	Mühendislik (Makine-Montaj) Sigortaları .....	33
2.2.1.2.5.1.	İnşaat Sigortası .....	34
2.2.1.2.5.2.	Makine Kırılması Sigortası .....	34
2.2.1.2.5.3.	Elektronik Teçhizat Sigortası .....	34
2.2.1.3.	Mali Mesuliyet Sigortaları .....	34
2.2.1.3.1.	İşveren Mali Mesuliyet Sigortası .....	35
2.2.1.3.2.	Diğer Mali Mesuliyet Sigortaları .....	35
2.2.1.3.2.1.	Asansör Mali Mesuliyet Sigortası .....	35
2.2.1.3.2.2.	Üçüncü Kişilere Karşı Mali Mesuliyet Sigortası .....	35
2.2.1.3.2.3.	Mamul Mallar Mali Mesuliyet Sigortası ....	36
2.2.1.3.2.4.	Mesleki Mali Mesuliyet Sigortası .....	36
2.2.2.	Zorunlu Sosyal Sigortalar .....	36

### 3. SİGORTA PRİMLERİ

3.1.	Prim Türleri ve Hesaplanması .....	37
3.1.1.	Brüt Prim .....	38
3.1.2.	Primlerin Hesaplanması .....	39

#### 4. SİGORTACILIĞIN HUKUKİ BOYUTU

4.1. Sigortanın Unsurları .....	41
4.1.1. Sigortanın Tarafları .....	42
4.1.1.1. Sigortacı .....	42
4.1.1.2. Sigortalı .....	42
4.1.2. Lehdar .....	42
4.1.3. Sigorta Menfaati (Sigorta Bedeli) .....	42
4.1.4. Sigorta Primi .....	43
4.1.5. Risk (Riziko) .....	43
4.1.6. Sigorta Tazminatı .....	43
4.2. Sigorta Aracı Kuruluşları .....	43
4.2.1. Sigorta Acenteleri .....	43
4.2.2. Sigorta ve Reasürans Brokerleri .....	44
4.2.3. Sigorta Prodüktörleri .....	44
4.3. Sigorta İşlemleri .....	44
4.3.1. Sigorta Teklifnamesi .....	45
4.3.2. Sigorta Akdi .....	45
4.3.3. Sigorta Poliçesi .....	46
4.3.3.1. Sigorta Poliçesinin Türleri .....	46
4.3.3.1.1. Türk Ticaret Kanunu Açısından Poliçe Türleri .....	46
4.3.3.1.1.1. Nama Yazılı-Muharrer Poliçeler .....	47
4.3.3.1.1.2. Emre Yazılı-Muharrer Poliçeler .....	47
4.3.3.1.1.3. Hamiline Yazılı-Muharrer Poliçeler .....	47
4.3.3.1.2. Sigortacılık Açısından Poliçe Türleri .....	47
4.3.3.1.2.1. Abonman Poliçeler .....	47
4.3.3.1.2.2. Toplu Poliçeler .....	49
4.3.4. Yenileme Senedi (Tecditname-Temditname) .....	49
4.3.5. Muvakkat Sigorta İlmühaberi-Kuvertür Notları .....	50
4.3.6. Zeyilname .....	50

## 5. SİGORTA İŞLETMELERİ MUHASEBESİ HAKKINDA

### GENEL BİLGİLER

5.1.	Sigorta İşletmeleri Muhasebesinde Görülen Özellikler .....	51
5.2.	Sigorta İşletmelerinde Muhasebenin Amaçları .....	51
5.3.	Sigorta İşletmelerinde Hesap Planı .....	53
5.4.	Sigorta İşletmelerinde Özellik Arz Eden Hesaplar .....	56
5.4.1.	Teknik Karşılıklar Hesabı .....	56
5.4.1.1.	Cari Riskler Karşılığı Hesabı .....	56
5.4.1.2.	Muallak Hasarlar Karşılığı Hesabı .....	56
5.4.1.3.	Direkt İşlere Ait muallak Hasarlar Karşılığı Hesabı .....	57
5.4.1.4.	Reasürans İşlerine Ait Muallak Hasarlar Karşılığı Hesabı ....	57
5.4.1.5.	Hayat Matematik Karşılıklar Hesabı .....	58
5.4.1.6.	Uzun Süreli İşler Karşılığı Hesabı .....	58
5.4.1.7.	Hayat Muallak Tazminat Karşılığı Hesabı .....	58
5.4.2.	Hisse Senedi ve Tahviller Hesabı .....	58
5.4.3.	Senet Hesapları .....	59
5.4.4.	Sigorta Poliçeleri Üzerine İkazlar Hesabı .....	59
5.4.5.	İpotek Mukabili İkazlar Hesabı .....	59
5.4.6.	Tasfiye Olunacak Hasarlar Hesabı .....	60
5.4.7.	Muhtelif Borçlular Hesabı .....	60
5.4.8.	Emanet ve Depozitolar Hesabı .....	60
5.4.9.	Poliçe Vergileri Hesabı .....	60
5.4.10.	Diğer Borçlar Hesabı .....	60
5.4.11.	Sigortalılar – Müşteriler Hesabı .....	61
5.4.12.	Acentalar Hesabı .....	61
5.4.13.	Prodüktörler Hesabı .....	61
5.4.14.	Koasürürler Hesabı .....	61
5.4.15.	Reasürürler Hesabı .....	62
5.4.16.	Sedanlar ve Retrosedanlar Cari Hesabı .....	62
5.4.17.	Sedanlar ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolarımız .....	62
5.4.18.	Teknik Kâr Zararla İlgili Özellik Arz Eden Hesaplar .....	62

5.4.18.1. Prim Gelir ve Giderleri Hesapları .....	62
5.4.18.2. Komisyon Gelir ve Giderleri Hesapları .....	63
5.4.18.3. Prim İhtiyat Deposu Gelir ve Giderleri Hesapları .....	63
5.4.18.4. Tazminat Giderleri Hesapları .....	63
5.4.18.5. Teknik Karşılıklarla İlgili Giderler Hesapları .....	64
5.4.18.6. Diğer Giderler Hesapları .....	64
5.4.19. Çeşitli Gelirler Hesabı .....	64
5.4.20. Çeşitli Giderler Hesabı .....	64
5.4.21. Nazım Hesaplar .....	65
5.4.22. Dönem Kâr ve Zararı Hesabı .....	65

## İKİNCİ BÖLÜM

### FAALİYETE DAYALI MALİYET MUHASEBESİ SİSTEMİ

#### 1. SİGORTA İŞLETMELERİNDE MALİYET MUHASEBESİ SİSTEMİ VE İŞLEYİŞİ

1.1. Maliyet Muhasebesinin Gelişimi .....	66
1.2. Maliyet Muhasebesinin Amaçları .....	68
1.3. Sigorta İşletmelerinde İç Organizasyon .....	71
1.3.1. Sigorta İşletmelerinde Faaliyetlerin Bölümlenmesi .....	72
1.3.1.1. Yer Bakımından Bölümlenme .....	72
1.3.1.1.1. Genel Müdürlük .....	73
1.3.1.1.2. Bölge Müdürlükleri .....	73
1.3.1.2. Yetki ve Sorumlulukların Dağılımı Bakımından Bölümlenme .....	73
1.3.1.2.1. Yönetim Bölümleri .....	73
1.3.1.2.1.1. Genel Yönetim Bölümü .....	73
1.3.1.2.1.2. Dış Hizmetler Bölümü .....	73
1.3.1.2.1.3. Yatırım Bölümü .....	74
1.3.1.2.1.4. Denetim Bölümü .....	74
1.3.1.2.2. Yardımcı Bölümler .....	74

1.3.1.2.2.1. Teklifnâme Kabul Bölümü .....	74
1.3.1.2.2.2. Poliçe Tanzim Bölümü .....	74
1.3.1.2.2.3. Aktüerya ve İstatistik Bölümü .....	75
1.3.1.2.2.4. Reasürans Bölümü .....	75
1.3.1.2.2.5. Hukuk Bölümü .....	75
1.3.1.2.2.6. Personel Bölümü .....	75
1.3.1.2.2.7. Hasar Bölümü .....	75
1.3.1.2.2.8. Muhasebe Bölümü .....	75
1.3.1.2.3. Üretim Bölümleri .....	76
1.3.1.2.3.1. Umumi Vekil – Genel Mümessillik .....	76
1.3.1.2.3.2. Acentalar .....	76
1.3.1.2.3.3. Prodüktörler .....	77
1.3.1.2.3.4. Brokerler .....	77
1.3.2. Sigorta İşletmelerinin Örgütsel Yapısı .....	77
1.4. Sigorta İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi ve Maliyetlerin Dağıtımı ...	79

## **2. SİGORTA İŞLETMELERİNDE FAALİYETE DAYALI MALİYETLEME**

2.1. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Tanımı .....	95
2.2. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Gelişimi .....	96
2.3. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Terminolojisi .....	98
2.3.1. Faaliyet Düzeyleri .....	99
2.3.2. Faaliyetlerin Özellikleri .....	101
2.4. Faaliyete Dayalı Maliyetleme sisteminin İşleyişi .....	105
2.5. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Yararları .....	108
2.6. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemi İle Geleneksel Maliyetleme Sistemi Arasındaki Farklar .....	110
2.7. Geleneksel Maliyetleme Sisteminin Aksayan Yönleri .....	114
2.8. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Tasarımı .....	116
2.9. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Varsayımları .....	123
2.10. Sigorta İşletmelerinde Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Ait Bir Örnek .....	124

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**  
**İŞİK SİGORTA İŞLETMESİNDE FAALİYETE DAYALI**  
**MALİYETLEME UYGULAMASI**

**1. ARAŞTIRMA**

1.1. Araştırmanın Tanımı .....	136
1.2. Varsayımlar .....	137
1.3. Evren ve Örneklem .....	137
1.4. Veri Kaynakları .....	137

**2. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI**

2.1. Genel Olarak İşletmenin Tanıtımı .....	138
2.2. Geleneksel Maliyetleme Sistemine Göre Elementer Branşlar İtibariyle Maliyetler .....	141
2.3. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Elementer Branşlar İtibariyle Maliyetler .....	142
2.4. Elde Edilen Verilerin Maliyet Taşıyıcılarına Göre Dağılımı .....	145
2.5. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Branşların Birim Maliyetlerinin Hesaplanması .....	150
2.6. Geleneksel Maliyetleme ve Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Elde Edilen Birim maliyetlerin Mukayesesi .....	151

SONUÇ .....	152
-------------	-----

EKLER .....	155
-------------	-----

KAYNAKÇA .....	172
----------------	-----



## TABLOLAR LİSTESİ

	<u>SAYFA</u>
Tablo 1. Sigorta Akdi .....	14
Tablo 2. Hasarların Meydana Gelişi .....	15
Tablo 3. Türkiye’ de Yıllık Prim Üretimi .....	18
Tablo 4. Branşlar İtibariyle Sigorta Sektörü Prim Üretimi .....	19
Tablo 5. Sosyal sigorta ve Özel Sigorta Ayırımı .....	37
Tablo 6. Sigorta İşletmesinde Kâr/Zarar Akışı .....	80
Tablo 7. Hiyerarşik Akış .....	105
Tablo 8. Kaynak ve Kaynak Taşıyıcıları .....	107
Tablo 9. Geleneksel İki Aşamalı Dağıtım Süreci İle Faaliyete Dayalı İki Aşamalı Dağıtım Sürecinin Yapısal Olarak Karşılaştırılması .....	114
Tablo 10. Düzeyleri İtibariyle Maliyet Merkezi ve Maliyet Taşıyıcıları Örnekleri .....	121
Tablo 11. Faturalama Bölümü – Geleneksel Maliyetleme Sistemi Mayıs 2001	129
Tablo 12. X Sigorta İşletmesi Faturalama Bölümü Faaliyet Süreç Haritası .....	131
Tablo 13. Işık Sigorta A.Ş.’ nin Reasürörleri .....	139
Tablo 14. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Endirekt Maliyetleri Tablosu .....	141
Tablo 15. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Elementer Branşlar İtibariyle Geleneksel Maliyetleme Sistemine Göre Maliyetleri.....	142
Tablo 16. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Poliçelerinin Branşlara Göre Dağılımı.....	143
Tablo 17. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı İçerisindeki İşgücü Saati Dağılımı .....	144
Tablo 18. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Ortalama Dava Açılma Sayısı Tablosu .....	144
Tablo 19. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Otomobil İle İnceleme Sayısı .....	144
Tablo 20. Işık Sigorta A.Ş.’ nin 1998 Yılı Endirekt Maliyetlerinin Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Dağıtım Tablosu .....	149

## ŞEKİLLER LİSTESİ

### SAYFA

Şekil 1. Sigorta Türleri .....	22
Şekil 2. Maliyet Muhasebesinin Amaçlar .....	70
Şekil 3. Sigorta İşletmelerinin Örgütsel Yapısı .....	78
Şekil 4. Geleneksel İki Aşamalı Dağıtım Süreci .....	112
Şekil 5. Faaliyete Dayalı İki Aşamalı Dağıtım Süreci .....	113
Şekil 6. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Mantıksal Modeli .....	117
Şekil 7. Geleneksel Maliyetlendirme İle Faaliyete Dayalı Maliyetlendirme' nin Karşılaştırılması .....	126
Şekil 8. Esas Üretim Hizmet Yerlerinde Faaliyetlerin Belirlenmesi .....	127
Şekil 9. Işık Sigorta A.Ş.' nin Organizasyon Şeması .....	140

## GİRİŞ

İşletmelerde etkili bir maliyet muhasebesi sistemine duyulan ihtiyaç sürekli artmaktadır. Bu ihtiyacı doğuran nedenler, işletmelerin faaliyet gösterdikleri ülkelerin ekonomisindeki gelişme ve değişimler, uluslararası ilişkilerin öneminin artması, işletmelerin dış pazarlarda rekabet koşullarına uyum sağlayabilme çabaları, devletin iktisadi ve mali düzenlemeleri, üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini en doğru şekilde hesaplamak ve bu maliyetleri kontrol altına alma ihtiyacı şeklinde özetlenebilir.

Muhasebe sadece ticari iş yapan işletmeler için değil, birçok meslek grubu için de önemlidir. Örneğin avukatların müşterilerini temsil ederken, mühendisler ve mimarların teknik faaliyetlerini yürütürken, maliyet verilerini göz önüne almaları gerekmektedir. Gerçekte insanlar kendi finansal durumları ile ilgilenirken muhasebe bilgilerinden yararlanırlar.

Muhasebenin temel fonksiyonu ekonomik karar almada yararlı bilgilerin sağlanmasıdır. Bu kararlar daha çok sınırlı (kıt) olan ekonomik kaynaklarla ilgili kararlardır. Dünya ekonomisinin şekli, bu kaynakları kullanım biçimine bağlıdır.

Tam bu noktada sigorta işletmelerinin durumu dikkat çekicidir. Topladıkları çok büyük miktarda fonlarla gerek mikro bazda ve gerekse makro bazda ekonomi açısından değerli fonları idare ederler.

Sigorta, kişilerin canlarına, sağlıklarına ve sahip oldukları ekonomik değerlerin taşıdığı risklere karşı, teminat veren, ekonomik riskleri kendi üyeleri arasında paylaştırarak, olabilecek zarar ve ziyanlara karşı önlem alınmasına olanak sağlama faaliyetidir. Kişilerin canları ve ekonomik değerleri her zaman çeşitli riskler altındadır. Bu nedenle kişiler ölüm, hastalık, sakatlık, iş gücünün kaybı, yangın, deprem, su baskını, kaza vb. olaylara karşı prim ödeyerek kendilerini ve ekonomik değerlerini güvence altına almakta, böylece de sigortacılık endüstrisine yardım etmektedir.

Ülkemiz de sigortacılık faaliyetleri 19. y.y.' in sonlarında başlamış, ancak o günden bu güne kadar arzulanan seviyeye gelememiştir. Sigorta primlerinin artmasına karşılık gerek enflasyona bağlı olarak, gerekse sigortacılık anlayışının gerektiği gibi anlaşılammış olması nedenleriyle diğer finans sektörlerine göre ülke ekonomisi içindeki yeri ve işlevleri yetersiz kalmıştır. Kişi başına prim ödemesi ülkemizde 15 USD. civarında iken, gelişmiş ülkelerde 300-350 USD. civarındadır.

Halen ülkemizde 60' in üzerinde yerli ve yabancı Sigorta ve Reasürans şirketi faaliyetini sürdürmektedir. Şirket sayısı artmış olmakla birlikte, sigorta talebi artmamıştır. Bunun yanı sıra prim tahsillerinde çeşitli sorunlar, yapılan yasal düzenlemelere rağmen henüz çözümlenmiş değildir.

Her ne kadar 1989 yılında Hugo Kasırgası, 1990 Avrupa Kış Fırtınaları, 1991 Japon Mirielle Tayfunu, 1992 Andrew Kasırgası, 1994 Kaliforniya Fırtınası, 1995 Kobe Depremi, 1999 Marmara Depremi ve benzeri birçok olay dikkatleri sigorta sektörü üzerine çekmişse de arzulanan gelişim sağlanamamıştır.

Sigorta sektörünün sorunlarının başında sigortanın gereğince kavranılmamış olması ile birlikte yetişmiş ve kalifiye eleman eksikliği gelmekte olup, sektörde eğitim-öğretim faaliyetleri de yetersizdir. Her sigorta şirketi kendi bünyesinde, kendisine uygun elemanları eğitmek ve yetiştirmeyi yeğlemekte, bununla ilgili olarak çeşitli konferanslar, seminerler ve toplantılar düzenlemektedir.

Özellikle sigorta işletmeciliği konusunda yeterli bir eğitim-öğretim çabaları olmasına rağmen hukuk, organizasyon ve muhasebe konularında yetersiz kalınmakta yada gelişim kişilere bağlı kalınarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle yukarıda anılan alanlarda ki yeni gelişmeler yakından takip edilememekte ve bu nedenle de sektör özlediği yere gelememektedir.

Her sektörde olduğu gibi sigorta sektöründe de kaynakların en ekonomik ve verimli bir şekilde dağılımının sağlanması sektörün en önemli amaçlarından biridir. Bu amaç ancak, sektördeki tüm sigorta kurumlarının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve etkin

bir şekilde yönetilmesiyle mümkün olabilir. Bu nedenle sigorta maliyetlerinin hesaplanması ve kontrol altına alınması çok önemlidir. Kaynakların verimli ve etkili bir şekilde kullanılmasında, muhasebenin sağlayacağı maliyet bilgileri büyük önem taşımaktadır. Buna göre sigorta işletmelerinin yönetiminin esas amacı, belirli düzeydeki sigorta hizmetlerini, en düşük maliyetle ve maksimum nicelikte üretebilmek şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu çalışmanın giriş bölümünü izleyen birinci bölümünde sigorta ve sigortacılık hakkında genel bilgiler verilmiş, ikinci bölümde sigorta işletmelerinde muhasebe ve faaliyete dayalı maliyetleme sistemi hakkında bilgiler yer almış, üçüncü bölümde bir sigorta işletmesinde faaliyete dayalı maliyetleme uygulaması örnek olarak verilmiştir ki bu örnek hem geleneksel maliyet muhasebesi sistemine ve hemde faaliyete dayalı maliyetleme sistemine göre çözümlenmiştir, ayrıca yine bu bölümde sonuç ve öneriler ele alınmıştır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### SİGORTA VE SİGORTACILIK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

#### 1. SİGORTANIN TEMEL İLKELERİ VE EKONOMİ İÇİNDEKİ ÖNEMİ

##### 1.1. Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi

Sigorta kişilerin yaşamları boyunca değişik koşullara bağlı olarak oluşacak gider ve zararlara karşı kendilerini korumak amacı ile önceden önlem alma gereksinimlerinden doğmuştur. Şu halde sigorta kişinin gelecekteki gereksinimlerini karşılamak arzu ve isteği sonucu oluşan bir davranış biçimidir.

Kişinin maddi gereksinimleri bir yandan öncelikli, öte yandan da nitelikleri bakımından çok değişiktir. Bunun yanı sıra gerçekten kişiler birçok tehlike ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu tehlikeler yangın, su baskını, çalınma, kazaya uğrama, sakatlanma vs. olabilir. Kişilerin yalnız yaşamamaları sonucu toplum yaşamı doğmuş ancak bu değişim kişilerin gereksinimlerini değiştirememiştir. Yaşamın devamı için zorunlu ve gerekli olan beslenme, barınma, giyinme vb. gereksinimler çoğalmaktadır. Bu duruma kişinin tek bir elbise ile yetinmeyerek mevsimlere göre, bulunduğu ortama göre değişik elbiseler giyme gereksinmesi duyması örnek verilebilir.

Öte yandan düşünce ve kültür yaşamında oluşan gelişmeler kendilerini özellikle müzik, dans, edebiyat, resim vb. düşünsel gereksinimleri karşılayan araçlarda göstermektedir. Gereksinimlerin gelişimine ve sayısal artış göstermesine paralel olarak zaman içinde bir sıralamaya tabi tutulması gerekmektedir. Çünkü kişi sadece günlük gereksinimleri ile birlikte gelecektekilerini de düşünmek zorundadır. Bu düşünceye bağlı olarak ta elde edilen gelirin bir kısmı tasarruf edilerek gelecekteki gereksinimlerin giderilmesine ayrılmaktadır. Belki gelecekteki gerçekleşmesi düşünülen gereksinimler hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Ancak önlem alınması zorunludur. Bir diğer ifade ile gerçekleşmesi kesin olmamakla birlikte gerçekleşme olasılığı bulunan ve gerçekleşmesi tesadüflere bağlı olan gereksinimleri düşünmek ve önlem almak hem bir gereklilik hem de bir zorunluluktur.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Mehmet Özkan, *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1995, s.8-9.

Zaman ilerledikçe ve olaylar geliştikçe kişinin karşı karşıya kalacağı gerçek kendisini şu iki noktada gösterecektir.

- **Kişinin gelecekteki gereksinimlerin tümünü tek başına karşılaması olanaksızdır. Çünkü sahip bulunduğu olanaklar bu gereksinimlerin karşılanmasında tek başına yetersiz kalmaktadır.**
- **Aynı gereksinimleri duyan başka kişiler vardır. Ancak bu gereksinimlerinin tümünün birlikte ve aynı zamanda gerçekleşmesi zayıf bir olasılıktır.**

Kişinin sahip olduğu tüm malı, eşyası, gelirin kaynağı olan sağlık ve yaşamı, hastalık, kaza ve ölüm gibi zarar verici olayların tehlikesine uğrama olasılığı her zaman söz konusudur. Bu olasılıklardan birisinin gerçekleşmesi kişinin ekonomik varlığının yada yaşamının sona ermesine neden olabilir. Bu olasılıklar kaza olarak, kazaların gerçekleşme olasılığı da riziko veya risk<sup>2</sup> olarak nitelendirildiğinde kazanın ne zaman gerçekleşeceği önceden hiçbir şekilde kestirilememekte ve buna bağlı olarak önlenememektedir. Bunun yanı sıra önceden önlenmesi olanaksız olan kazaların sorumlusunu belirlemekte olanaksızdır. Bu nedenle kişiler önceden önlem almak gereksinimi duymaktadır. Şu halde gelecekte gerçekleşmesi olası olan bir tehlikenin yada riziko ve belirsizliklerin giderilmesinde birlikte hareket edilebilmesi için bu tehlike yada riziko ve belirsizlikler bir araya toplanmalıdır. Daha sonra ise tehdidi altında bulunan tehlike, riziko ve belirsizliklerin gerçekleşme olasılığının tesadüfi olduğu, bununla birlikte büyük bir topluluk oluşturan insan toplumu içinde belirli bir yasaya bağlı olduğu görülecektir. İşte deneyim ve gözlemlerin bu aşamasında sigorta ile karşı karşıya kalınmaktadır. Şu halde **sigorta, büyük bir insan topluluğu oluşturan kişilerin ayrı ayrı ve aynı şekilde duydukları tesadüflere bağlı, ancak önceden kestirimi –**

<sup>2</sup> **Risk (riziko);** “gerçekleşmesi kesin olmayan ve sigortalı ile sigortacının iradesi dışında ve ileride oluşabilecek bir olaydır.” Riskin unsurları ise şunlardır:

- a) Gerçekleşmemiş olması (T.T.K. md. 1279)
- b) Muhtemel olması, gerçekleşme kadar gerçekleşmeme ihtimali de olması
- c) İstikbale dönük olması
- d) Ahlâka ve yasalara uygun olması gerekmektedir. (T.T.K. md. 1277)

İlker Parasız ve Tuğrul Dirimtekin, **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 384, 1998. s.136, Murat Alışkan, **Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, İstanbul: Yayımlı Yayıncılık, 1998. s.418, Parasız ve Dirimtekin, **a.g.e.**, s.137, Alışkan, **a.g.e.**, s.418.

öngörülmesi olanaklar içinde olan bir nakit gereksinimin, topluluğu oluşturan kişiler arasında karşılıklı olarak karşılanmasını sağlamaktadır. Bir diğer ifade ile sigorta, oluşabilecek zararları önlemek amacı ile değil zararı topluluğu oluşturan kişiler (üyeler) arasında dağıtarak her bir kişinin kendisi için sözkonusu olan belirsizliği ortadan kaldırmasına olanak sağlamaktadır. Böylece de kişi için tehlikenin yada rizikonun getireceği zarar olasılığı belirli (muayyen) ve kabul edilmiş bir gider haline dönüşecektir.<sup>3</sup>

Bu yönü ile değerlendirildiğinde sigortanın ekonomik yaşamın emniyet – güvenlik sübabı, olduğu yada ekonomik yaşamın yaları olduğu ifade edilmektedir.

### 1.1.1. Dünya’ da Sigortacılığın Gelişimi

M.Ö. 4500 yıllarında Mısır’ da taşıyıcıların kendi aralarında dayanışma kurdukları görülmektedir. Daha sonra M.Ö. 2500 yıllarında Babil’ de kervancılar aralarında para toplayarak, sandık kurmuşlar ve oluşan zararın sandık tarafından karşılanmasını kararlaştırmışlar. Yine Babil’ de Hammurabi kanunlarında nakliyeciler arasında zararların giderilmesi amacı ile Darmatha ismi ile anılan kontrata rastlanılmıştır. Buna göre kervanları, haydutların saldırısına uğrayanların zararlarını, diğer kervan sahipleri paylaşmıştır.

M.Ö. 640-558 yıllarında Atina’ da aynı politik ve dini eğilime sahip meslek ve sanat sahipleri arasında kurulan birlikler, üyelerinin ödedikleri belirli tutarlardaki kotizasyonlara<sup>4</sup> karşılık üyelerinin oluşan maddi zararlarını (mesleki alet ve teçhizatlarında oluşan) ve manevi zararlarını (ölüm halinde) üstlenmişlerdir.

M.Ö. 371-286 yıllarında Filozof Theophraste tarafından kurulan bir birlik ile, aida karşılığı olmak üzere bu birliğin üyelerine bazı durumlarda yardımlar yapılmıştır.

M.S. 200 yıllarında Roma’ da kurulan birlikler ise daha çok dini, mesleki ve askeri birlikler olup, belirli kotizasyonlara karşılık üyelerinin ölümü halinde en

<sup>3</sup> Özkan, a.g.e., s.9-10.

<sup>4</sup> **Kotizasyon:** Ortaklaşa bir masrafa katılma payı.



yakınlarına yer değiştirme ve benzeri zorunlu hallerde belirli tutarlarda yardım yapmışlardır.

Daha sonraları yardımın boyutları, mezarlıkların yapılması, ayinlerin (dinsel törenlerin) tertip edilmesi, yaşlı ve sakatlara parasal yardım yapılması ile daha da artmıştır. Gild adı verilen bu birlikler bugün kaza branşında faaliyet gösteren sigorta teşebbüslerine benzeyen kuruluşlar olarak uzun süre faaliyet göstermiştir.

Roma ve Yunan dönemlerinde uygulanan bu birlikler günümüz sigorta teşebbüslerine çok benzemektedir. Özellikle, müşterek averya' ya (bir gemide yada taşıdığı yükte meydana gelen hasar) daha eski tarihlerde Finike, Hindistan ve Babil' de rastlanılmıştır.<sup>5</sup>

Ekonomik faaliyetlerin artmasıyla Avrupa' da 14. yüzyıldan itibaren ticaret hayatı önemli ölçülerde gelişmeler kaydetmiştir. 14. yüzyılda deniz ticaretinde çok ilerlerde olan İtalya' da sigortaya ihtiyaç duyulmuştur.<sup>6</sup> Böylece deniz sigortaları ilk kez İtalya' da Lombardiya ve Venedik' te yapılmıştır. 11. yüzyılda anlaşmalara verilen poliçe ismi de İtalyanca Polizza kelimesinden gelmektedir. Polizza, İtalyanca' da yazılı ve katlanmış belge anlamı taşımaktadır. Elde edilen bilgilere göre tarihte ilk defa 1347 yılında bugünkü anlamı ile sigorta poliçesi düzenlenmiştir. Düzenlenen poliçeler tüccarların toplandığı pazar yerlerinde ve kahvehanelerde hazırlanmakta ve rizikoyu üstlenenlerce imzalanmakta idi.

Bu ise sigortacılık açısından bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Çünkü bu tarihten itibaren maddi ifadesine özel bir belge ile kavuşan sigorta kendisine has bir biçimle mukavele olarak uygulama bulmuş oluyordu. Daha sonra sigorta hukuku da gelişmeye başladı. 1369 tarihinde Genova Cumhurbaşkanı' nca bir Emirname çıkartılmıştır. Daha sonra ise deniz kıyısı olan ülkelerde deniz sigortaları ile ilgili kurallar uygulamaya geçilmiştir. Bu kurallar önceleri eğilim haline gelmiş ve biraraya toplanarak

<sup>5</sup> Özkan, a.g.e., s.1-2.

<sup>6</sup> Reyagan Kander, T.C.' de Hususi Sigorta Hukuku ve Sigorta Müesseseleri, İstanbul: Filiz Kitabevi 1990, s.13.

yeniden uygulamaya geçirilmesi uygun görülen prensiplerden oluşmakta olup en önemlileri şunlardır:

- 1435, Barcelona Emirnamesi,
- 1681, 14. Louis döneminde çıkarılan Büyük Emirname,
- 1731, Avarya ve Sigortalar Hakkındaki Hamburg Emirnamesi.

Bu emirnameler ile sigorta fikri kendini iyice kabul ettirmiş ve özellikle deniz sigortalarında gelişimi hızla sürdürmüştür. Deniz sigortaları gelişimini, İngiltere’ de Edward Llyod’ ın kahvehanesinde toplanan gemicilerin, deniz nakliyatından doğan hasarları – zararları paylaşması ile sürdürmüştür. 18. yüzyıldaki gelişimlere bağlı olarak, bir çok teşebbüsün de kuruluşu hızlanmıştır. Özellikle; sermaye sahibi birçok kimse biraraya gelerek, bu konuda ortak ekonomik faaliyetlere girişmiştir. Sömürgeler ile faaliyet gösteren birçok büyük teşebbüs, Anonim Şirket’ lerin öncülüğünü yapmış ve bu gelişim de ilk sigorta işletmelerinin kurulmasına olanak sağlamıştır.

İlk sigorta işletmesi 1663 yılında Paris’ te Anonim Şirket biçiminde kurulmuş olup bu sigorta teşebbüsü sadece deniz nakliyatı ile uğraşmış, ancak çok kısa süre faaliyette bulunmuştur.

1666 yılında Londra’ da çıkan büyük yangınla yangına karşı sigorta gündeme gelmiş ve 1696 yılında yangın branşında çalışan ilk sigorta teşebbüsünün kuruluş nedenlerini hazırlamıştır. Bu teşebbüsün ismi, “Hand in Land” olup bugünde faaliyetini sürdüren dünyanın en eski sigorta teşebbüsüdür.

Yine bu tarihlerde Hollanda ve Almanya ‘ da sigorta teşebbüsleri kurulmuştur. Daha sonraları ise Amerika Birleşik Devletleri’ nde de sigortacılık faaliyetleri başlamıştır.<sup>7</sup>

1687 – 1688 yıllarında nakliyat branşında faaliyet gösteren ilk sigorta teşebbüsü olan Llyod, önceleri sadece bu branşta faaliyetini sürdürürken 18. yüzyılın sonlarına doğru yangın branşını da faaliyetlerine eklemiştir. Llyod bu dönemde pek çok sayıda

---

<sup>7</sup> Özkan, a.g.e., s.3.

küçük sigorta teşebbüslerini biraraya getirmiş ve büyük bir sigorta teşebbüsü kurarak ilmi anlamda sigortacılık yapmıştır.

Sigortacılık tam anlamıyla gelişimini 19. yüzyılın başlarında ve özellikle ikinci yarısında matematiğin sigorta işlemlerine uygulanması ile göstermiştir. İnsanın yaşamı boyunca karşılaştığı olayların ve ölümlerin incelenmesiyle, yaşam sigortası büyük bir uygulama bulmuştur. İnsanın ölümü, yaşam süresinin uzunluğu, yeni doğumlardaki ölüm oranı, yaşla ölüm arasındaki ilişki vb. hususlar sistemli bir şekilde incelenmiş ve günümüzde de kullanılan ölüm tabloları hazırlanmaya başlanmıştır. Daha sonra olasılık hesapları, birleşik faiz hesaplamaları, deneme serileri ve benzeri hesaplamalar hem sigortacılığın gelişimini hızlandırmış hem de sigorta matematiğinin doğuşuna neden olmuştur. Yine bu dönemde deniz, yangın, yaşam sigortaları ile birlikte kazaya karşı sigorta ve mesuliyet sigortaları türleri sigortacılık faaliyetine girmiştir. 19. yüzyılda bilimsel ilerlemelere bağlı olarak endüstriyel faaliyetler de hızlanmış ve bunun sonucunda yeni rizikolar doğmuş ve sigortacılık faaliyetleri hızlı bir gelişim göstermiştir. Ekonomik ve sosyal yaşamdaki gelişmelerin etkisiyle hırsızlık, hayvan ölümleri, makine kırılmaları, savaş rizikolarına karşı sigortalar ortaya çıkmış ve sanayileşmedeki hızlı değişim sonucu taşıma ve sürat vasıtalarındaki teknik gelişimler mesuliyet sigortalarının da gelişimini hızlandırmıştır. Bunun sonucu olarak ta kara ve hava trafik sigortaları yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca çalışanların sosyal güvenliklerini sağlamak amacı ile kaza, hastalık, ölüm ve emeklilik sigortaları da faaliyete geçmiştir. Son olarak da atom enerjisinin getirdiği rizikolara karşı sigorta yapılmaktadır. Bu durumla ilgili olarak uluslararası bir hukuki düzenleme çalışmasına başlanmıştır.<sup>8</sup>

### 1.1.2. Türkiye' de Sigortacılığın Gelişimi

İlk Türk kavimlerinin oluşmasından başlayarak; fakire, düşküne, felaketle yüz yüze kalana yardım elini uzatma yapımızdan ve inançlarımızdan gelen bu insancıl ve duygusal davranışa karşın, toplumumuzu etkileyen bazı muhafazakâr görüşlerin yarattığı olumsuz koşullar altında belirli sahalarda örgütlenme girişimlerimiz sonuçsuz kalmıştır.

---

<sup>8</sup> Özkan, a.g.e., s.3-4.

Bu nedenle, 19. asrın başlarında ortaçağdan bu yana süregelen muhafazakâr baskılardan arınan Avrupa’ da “Sigortacılık” büyük bir hızla gelişmeler kaydetmeye başlamıştır.<sup>9</sup>

Avrupa’ da bu gelişmeler yaşanırken ülkemizde 1865 Hocapaşa ve Kumkapı ile 1870 Beyoğlu yangınlarının meydana getirdiği büyük sayıdaki mal ve can kaybına bağlı olarak halk arasında sigorta bilinci oluşmuştur. Daha sonraları, bunu şeyhülislamdan “Sigorta yaptırmanın caiz olduğuna” ilişkin fetva alınması izlemiş ve yabancı sigorta şirketleri faaliyetlerine başlamıştır. Bu fetvaya göre; sigorta bedelinin helal olabilmesi için, akit yapılan sigorta şirketinin yabancı bir ülkede olması gerekmektedir. 1872’ de İngiliz “Sun”, “Northern” ve “North British”, 1878’ de Fransız “La Fonciere” çalışmak üzere İstanbul’ a gelmişler ve 1891 yılında Fransız “Union de Paris” sigorta şirketinin İstanbul’ da acentelik açması ile ilk sigortacılık faaliyetleri ülkemizde başlamış olup, bunu diğer ülkelerin çeşitli sigorta şirketleri izlemiştir.<sup>10</sup>

1892 yılında Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi ve Düyûn-i Umûmiyye idarelerinin iştirakiyle “Türk Mevzuatı’na” uygun ilk şirket olarak “Umum Osmanlı Sigorta Şirketi” kurulmuştur. 1920 yılında bu şirketin ismi, “İstanbul Umum Sigorta Şirketi” olarak değiştirilmiştir.<sup>11</sup>

Yabancı sigorta şirketlerinin acentelik sayısının gittikçe artması, Osmanlı Devlet Yönetimi’ nin sigortacılığa ilişkin yasal düzenlemeler yapmamış olması, o yıllarda düzenlenen poliçelerin sigorta şirketinin mensup olduğu ülke resmi diline göre, İngilizce, Almanca veya Fransızca düzenlenmesi, hasar sırasında ortaya çıkan sorunların halledilebilmesi için İngiliz, Alman veya Fransız mahkemelerinin yetkili kılınması, büyük bir denetimsizlik olgusunu ortaya koyuyor ve bunun sonucu olarak da; poliçelerin fesh edilmesi veya sözleşmelerin teminattan yararlandırılmaması gibi keyfi uygulamalarla sigorta şirketleri tarafından sigortalının hakları ortadan kaldırılıyordu.<sup>12</sup>

<sup>9</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.133.

<sup>10</sup> Özkan, a.g.e., s.4-5.

<sup>11</sup> T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, **Ekonomik Kavramlar ve Göstergeler No.3 Mali Sistem**, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1997, s.67.

<sup>12</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.133-134.

Bunun sonucu olarakta yabancı sigorta teşebbüslerine Türk ortak alma zorunluluğu getirilmiştir. Aynı zamanda 1906 yılında “Sigorta Muamalatına Dair Ticaret-i Berriye Kanun Muzeyyel Kanunu” sigortacılık işlemlerini düzenlemiştir. Bunu 1923 tarihine kadar bir çok kanun ve tüzüklerin çıkarılması izlemiş olmasına rağmen hedeflere ulaşamamıştır.<sup>13</sup>

1914 yılında “Yabancı Sigorta Şirketleri ile Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketler Kanunu”yla yerli şirketler kurulmaya başlanmıştır. 1916’ da “Vatan ve Milli”, 1918 yılında “İttihaki Milli”, 1923 yılında “Şark Sigorta”, 1925 yılında “Anadolu Türk Sigorta Şirketi” kurulmuştur. 1927’ de sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi hakkında “1149 Sayılı Kanun” ve mükerrer sigorta inhisar hakkındaki “1640 Sayılı Kanun” yürürlüğe konmuştur. 1929 yılında “Milli Reasürans Türk Anonim Şirketi”, 1948’ de “Genel Sigorta Anonim Şirketi” kurulmuştur.<sup>14</sup>

Sigortacılık faaliyetleri; sigorta teşebbüslerinin sayısının artması ile branş olarak ta değişiklik göstermiş ve sigorta teşebbüsleri önceleri yangın, nakliye, kaza ve hayat branşlarına ilaveten doluya karşı sigorta, hayvan hayat sigortası, makine - montaj sigortası branşlarında da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Ulusal sigortacılığın gelişimi ve sayılarının artması yabancı sigorta teşebbüslerinin sayısını azaltmıştır. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer alan “Sigortacılık yapmak üzere yeni şirketlerin kurulması ve yabancı şirketlerin çalışma izni almaları teşvik edilmeyecek” kararına bağlı olarak yeni sigorta teşebbüslerinin kurulmasına izin verilmemiş ancak reasürans şirketleri kurulmuştur.<sup>15</sup>

## 1.2. Sigortanın Temel İlkeleri

Tam anlamıyla sigortadan söz edilebilmesi için sigortanın, esas aldığı ilkelere uygun olması gerekmektedir. Bu ilkeleri ve özellikleri taşımayan faaliyet ve olaylar ancak

<sup>13</sup> Özkan, a.g.e., s.6.

<sup>14</sup> Tülin İşgören, *Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri*, İstanbul: Can Matbaası, 1988, s.27.

<sup>15</sup> Özkan, a.g.e., s.5.

sigortaya benzeyen olay yada faaliyet olarak nitelendirilmeli ve sigorta kapsamına (sigortacılık faaliyetleri içerisinde) dahil edilmemelidir.<sup>16</sup>

### 1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma İlkesi

Gelecekte duyulabilecek bir nakit gereksinmesinin karşılanmasının Mütüallik - Karşılıklı Yardımlaşma İlkesine, dayanması gereklidir. Mütüallik – Karşılıklı Yardımlaşma, bir insan topluluğunu oluşturan tüm fertlerin karşılıklı olarak birbirleriyle yardımlaşması anlamı taşımakta ve bu prensibin uygulanabilmesi için çok sayıda kişinin bir araya gelmesi zorunlu olmaktadır.

Sigortanın moral değerini ifade etmesi bakımından **“Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için”** özdeyişi bu duruma en güzel örneği oluşturur. Böylece bir kazaya yada felakete uğramayan bir kimse, bu kaza yada felakete uğrayanların zararına ortak olacaktır. Bunun sonucu olarakta kişilerin bu ortak davranışları ile herkes tüm kaza veya felakete uğrayanların karşılaşacağı zarar veya kayıpları paylaşılacağını görerek kendinin güvenlik içinde bulunduğunu hissedecektir.

Bundan da sigortanın finansmanını sağlayan bizzat sigortalıların kendileri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sosyal sigortalarda ise prensip olarak üçüncü kişi durumundaki işverenlerin primlere iştiraki yada devletin kendi bütçesinden ödenek ayırması suretiyle sigortanın finansmanına iştirak ettikleri görülmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde sosyal sigortaların teknik anlamda sigorta faaliyetlerinden olmadığını vurgulamak daha doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmelidir.

### 1.2.2. İktisadilik İlkesi

Sigortanın iktisadi rasyonellik ilkesine uygunluğunu ise şöyle açıklayabiliriz. Gelecekte doğabilecek bir nakit gereksinmesinin giderilmesi için sistemli bir plana ve belirli teknik kurallara uyulması zorunludur. Gerçekleşmesi beklenen bir tek rizikonun karşılanmasında bir defa olmak üzere kurulan bir toplulukta sigortadan bahsedilmesi söz konusu olamaz. Çünkü riziko topluluğunda süreklilik şarttır. Bu topluluğun uzun süreli bir dönemde önceden belirlenen bazı kurallara uygun olarak faaliyette bulunması

---

<sup>16</sup> Özkan, a.g.e., s.10.

gerekir. Bunun dışında her sigorta topluluğunun bir organizasyona da gereksinmesi bulunmaktadır.<sup>17</sup>

### 1.2.3. Bir Nakit Gereksinmesinin Karşılanması İlkesi

Sigortanın üstlendiği görevin, para ile ölçülebilir bir maddi gereksinmenin karşılanması amacıyla meydana gelmesi olası bir zararın karşılanmasına veya telafi edilmesine yönelik olması gerekmektedir.

Şu halde sigortanın gerçek konusu bir kişinin kendisini tehdit altında hissettiği yada sadece olabileceğini öngördüğü bir olayın meydana gelmesi halinde zedelenen ekonomik menfaattir.

Meydana gelmesi düşünülen olay ölüm, bir malın hasarlanması ve zararı yada kayba uğraması gibi, arzu edilmeyen bir hadise olabileceği gibi, özellikle gerçekleşmesi ümit edilen bir olayda olabilir. Örneğin, hayat sigortalarında hayatta kalmaya bağlı sigortada veya tahsil yada cihaz sigortalarında durum bu şekildedir. Meydana gelmesi beklenen olay, ister korkulan türden, ister korkulmayan türden olsun, esas olarak sigortaya konu olabilmesi para ile değerlendirilebilen bir gereksinim yaratmasıyla ilgilidir.<sup>18</sup>

Sigorta para ile ifade edilebilen bir gereksinmenin giderilmesini hedef almakta, ancak hiçbir şekilde olayın gerçekleşmesinden doğacak para gereksinmesinin fazlasını karşılamamaktadır. Bu durum ilke olarak, sigorta; Sigortadan faydalanacak kişi için bir kazanç vesilesi olmamalıdır biçiminde ifade edilmektedir.

Sigorta hasar sonucu (hasara bağlı olarak) ortaya çıkan gereksinmeler içinde malvarlığı ile ilgili olanlara yöneliktir. Bir diğer deyişle, sigorta, sigortalıların hasar sonucu ortaya çıkan, manevi değerdeki zararları karşılamaya yeterli olmadığı gibi böyle bir külfeti de üstlenmemektedir. Örneğin bir aile içinde sevilen bir kimsenin ölmesine

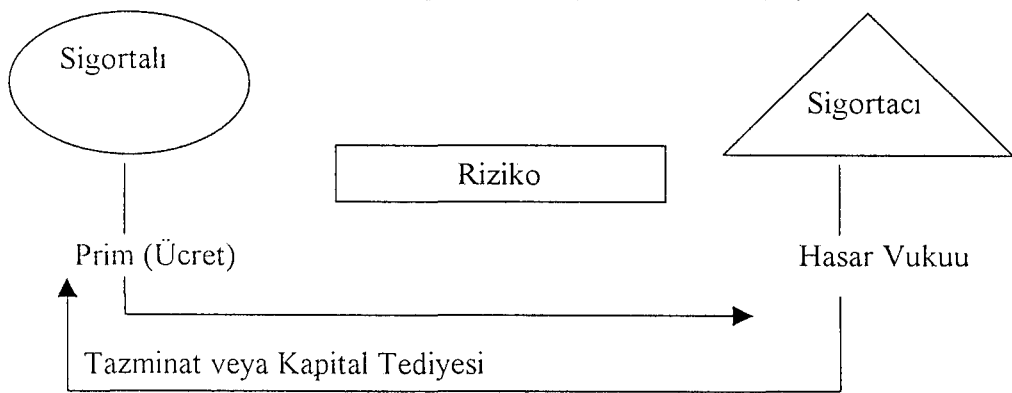
<sup>17</sup> Özkan, a.g.c., s.12.

<sup>18</sup> Beklenen olay gerçekleşmeden önce **Risk (Riziko)**, gerçekleştikten sonra ise **Hasar** olarak tanımlanır.

yada sürekli malûl kalmasına neden olabilecek bir olayın meydana gelmesi halinde uğranılan manevi zarar hiçbir şekilde sigorta konusu olamamıştır.<sup>19</sup>

Aşağıdaki tabloda bir sigorta akdinin tarafları ile akdin işleyişi daha özet bir şekilde anlatılmaktadır.

Tablo 1. Sigorta Akdi (Maddi Zarar İçin)



Tülin İşgören, Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri, İstanbul: Can Matbaası, 1989.

#### 1.2.4. Tesadüfilik – Beklenmezlik İlkesi

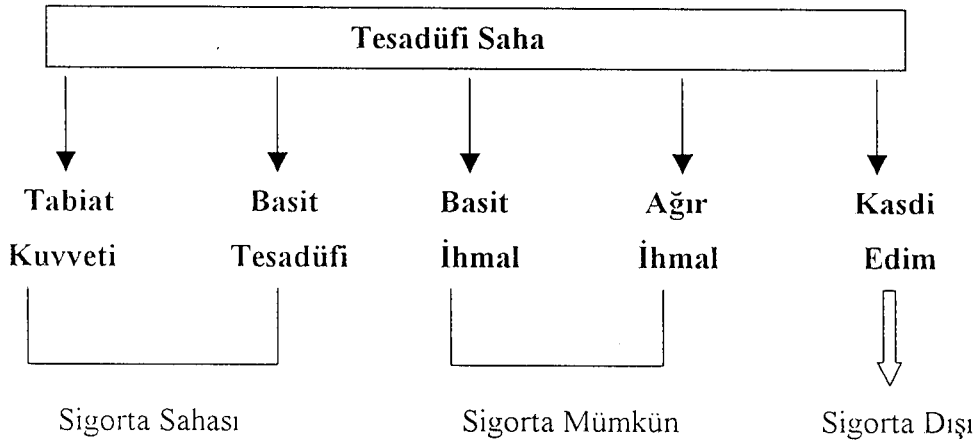
Riskin gerçekleşip gerçekleşmediğine karar verebilmek için tesadüfi olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Riskin gerçekleşmesinde etken olan neden, sigortanın tasarrufunda olmamalı ve irade dışı olmalıdır. Bu koşul insan gücünün bir hasarın oluşmasında aciz kaldığı tüm hallerde geçerlilik kazanmaktadır. Örnek olarak, doluya karşı sigorta ve doğal afetlerin oluşturduğu zararlara karşı yapılan sigortalar gösterilebilir.

Bununla birlikte teorik olarak insanın hasarı meydana getirmesi sözkonusudur. Böyle durumlarda dahi tesadüf etkindir. Şöyle ki, hasarın sigortalıda oluşturduğu zarar ve kayıplar hasarın oluşmasından elde edilecek menfaati aşması durumunda, hasarın oluşmasının tamamen tesadüf olduğu sonucuna ulaşılır ve kasıt aranmaz.

<sup>19</sup> Özkan, a.g.e., s.13-14.



Tablo 2. Hasarların Meydana Gelişi



Perihan Tülic, T.C.' de Sigorta Sektörünün Gelişimi ve Finans Kesimindeki Yeri, Adana, Tez

### 1.2.5. Önceden Öngörme İlkesi

Sigortaya konu olayın gerçekleşmesi yada en azından gerçekleşme zamanı belli değildir. Bir diğer ifade ile olayın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini ve ne zaman gerçekleşeceğinin kestirilmesinin olanaklı olmamasının yanı sıra olayın sigortalanabilir özellik taşıması ve yaklaşık olarak önceden öngörülebilir nitelikte olması gerekir. Çünkü sigorta bir kumar oyunu değildir. Yani iş şansa bırakılamaz. Bu nedenle belirli bilgilerin toplanması ve daha sonra da sigortalanması zorunludur.

Sigortacılıkta bu amaçla istatistiki bilgiler oluşturulmuştur. Böylece istatistikten yararlanılarak sayıların biraraya toplanması, sınıflandırılması, yorumlanması ve bunlardan yararlanılarak belirli sonuçlara ulaşmak olası olacaktır. Çünkü yüzlerce, binlerce (belki yüz binlerce) özel olayın tespiti ile bazı sonuçlara ulaşılabilecek, hatta tüm olaylar hakkında güvenilir bilgiler elde edilecektir. Örneğin trafiğe çıkma süresi ile kaza yapma sayısı gibi.

Sigorta uzmanları sigorta konusu olayı incelerken, hasar maliyeti ve hasarın frekansını ayrı ayrı ele almaktadır. **Hasarın maliyeti** ile sigorta konusu olayın gerçekleşmesi durumunda olası nakit gereksinimi, **hasarın frekansı** ile ise sigorta konusu olayın gerçekleşme olasılığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra **hasarın ağırlığı** da özellik taşımaktadır. Çünkü hasarın ağırlığı gereksinim duyulacak nakit tutarını

etkiler. Ayrıca genellikle oluşan hasar sigortalanan menfaatin tümüne yönelik olmayabilir. Veya kısmi hasar oluşabilir. Bu nedenle sigortalanan menfaatin % kaçlık bir hasara maruz kaldığının ortalama maliyetinin bilinmesi yararlı olacaktır. Bu da risk sınıflarına göre mutlak değer olarak ortalama maliyet hesaplarının yapılmasını gerektirmekte ve böylece gereksinim duyulan nakit tutarı önceden belirlenebilmekte ve sigorta kuruluşunu daha rasyonel alanlarda yatırım yapmaya sevk etmektedir.<sup>20</sup>

### **1.2.6. Tehlikeye Maruz Kalmada Eşitlik İlkesi**

Sigortanın varlığı sigorta topluluğunu oluşturan tüm üyelerin aynı tehlikeye karşı karşıya bulunmasına bağlıdır. Sigorta konusu olayın gerçekleşmesi sonucunda doğacak nakit gereksinimi tüm üyeler için aynı derecede duyulmalıdır. Bununla birlikte uygulamada zaman zaman bu kuralın dışına çıkılmaktadır.

### **1.3. Sigortanın Ekonomi İçindeki Önemi**

Sigortanın ekonomi içindeki önemini başlıca aşağıdaki ana başlıklar altında açıklayabiliriz.

#### **1.3.1. Tasarruf Politikaları ve Kaynaklar İçinde Sigortacılığın Yeri ve Katkısı**

Bu noktada sigorta, kişilerin türlü nedenlerle gelirinden kendi kendine tasarruf ayıramadığı bölümlerinin, düzenli ve belli aralıklarla birikmesini sağlar. Çünkü sigorta işlemi sonunda ödenen primler “tasarruf” sayılır. Sigortacıların aldıkları primlerin bir kısmı “menkul ve gayrimenkul satın alma “ gibi yollarla yatırımlara kaynak olur. Örneğin, Tablo 3.’ deki yıllık prim üretimi her geçen yıl önemli ölçüde artmakta ve bir anlamda tasarruf olanağı sağlamaktadır.

#### **1.3.2. Sigorta Fonlarının Diğer Tasarruf Araçlarına Üstünlüğü**

Sigorta tasarrufları devredilen risk karşısında olduğundan, kişi ve kurumlara “alternatif maliyet kolaylığı” sağlar. Bu tasarrufun toplanma maliyeti, sadece işletme

<sup>20</sup> Özkan, a.g.e., s.15-16.

masraflarıdır. Reasürans<sup>21</sup> yoluyla milli gelirde oluşacak kaybı yok eder. Sigorta felaket anlarında, gelir kaybını önler ve ekonomide sağladığı güvence ve istikrar ile “aşırı kâr hırsını” azaltır. Ekonomide otokontrol mekanizması kurar, kaliteyi artırır ve israfları önler. Yine sigortacılık, sağladığı teminatlarla sosyal huzursuzlukları ve kavgaları azaltır. Sigortacılık konusundaki siyasi kararlar, hükümetleri yıpratmaz, tersine yönetimin prestiji artar. Sigortanın, en önemli üstünlüğü ise; gelir yaratıcı ve maliyet artırıcı etkisi olmadığından, enflasyona yol açmaz.

### **1.3.3. Sigortacılığın İstihdama Etkisi**

Sigortacılıkta istihdam edilen personelin, toplam istihdamda ki payı düşük kalmakla beraber, istihdama dolaylı etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Sigorta sektöründe oluşan fonlar, uzun vadeli ve sanayi yatırımlarına aktarılması ile yeni fabrika ve işyerleri kurulacak ve yeni iş alanları açılacaktır. Sigortanın sağladığı güvence ile yapılan yatırımlarda istihdama olumlu etki yapacağı da konunun gözönüne alınması gereken diğer önemli yanındır.

### **1.3.4. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi**

Sigortacılık, sigorta işlemlerinden doğan gelirler sonucu vergilere de katkıda bulunur. Sigorta işletmeleri yıl sonu bilançolarına göre vergilerini öderler. Ayrıca her hayat sigorta poliçesi başına prime oranla, “gider ve yangın söndürme vergisi” ; garanti fonu, ölüme bağlı hayat sigortalarında “veraset – intikal vergisi” gibi vergiler de ödenir. Sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde bu vergiler, toplam vergiler içinde önemli bir paya sahiptir.

### **1.3.5. Ödemeler Dengesine Etkisi**

Sigorta sektörü yaptığı işlemlerden ötürü, bir hizmet sektörü niteliğindedir ve gelir ve giderleri ödemeler bilançosunun “görünmeyen kalemler” kısmında yer alır. Sigorta ve reasürans şirketleri, işlemleri sonucu ülkeye “döviz” kazandırır. Bunun yanı sıra, dış ticareti destekleyici etkisi de vardır. Sigorta, bir çok ülkede “ihracatı teşvik”

<sup>21</sup> **Reasürans:** Sigortacının yaptığı sigorta sözleşmelerinden doğan riskleri tamamen yada kısmen başka bir sigortacıya devretmesi durumunda söz konusu riskleri devralan sigorta işletmesine denir.

politikalarından biri olarak kullanılır. İhracat riskleri güvence altına alınır ülkenin global pazar rekabeti artar.

### 1.3.6. Kalkınma ve Refah Düzeyine Etkisi

Sigorta tasarrufları, iç ve dış tasarruf açısından büyüklük ve yaygın olabilme özellikleri ile ülke reel gelirinin ve dolayısıyla refah düzeyinin artmasını sağlar. Kişilerin karşılaştıkları aynı tür risklere karşı birleşmeleri ve tek başlarına taşıyamayacakları iktisadi çöküntüleri, çoğunlukla dağıtarak önlemleri sigortaların temelini oluşturur. Sigorta, bu sosyal dayanışma işlemini organize eder.<sup>22</sup> Nitekim Tablo 4.' de gelir düzeyinin artması halinde insanların sigortaya daha fazla rağbet edeceklerine ilişkin bir izlenim yansıtılmaktadır. Tablo 3.' de de Yıllık Prim Üretimi'nin seyri görülmektedir.

Tablo 3. Türkiye' de Yıllık Prim Üretimi (Milyon Dolar)

Yıl	Üretilen Prim Miktarı
1989	497
1990	710
1991	964,5
1992	1 187,3
1993	1 562,9
1994	1 066
1995	1 377,5
1996	1 573,2
1997	1 881,7
1998	2 138,5
1999	2 366
2000	2 846

Sigortacı Gazetesi, 1-15 Şubat 2001, Sayı 243

<sup>22</sup> Gökhan Yolaç, *Sigorta Sektörünün Ekonomik Gücü ve Türkiye*, İstanbul: 1990, s.50.

Tablo 4. Branşlar İtibariyle Sigorta Sektörü Prim Üretimi (Milyon TL)

Branş	Üretilen Prim Miktarı		Artış %
	1998	1999	
Yangın	77 703 661	160 005 480	106
Nakliyat	32 787 971	44 505 910	36
Kaza	254 466 740	438 087 651	72
Ferdi Kaza	8 017 576	13 697 393	71
Mühendislik	25 642 240	40 307 576	57
Ziraat	2 983 237	3 919 463	31
Sağlık	53 778 807	107 482 466	100
Kredi	-	71 713	-
Hukuki Sorumluluk	313 875	514 658	64
<b>Hayat Dışı Toplam</b>	<b>455 694 107</b>	<b>808 592 310</b>	<b>77</b>
Hayat	95 574 774	185 224 583	94
<b>Toplam</b>	<b>551 268 881</b>	<b>993 815 893</b>	<b>80</b>

Sigortacı Gazetesi, 1-15 Şubat 2000, Sayı 219

## 2. SİGORTANIN TANIM VE TÜRLERİ

### 2.1. Sigortanın Tanımı ve Özellikleri

Sigorta, fertlerin hayatta bazı şartlar altında karşılaşacakları, zarar ve masrafa sebep olan olayların ekonomik sonuçlarından kendilerini korumak için önceden tedbir alma ihtiyaçlarından doğmuştur.<sup>23</sup> Bu itibarla sigorta şu şekillerde tanımlanabilir:

“Sigorta; aynı yada benzer rizikolara maruz bulunan kişiler topluluğunda rizikonun gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkacak ihtiyacın, belli bir prim karşılığında giderilmesine yönelik bağımsız bir hukuki talebe sahip olmayı temin eden kurum ve sözleşmesidir.”<sup>24</sup>

Türk Ticaret Kanununun 1263. maddesinde sigorta şöyle tanımlanmıştır:

“Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri

<sup>23</sup> Kander, a.g.e., s.1.

<sup>24</sup> Özkan, a.g.e., s.25.

sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hâdiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.”<sup>25</sup>

Bu tanımlar incelendiğinde sigorta kavramında bazı unsurların (özelliklerin) olduğu gözlenmektedir.

Bu unsurlar;

- a) Kişilerin özel çıkarları, serbest iradeleriyle güvence altına alınmaktadır.
- b) Hasar tesadüfü olarak oluşmalıdır. Aksi taktirde sigortacı, sigortalıya karşı hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz.
- c) Belirli bir riskin aynı derecede tehdi altında bulunan çok sayıda ve benzer üniteler biraraya getirilmelidir. Yeteri kadar ünite biraraya getirilerek, bu ünitelerin her biri için sözkonusu olan belirsiz kayıplar, belirli ve tahmin edilebilir kayıplar haline getirilir.<sup>26</sup>
- d) Hasarlar ani ve beklenmedik olmalıdır ve parasal olarak ölçülebilmelidir.
- e) Tehlikenin – rizikonun doğuracağı ekonomik sonuçların giderilmesi, bir diğer ifade ile sigorta korumasının bir karşılığı tabi olması (prim ödeme yükümlülüğü) dir.
- f) Tehlikenin, rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan gereksinimin karşılanarak sağlanması yada oluşan olumsuz durumun giderilmesi esastır.

Bu açıklamalar ışığında sigortayı şöyle tarif etmek olasıdır:

“Aynı yada benzer tehlikelere (rizikolara) maruz bulunan kişilerin oluşturduğu toplulukta, tehlikenin (rizikonun) gerçekleşmesi karşısında oluşabilecek gereksinimin belirli bir pay (para, prim) karşılığında azaltılmasına yada giderilmesine veyahut kişileri kötü olayların sonuçlarına karşı korumaya yönelik bağımsız bir hukuki talebe sahip olmasıdır.”<sup>27</sup>

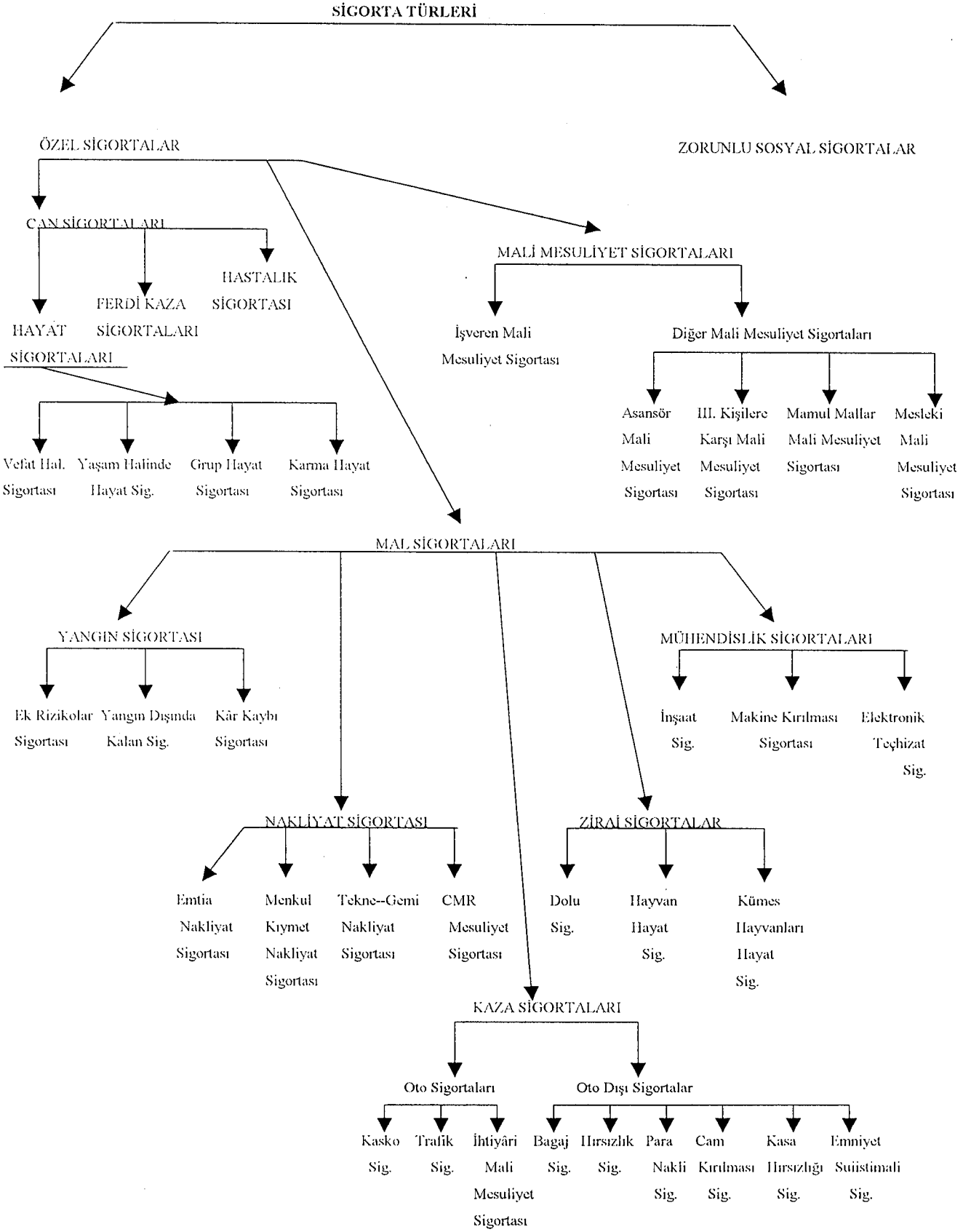
<sup>25</sup> Murat Alışkan; **Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, İstanbul: Yaylım Yayıncılık, 1998, s.413.

<sup>26</sup> Kamuran Pekiner, **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri, Hesap Bünyesi**, İstanbul: Formül Matbaası, 1981, s.18-19.

<sup>27</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.136.

## 2.2. Sigorta Türleri

Sigortalar değişik açılardan değişik sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Ancak bizim çalışmamız zorunlu sosyal sigortalar dışındaki sigortalar olduğu için, buradaki ayrımlarımız özel sigortaların alt bölümlendirilmesi şeklinde olacaktır.



Şekil 1. Sigorta Türleri



### 2.2.1. Özel Sigortalar

Özel sigortalar; Şekil 1.' den de görüldüğü gibi,

- Can Sigortaları
- Mal Sigortaları
- Mesuliyet Sigortaları

olmak üzere üç ana bölüme ayrılmaktadır.

#### 2.2.1.1. Can Sigortaları

Can sigortaları, sigortacının sigortalıya muayyen bir geliri (sermaye), ferdi kazalar yada yaşamın tehlikeye girmesi yada kaybedilmesi hallerinde; ölüm halinde veya yaşam süresi içinde ödemeyi üstlendiği sigortalardır. Bu yönü ile değerlendirildiğinde can sigortalarının tasarruf fonksiyonuna sahip oldukları görülecektir. Bir diğer ifade ile meblağ sigortası olarak yapılan can sigortaları ile belirlenen sürede (sigortalı olma süresi) karşılaştırılan tazminat bir tasarruf (para biriktirme) işlemidir. Can sigortaları,

- Ferdi Kaza Sigortaları
- Hayat Sigortaları

olmak üzere iki ana bölümde incelenebilir.

##### 2.2.1.1.1. Ferdi Kaza Sigortaları

Ferdi kaza sigortaları ani ve dışarıdan hadiselerin vukua gelmesi durumunda kişilerin hayatsal faaliyetlerinde yada yaşamında oluşabilecek kayıplara karşı yapılmakta olup kişinin:

- Ölmesini,
- Sürekli tam sakat kalmasını,
- Günlük kazancını kaybetmesini
- Tedavi masraflarını,

teminat altına alan bir sigorta türüdür.<sup>28</sup>

---

<sup>28</sup> Özkan, a.g.e., s.29-30.

### 2.2.1.1.2. Hayat Sigortaları

İnsanların ölüm, maluliyet veya muayyen bir süre sonra hayatta kalmalarına bağlı olma gibi çeşitli olasılıklarla karşı karşıya bulunmaları dolayısıyla ortaya çıkan mali sorunlara çözüm teşkil eden sigortaya “hayat sigortası” denir.<sup>29</sup>

Hayat sigortaları sağladıkları güvenceler açısından:

- Vefat halinde hayat sigortası
- Yaşam halinde hayat sigortası
- Grup hayat sigortası
- Karma hayat sigortası

olmak üzere dört ana bölümde toplanmaktadır.<sup>30</sup>

#### 2.2.1.1.2.1. Vefat Halinde Hayat Sigortası

Sigortalının vefat etmesi durumunda önceden saptanan tazminatın (sermayenin – sigorta bedelinin) yada gelirlerin (kârın) sigorta lehdarlarına yada hak sahibi mirasçılara ödenmesine olanak veren sigortadır.

#### 2.2.1.1.2.2. Yaşam Halinde Hayat Sigortası

Bu sigorta sözleşmesinde, sürenin bitiminde doğrudan sigorta ettirene yada poliçenin özel şartlarında ismi yazılı olan kişiye sigortalının yaşamını sürdürmesi kaydı ile tazminatın (sermaye – gelir) ödenmesi taahhüt edilmektedir.

#### 2.2.1.1.2.3. Grup Hayat Sigortaları

Çeşitli teşebbüslerde çalışan işçi, memur ve hizmetlilerin yaşamlarının topluca sigorta ettirilmek istenmesi durumunda bu kişilere topluca uygulanan özel tarifeli sigortalardır. Bu tür sigortada grup sigorta poliçesi düzenlenmekte ve grubu oluşturan tüm kişilerin her birinin yaşları değil grubun teknik ortalama yaşına göre prim hesaplanmakta olup grubu oluşturan tüm kişilere uygulanmaktadır. Bu tür sigortalarda prim tutarı kişi sigortalarına göre daha uygun olur ve kişi sigortalarındaki tüm teminatlar sigorta kapsamı içindedir. Özellikle sosyal sigortaların yetersiz kaldığı

<sup>29</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.214.

<sup>30</sup> Özkan, a.g.e., s.32.

durumlarda önem taşıyan grup hayat sigortalarında sigortalıların ölümü halinde (ecel yada kaza ile ölüm) menfaat sahiplerine veya mirasçılara tazminat ödenir.

Grup hayat sigortaları sadece ölüm ve maluliyet tazminatı veren yıllık poliçelerle uzun vadeli tasarruf ve yatırım sigortaları olarak düzenlenebilmekte ve genellikle işverenlerce çalıştırdıkları işçi, memur ve hizmetlileri için yapılmaktadır.

#### **2.2.1.1.2.4. Karma Hayat Sigortaları**

Bu tür sigortalarda, gerek yaşam halinde hayat sigortası ile vefat halinde hayat sigortası gerekse, grup hayat sigortalarının birlikte yapılması sözkonusudur.

#### **2.2.1.1.3. Hastalık Sigortaları**

Hastalık olayının bireyin ekonomik durumuna etkisi iki yönlüdür. Biri gelir elde edememe, diğeri ise kazanca etki etmemekle birlikte ilaç, doktor, hastane vb. giderler yapmasına neden olmasıdır. İşte hastalık sigortası birbirini tamamlayan parasal ve sağlık yardımları aracılığıyla belirtilen olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik bir yıl süreli (süre bitiminde tekrar yenilenmelidir) bir sigortadır.<sup>31</sup>

Kaza sonucu oluşmayan tüm hastalıklar, bu sigorta kapsamına girerler. Rizikonun en güç tespit edildiği sigorta türü hastalığa karşı sigorta türüdür. Hastalanma oranının, hastalanma süresinin ve bazen de hastalanma yerinin belirlenmesi bir hayli güçtür.<sup>32</sup>

#### **2.2.1.2. Mal Sigortaları**

Mal sigortaları belirli bir ekonomik değer (= eşyanın) zarara uğraması yada tehlikenin (rizikonun) gerçekleşmesi halinde ekonomik değerde oluşabilecek hasarın para ile karşılanmasını taahhüt eden sigortalardır. Malın ekonomik değerinin tümüyle kaybolması halinde tazminatının (sigorta bedeli) tümü, kısmen kaybolması halinde kaybolan ekonomik değer karşılığı olan bedel ödenir.

<sup>31</sup> Özkan, a.g.e., s.34.

<sup>32</sup> Yurdakul Çaldağ, *Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No:125, 1979, s.37.

Mal sigortalarının asıl amacı, ekonomik değerin, bu değerin eşit tutarda bedelinin ödenmesi olup, bir tazminat sigortasıdır. Başlıca mal sigortaları;

- Yangın sigortaları
- Nakliyat sigortaları
- Kaza sigortaları
- Zirai sigortalar' dır.

#### **2.2.1.2.1. Yangın Sigortası**

Yangın, alevli bir ateşin bulunduğu yerden çıkarak başka yerlere ulaşması ve zarar vermesidir.

Sahip olunan ekonomik değerin yangın sonucu değerini kısmen yada tamamen kaybetmesi yada yanarak yok olması halinde oluşan zararların giderilmesine yönelik sigorta , yangın sigortasıdır.

Yangın sigortası da kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır:

- Ek rizikolar sigortası,
- Yangın dışında kalan sigortalar,
- Kâr kaybı sigortası.

##### **2.2.1.2.1.1. Ek Rizikolar Sigortası**

Yangın sigortası kapsamı içerisinde olmayan bazı rizikolar da yangın sigortası içine alınmalıdır bu amaçla “ek rizikolar sigortası” düzenlenir. Bu sigorta ile; antikalar, heykeller, kitaplar, resimler, biblolar, gravürler, tablolar, ihtira beratları, ticaret defterleri, nakit, kıymetli kağıtlar, altın, gümüş, elektrik ziyan ve hasarları, doğal afetlerin dolaylı veya dolaysız meydana getirdiği diğer ziyan ve hasarlar vb. poliçeye dahil edilmiş olunur.

### 2.2.1.2.1.2. Yangın Dışında Kalan Sigortalar

Bunlar şöyledir:

- Harp, her türlü harp olayları, yabancı - düşman hareketleri, çarpışma, iç harp, ihtilâl, isyan, ayaklanma, askeri hareketler sebebi ile meydana gelen ziyan ve hasarlar,
- Herhangi bir nükleer yakıttan veya nükleer yakıtın yanması sonucu nükleer atıklardan veya bunlara atfedilen sebeplerden meydana gelen ziyan ve hasarlar,
- Kamu otoritesi tarafından sigortalı mal üzerinde yapılacak tasarruflar sebebiyle meydana gelen tüm ziyan ve hasarlar,
- Yangın çıkarmaksızın sigortalı şeylerin kendi ayıplarından yada kendi kendilerine kızışmalarından yada kavrulmalar yüzünden uğradıkları ziyan ve hasarlar vb. yangın sigorta güvencesi dahilinde değildir

### 2.2.1.2.1.3. Kâr Kaybı Sigortası

Sigortalı tarafından faaliyetlerin yürütüldüğü işletme binaları, makine ve tesisat ile emtia (mal) üzerinde yangın sigortası dahil hasar sonucu dahil faaliyetlerin kesilmesi yada aksaması nedenleri ile brüt kârda oluşabilecek azalmaların giderilmesine yönelik sigortalardır.

### 2.2.1.2.2. Nakliyat Sigortaları

Nakliyat sigortaları, bir yerden başka bir yere emtia, menkul kıymet, tekne veya gemi gibi ticari nitelikte olan yada ticari niteliği olmayan malların göl, nehir, kanal, deniz, kara ve hava taşıtları ile nakliyesi sırasında maruz kalabilecekleri rizikolara bağlı olarak oluşabilecek hasar ve ziyanların giderilmesi amacı ile yapılan sigortalardır. Nakliyat sigortalarında rizikolar, taşıtın batması, yanması, düşmesi, çarpışması, devrilmesi olup; para ile ifade edilebilen her türlü değer veya maddelerin taşıyıcıya teslim tarihinden itibaren gönderilene kanunen teslim edilmiş sayıldığı zamana kadar geçen süre içinde nakliyat sigortaları yapılmaktadır.

Nakliyat sigortalarında taşınan eşyanın ne tür rizikolara karşı sigortalanacağı genel şartların dışında ek olarak poliçe üzerine yazılan klozlarla belirtilmektedir.

Nakliyat sigortaları şunlardır:

- Emtia nakli sigortası,
- Menkul kıymet nakli sigortası,
- Tekne yada gemi nakli sigortası,
- CMR – Mesuliyet sigortası.<sup>33</sup>

#### **2.2.1.2.2.1. Emtia Nakliyat Sigortası**

Bir malın bir yerden alınıp poliçede gösterilen varış mahalline ulaşıncaya kadar, yolda veya gümrükte oluşacak zarar ve ziyanı teminat altına alır ki bu sigortalara “Emtia Sigortası” denir.

#### **2.2.1.2.2.2. Menkul Kıymet Nakli Sigortaları**

Döviz, çek, nakit para, hisse senedi ve tahviller, bono, poliçe gibi değerli kağıtlar ve bunların kuponları ile altın veya gümüş para külçe, altın ve kıymetli taşların bir yerden bir yere taşınması “Menkul Kıymet Nakli Sigortaları”nın konusunu teşkil eder.<sup>34</sup>

#### **2.2.1.2.2.3. Tekne – Gemi Nakli Sigortaları**

Fırtına, batma, karaya vurma yada kayaya ve sığığa bindirme gibi olaylar sonucunda tümüyle yada kısmen harap olmaktan, oturmaktan, çatışmadan, sabit, seyyar veya yüzen bir cisme (buz dahil) çarpmadan, denize mal atılmasından, yangından, kaptan ve gemi adamlarının ayaklanmasından ve umumiyetle deniz, kaza ve tehlikelerinden sigortalı tekneye gelebilecek zayii ve hasarları yada geminin üçüncü şahıslara verdikleri zararları da teminat altına alan sigortalardır.

<sup>33</sup> Özkan, a.g.e., s.37-38-38-40-41-42.

<sup>34</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.194.

#### 2.2.1.2.2.4. CMR – Mesuliyet Sigortaları

Deniz ve karayolu ile yapılan nakliyat, nakliye edilen emtianın herhangi bir tehlikeye maruz kalması, hasar ve ziyana uğraması sonucunda taşıyıcının sorumluluğu bu sigorta ile teminat altına alınmakta olup esasını 1965 yılında Avrupa’ da “Karayolu ile Uluslararası Emtia Nakliyat Sözleşmesi (CMR)” oluşturmaktadır. Bu anlaşmaya göre, taşıyıcı emtianın teslim alınmasından alıcısına teslim edilinceye kadar geçen sürede emtianın kısmen yada tümüyle kaybolması sonucu doğacak hasarlardan sorumlu olmakta ve nakliyenin yapıldığı iki ülkeden birisinin bu antlaşmaya iştirak etmiş olması durumunda bu ülkeler arasında karayolu ile yapılan nakliyelerde taşıyanın sorumlulukları belirtilmektedir.

#### 2.2.1.2.3. Kaza Sigortaları

Bu sigortalarda temel amaç, kazalara bağlı olarak oluşacak rizikoları karşılamaktır. Kaza, irade dışı olarak ani ve önceden önlem alınması olanaksız olan ve kazaya maruz kalana şiddetli bir biçimde maddi etki yapan ve çok değişik nedenlerin bir araya gelmesi ile meydana gelen bir olay olup, bu olay sonrası bedensel bir arıza oluşmasının teminat altına alınması kaza sigortası ile olmaktadır.<sup>35</sup> Burada ekonomik kayıplar sigorta güvencesi altına alınır, çünkü manevi kayıplar para birimi ile belirlenemeyeceğine göre sigorta güvencesi dışında kalır.<sup>36</sup>

Kaza sigortalarını;

- Oto sigortaları,
- Oto dışı sigortalar.

olarak iki grupta toplayabiliriz.

#### 2.2.1.2.3.1. Oto Sigortaları

Oto sigortaları; sigortalı aracın yanması, çalınması ve karşılaşıacağı zararlar ile bu aracın kullanılması sonucu bir kimsenin ölümü yada yaralanması veya bir zarara uğratılmasına karşı yapılmaktadır. Bu sigortalar şunlardır:

<sup>35</sup> Özkan, a.g.e., s.46.

<sup>36</sup> Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, *Türkiye’ de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor*, Ankara: 1972, s.30.

- Kasko sigortası,
- Trafik sigortası,
- İhtiyâri mali mesuliyet sigortası.

#### **2.2.1.2.3.1.1. Kasko Sigortası**

Sigortalı aracın hasara uğraması, yanması, çalınması, tekerlek lastikleri ve teferruatının çalınması, sigortalı aracın muntazam sefer yapan araba vapurları ile taşınmasında uğrayabileceği zararlar bu sigortanın kapsamı dahilindedir.

#### **2.2.1.2.3.1.2. Trafik Sigortası**

Mecburi Mali Mesuliyet Sigortası; Bir motorlu aracın kullanımı sırasında, trafik sonucu oluşan ölüm yada yaralanma veya birşeyin zarara uğratılması gibi hallerde (maddi ve bedensel dahil zararların olmaması halleri) hukuki zorunluluğun teminata alındığı sigortadır.

Kasko sigortasından farklı yanı, motorlu aracın kullanım sonucu üçüncü kişilerde oluşan hasar ve zararların teminata alınmasıdır.

#### **2.2.1.2.3.1.3. İhtiyâri Mali Mesuliyet Sigortası**

İhtiyâri – İsteğe bağlı mali mesuliyet sigortası, mecburi mali mesuliyet sigortasının zorunlu limitlerini aşan kısmının karşılanması amacı ile ihtiyâri – isteğe bağlı olarak yapılan sigortadır.

#### **2.2.1.2.3.2. Oto Dışı Sigortalar**

Bu sigortalar;

- Bagaj sigortası,
- Para nakli sigortası,
- Hırsızlık sigortası,
- Cam kırılması sigortası,
- Kasa hırsızlığı sigortası,
- Emniyet suiistimali sigortası.



şeklinde olup, bu durumlarda ortaya çıkabilecek zararları sigorta kapsamına alan sigortalardır.

#### **2.2.1.2.3.2.1. Bagaj Sigortası**

Bu sigorta ile, sigortacı, sigorta ettirenin beyanına dayanarak bagaj ve şahsi eşyasını, seyahat süresince otel, motel, pansiyon vb. yerler ile özel bir evde kalma halinde dahil olmak üzere yangın, hırsızlık ve kaza sonucu uğrayabileceği zarar ve ziyana karşı teminat altına alır. Teminat poliçede yazılı coğrafi sınırlar içerisinde geçerli olup, poliçede yazılı yolculuğa çıkış ve dönüş tarihleri arasında hüküm ifade eder.<sup>37</sup>

#### **2.2.1.2.3.2.2. Hırsızlık Sigortası**

Meskenlerdeki ev eşyalarının, işyerlerindeki ticari eşyaların (malların), yazıhane ve büro, muayenehane, laboratuvar eşyaları ile ambar, ardiye, depo, antrepolar ve imalathanelerdeki eşyalarda hırsızlık sonucu yada hırsızlığa teşebbüs sonucu oluşacak ziyan ve hasarlara karşı teminat altına alınmasıdır.

#### **2.2.1.2.3.2.3. Para Nakli Sigortası**

Hırsızlık sigortasına bazı klozların eklenmesi ile oluşur. Bunlar şunlardır; silahla tehdit, zor kullanma suretiyle gasp ve hırsızlık, araç ile nakil de aracın kazaya uğraması sonucunda zayii ve hırsızlık, nakil esnasında mücbir sebepler nedeniyle vaki olacak kayıplar da sigorta güvencesine alınır.

#### **2.2.1.2.3.2.4. Cam Kırılması Sigortası**

Bu sigortada poliçede gösterilen cam ve aynaların kırılma sonucunda oluşacak zayii ve hasarlar teminata alınmıştır.

#### **2.2.1.2.3.2.5. Kasa Hırsızlığı Sigortası**

Poliçede ağırlığı, markası ve bulunduğu yer yazılı kasada bulunan paranın sair kıymetlerin ve eşyanın her türlü hırsızlığı ve ayrıca hırsızlar

---

<sup>37</sup> Özkan, a.g.c., s.47-49

tarafından hırsızlık ve hırsızlığa teşebbüs esnasında kasa muhteviyatına veya kasaya yapılacak zarar ve hasarlar teminat içindedir.

Ancak, kasanın anahtarının veya şifresinin kullanılması suretiyle yapılan hırsızlıklar teminat dışıdır.

#### **2.2.1.2.3.2.6. Emniyet Suiistimali Sigortası**

Emniyeti suiistimal sigortası, hırsızlığa karşı sigorta şartlarına ilave edilecek bir klozla yapılır. Bu sigorta ile sigortacı sigortalının emrinde ve hizmetinde çalıştığı adı ve soyadı poliçede yazılı kişi ve sigortalıya ait para ve kıymetli evrakın veya para ile ölçülebilir mallarını çalmak, zimmetine geçirmek, hile ve dolandırıcılık veya sahtekârlık yolu ile bunlara sahip olmak suretiyle yapacakları emniyeti suiistimal halleri neticesinde sigortalının uğrayacağı zararı, varsa mülkiyet hükmü saklı kalmak üzere, temin eder.

#### **2.2.1.2.4. Zirai Sigortalar**

Zirai sigortalar, hasatı tamamlanmış yada tamamlanmamış her tür mahsulün, evcil hayvanların doğal afetlere, hastalıklara, kazalara karşı sigorta kapsamına alarak teminata bağlayan sigortalardır. En çok uygulanan biçimleri;

- Dolu sigortası,
- Sera sigortası,
- Hayvan hayat sigortası,
- Kümes hayvanları hayat sigortası.<sup>38</sup>

##### **2.2.1.2.4.1. Dolu Sigortası**

Dolu sigortası dolu yağması nedeniyle oluşan hasarları güvence altına almak için yapılan bir sigorta sözleşmesidir. Dolu sigortası dolu nedeniyle toprak ürünlerinde uğranılan kıymet kayıplarını ve aynı zamanda bu yüzden uğranılan verim kayıplarını da kapsar. Dolu sigortası bu açıdan diğer sigorta branşlarından farklıdır.

<sup>38</sup> Özkan, a.g.e., s.53-55-56-57-58.

Dolu nedeniyle meydana gelen hasarın sigortacı açısından tespiti kolaydır. Zira bu hasar sigortalı tarafından değiştirilemez, yani arttırılıp çoğaltılamaz. Dolunun meydana getireceği hasar belirgindir. Dolunun getireceği hasar mevsimle ilgilidir.<sup>39</sup>

#### 2.2.1.2.4.2. Hayvan Hayat Sigortası

Her türlü adi ve bulaşıcı hastalıklar, gebelik, doğum, ameliyat, her türlü kazalar, kurt parçalamaları, başkası tarafından yapılan kasten zehirlemeler, güneş çarpması, soğuktan donma, tel, çivi, taş gibi sert ve delici cisimlerin yutulması, fırtına, yıldırım, yer sarsıntısı, toprak kayması ve su baskını vb. rizikolara karşı 1 yaşından 12 yaşına kadar (12 yaş dahil) at, merkep ve katırlar için geçerli bir sigortadır.

#### 2.2.1.2.4.3. Kümes Hayvanları Hayat Sigortası

Her türlü adi ve bulaşıcı hastalıklar, gebelik, doğum, ameliyat, her türlü kazalar, kurt parçalamaları, başkası tarafından yapılan kasten zehirlemeler, güneş çarpması, soğuktan donma, tel, çivi, taş gibi sert ve delici cisimlerin yutulması, fırtına, yıldırım, yer sarsıntısı, toprak kayması ve su baskını vb. rizikolara karşı geçerli bir sigortadır.<sup>40</sup>

#### 2.2.1.2.5. Mühendislik (Makine – Montaj) Sigortaları

**Makine sigortası**, makinelerde ani olarak meydana gelecek hasarların neden olacağı mali kayıpları sigorta güvencesi altına alan bir sigorta türüdür.

**Montaj sigortası**, makinelerin, montaj veya denemeleri esnasında uğrayabilecekleri hasarları güvence altına alan bir sigorta türüdür.<sup>41</sup>

Makine montaj sigortaları üç alt başlıkta incelenebilir, bunlar;

- İnşaat sigortası,
- Makine kırılması sigortası,
- Elektronik teçhizat sigortası.

<sup>39</sup> Çaldağ, a.g.e., s.39.

<sup>40</sup> Özkan, a.g.e., s.59-60-61-62.

<sup>41</sup> Çaldağ, a.g.e., s.51.

#### **2.2.1.2.5.1. İnşaat Sigortası**

Bu sigorta ile sigorta konusunu teşkil eden değerlerin teminat müddeti içinde, inşaat sahasında bulunduğu sırada inşaat süresince önceden bilinmeyen ve ani bir sebeple herhangi bir zayii veya hasara uğraması teminat altına alınmıştır.

#### **2.2.1.2.5.2. Makine Kırılması Sigortası**

Sigortacı, bu sigorta ile poliçeye ekli envanter cetvelinde sayıları, imalat yılları, nitelikleri ve değerleri yazılı makine ve tesisleri deneme devresinden sonra normal çalışır halde iken veya aynı iş yerinde temizleme, revizyon veya yer değiştirme esnasında veya dururken ani ve beklenmedik her türlü sebepten dolayı meydana gelen ziyan ve hasarların gerektirdiği tamirat ve ikâme masraflarını temin eder.

#### **2.2.1.2.5.3. Elektronik Teçhizat Sigortası**

Bu sigortada, sigortacı poliçeye ekli cetvelde cinsi, sayısı, yapım yılları, niteliği ve sigorta kıymetleri yazılı, münferit ünite veya muhtelif birimler halinde belirtilmiş olan elektronik, makine, teçhizat veya bilgi işlem sistemlerinin deneme devresinden sonra normal çalışır halde iken veya aynı işyerinde temizleme, bakım, revizyon ve yer değiştirme esnasında veya dururken, önceden bilinmeyen ani ve beklenmedik her türlü sebepten dolayı meydana gelen maddi zayii ve hasarların gerektirdiği teminat masrafları ve ikâme bedellerini temin eder.

#### **2.2.1.3. Mali Mesuliyet Sigortaları**

Mesuliyet sigortaları üçüncü şahıslara karşı; üçüncü şahısların ölümü, yaralanmaları, sıhhatinin bozulması ve mallarında oluşacak maddi zarar ve ziyanların giderilmesine yönelik sigortalardır. Mali mesuliyet sigortalarının iki başlık altında toplayabiliriz:

- İşveren mali mesuliyet sigortası,
- Diğer mali mesuliyet sigortaları.

### **2.2.1.3.1. İşveren Mali Mesuliyet Sigortası**

İşveren sorumluluk sigortası, işyerinde meydana gelebilecek iş kazaları sonucunda işverene yöneltilecek hukuki sorumluluk nedeniyle işverenden talep edilecek ve S.S.K.'nin sağladığı yardımların üstündeki ve dışındaki tazminat talepleri ile yine aynı kurum tarafından işverene karşı iş kazalarından dolayı ikâme edilecek rücu davaları sonucunda ödenecek tazminat miktarlarını, poliçede yazılı meblağlara kadar temin eder.

### **2.2.1.3.2. Diğer Mali Mesuliyet Sigortaları**

İşveren mali mesuliyet sigortalarının dışında ayrıca;

- Asansör mali mesuliyet sigortası,
- Üçüncü kişilere karşı mali mesuliyet sigortası,
- Mamul mallar mali mesuliyet sigortası,
- Mesleki mali mesuliyet sigortası.

mevcuttur.

#### **2.2.1.3.2.1. Asansör Mali Mesuliyet Sigortası**

Bu tür sigortalarda hayat ve teknolojik yaşamda ki gelişmelere bağlı olarak asansör kazaları sonucu oluşabilecek zarar ve ziyanlar teminat altına alınmaktadır.

#### **2.2.1.3.2.2. Üçüncü Kişilere Karşı Mali Mesuliyet Sigortası**

Bu sigorta, sigortalıyı sigortalının geçerlilik süresi esnasında vukua gelecek bir hadise neticesinde, üçüncü şahısların ölmesi, yaralanması veya sıhhatinin muhtemel olması, üçüncü şahıslara ait mallarda ziyan ve hasar husule gelmesi sebebiyle, poliçede gösterilen sıfat, faaliyet ve hukuki münasebetlerinden dolayı, kendisine karşı, üçüncü şahıslar tarafından ileri sürülecek zarar ve ziyan taleplerinin neticelerine karşı, hukuki mesuliyete yönelik mevzuat hükümleri çerçevesinde ve poliçede tespit edilmiş meblağlara kadar temin eder.

### 2.2.1.3.2.3. Mamul Mallar Mali Mesuliyet Sigortası

Bu sigorta türü birkaç Avrupa ülkesi hariç diğer ülkelerde (Türkiye dahil) uygulanmayan bir sigortadır. Türkiye ekonomik yapısı tam olarak rayına oturması ve sigortacılığın gelişmesi ile birlikte mamul mallar sigortasının da uygulanması mümkün olacaktır.

### 2.2.1.3.2.4. Mesleki Mali Mesuliyet Sigortası

Bu sigorta, sigortalıyı mesleğini icra ederken oluşabilecek her türlü mesleki hata nedeniyle karşılaşılabileceği riskleri tazmin eder.

## 2.2.2. Zorunlu Sosyal Sigortalar

Sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesi amacı ile her ülkenin kendi yasaları çerçevesinde kurulan bir zorunlu sigorta türüdür.

Sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesinde sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar birer araç olarak kullanılmakta, sosyal sigortalar ile yardımdan faydalanacakların maddi katkısı ile (sigorta primleri), sosyal yardımlar da ise katkısız olarak (tümüyle devlet bütçesinden) bu görevler sürdürülmektedir.<sup>42</sup>

Zorunlu Sosyal Sigorta ile Özel Sigorta ayrımı ise aşağıdaki Tablo 5.' de özet şekilde sunulmuştur.

---

<sup>42</sup> Özkan, a.g.c., s.75-77-80.

Tablo 5. Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Ayırımı.

Sosyal Sigorta	Özel Sigorta
Genel Menfaatler	Özel Menfaatler
Zorunlu	İsteğe Bağlı
Sadece Belirli Bir Gruba Açık	Herkese Açık
Kanun Esası	Sözleşme Esası
Prim Oranı Sigortalının Gelirine ve Mesleğine Göre Belirlenir	Prim Oranı Ünitinin Tehlike Derecesine Göre Belirlenir.

Necdet Sağlam, **Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliği' ne Uyum**, Eskişehir: Etam A.Ş., 1996, s.15.

### 3. SİGORTA PRİMLERİ

**Prim**, sigortanın, sağlamış olduğu sigorta teminatına karşılık olmak üzere, sigortalı tarafından, sigortacının hasar tazminat giderleri ile diğer işletme giderlerine katılmak amacıyla, belirli süreler sonunda ödenen bir meblağdır.

**Prim**, sigorta şirketinin rizikoya karşı sağladığı garantinin bedelidir.<sup>43</sup>

#### 3.1. Prim Türleri ve Hesaplanması

Sigortacının önde gelen amacı, prim gelirlerinin, her şeyden önce, meydana gelmesi beklenen hasarlara ait tazminat giderlerini karşılamasını sağlamaktır. Sigorta işletmeciliğinde “uygunluk prensibi” olarak belirtilen ve literatür de bazı yazarlarca “risk primi” olarak tanımlanan, prim gelirlerinin beklenen tazminat giderlerine uygunluğunu sağlayacak, prim maddi net primdir.

<sup>43</sup> Raymond Michel, **L'Assurance de Credit en Droit Compare The Oriquet Technique**, Paris: İkinci Baskı, 1937.

Hasar tazminat giderlerini karşılayacak prim gelirini sağlayacak prim haddinin hesaplanması, tamamen teknik bir konu olarak, her şeyden önce, sigorta konusu ünitelerin risk derecelerine ve risk arttırıcı veya azaltıcı olarak etkide bulunan çeşitli subjektif ve objektif kriterlere bağlıdır. Özellikle, hayat sigortaları dışında kalan sigorta branşlarında, net prime etki yapan bu özelliklerin tespiti büyük zorluk göstermektedir. Çünkü, hayat sigortaları dışında kalan sigorta branşlarında bu özellikler, sadece hasarın meydana gelme sıklığını etkilemeyip, aynı zamanda hasar yüksekliğini de etkisi altında bulundurlar. Hasar sıklığının ve hasar yüksekliğinin tespiti ise, bu sigorta branşlarında, bazı tahmini esaslara göre mümkün olabilmektedir. Primler;

- Net prim,
- Brüt prim.

olmak üzere iki grupta incelenebilir.

### 3.1.1. Brüt Prim

Sigorta işletmeciliğinde fiyatın oluşumunda arz ve talebin etkisi, diğer endüstri kollarına nazaran farklıdır. Burada arz, diğer endüstri sektörlerinden farklı olarak, sınırsız; talep ise, zorunlu sigorta branşları dışında, örneğin, trafik sigortasında olduğu gibi, potansiyel talep halindedir.

Sigorta endüstrisi dışında kalan diğer sektörlerde, fiyatın oluşumunda gözönünde tutulan maliyet giderleri, üretim, satış ve yönetim ile ilgili giderlerdir. Bu işletmelerde risk, ancak küçük bir zam ile fiyata aksettirilmektedir. Gerçekten de, sigorta endüstrisinde risk, fiyatın oluşumunda gözönünde tutulan en önemli unsur olup, üretim, satış ve yönetim giderleri ikinci derecede sözkonusu olmaktadır.

Sigorta işletmelerinde **brüt prim**, net prime; üretim, satış ve yönetim giderlerinin eklenmesiyle bulunan primdir.

**Brüt Prim = Risk derecesinin ifadesi olan net prim + Sigorta teminatının sigortalılara hazır hale getirilmesi için gerekli üretim, satış ve yönetim giderleri**



Brüt primin hesaplanmasında net prime eklenen özel bir gider unsuru da “**emniyet payı**” denen bir gider çeşididir. Diğer işletmelerde pek rastlanmayan bu gider, sigorta işletmelerinde prim tespitinin özelliği dolayısıyla sözkonusu olmaktadır. Net primin tespitinde kullanılan hasarların meydana gelme sıklığı ve ortalama hasar yüksekliği unsurları, geçmişin dönemlerine göre hesaplanmakta ve bu unsurların zamanla değişmediği kabul edilmektedir. Halbuki, tecrübeler sigortaların bazen hiç beklenmedik sürprizlerle karşılaştığını ortaya koymaktadır. İşte bu beklenmeyen olağanüstü hasar olaylarını karşılamak üzere sigortacılar net prime belirli bir oranda yapacakları bir ilave ile emniyet payı denen bir ihtiyat fonu meydana getirmek istemektedir.

Sigortacının kârının da brüt prim oranı içinde yer alması gerekeceğinden, net primden brüt prime ulaşırken yapılacak bir diğer ilave de sigortacının kâr oranı olacaktır.<sup>44</sup>

Sigorta priminin ödenme borcu ve zamanı ise Türk Ticaret Kanunu’ nun ilgili maddelerinde şöyle düzenlenmiştir; “Sigorta primi para olarak ödenir. Ödeme için senet verilmesi halinde senet bedelinin tahsil edildiği tarihte ödeme yapılmış sayılır. Primin aylık veya yıllık olarak taksitle ödenmesi kararlaştırılabilir. Böyle bir mukavele yoksa sigorta priminin toptan ödenmesi lazımdır.”<sup>45</sup>

### **3.1.2. Primlerin Hesaplanması**

Sigorta fiyatının belirlenmesi gerek sigorta tekniğinde ve gerekse sigorta tatbikatında en güç sorunlardan birisidir. Herhangi bir mal veya hizmetin maliyet değeri ve bu değere göre satış fiyatını tespit etmek için az çok belirli ve gerekli bir takım verilerin esas alınarak hesaplama yapılması yeterli olabilir. Ancak fiyatlandırmanın sigortacılık yönünden ele alındığında maliyet hesaplamalarının hiçte o kadar basit olmadığı kolayca görülebilmektedir.

<sup>44</sup> Özkan, a.g.e., s.98-99-101-102-103.

<sup>45</sup> Alışkan, a.g.e., s.423.

Uygulama yönünden karşılaşılan sorunu şöyle daha iyi açıklayabiliriz. Sigorta fiyatı, bir taraftan sigortaya hasarları ve gerekli gider ve harcamalarını karşılayacak aynı zamanda sigorta işletmesine de makul bir kâr payı sağlayacak düzeyde olmalı, öte yandan da sigorta teminatının gerektirdiği mali yükün sigortalılar arasında adil bir biçimde dağıtılmasını sağlamalıdır.

İşte bu görüşten hareketle saptanan grup ve sınıflar “tarife” adı verilen sigorta fiyat listelerini oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Bu fiyatların ortalama birer fiyat olacağı doğal kabul edilmelidir.

Tarifelerin düzenlenmesi ülkemizde kamu otoritesince yapılmaktadır. Sigorta Murakabe Kanunu sigorta tarifelerinin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenmesi ve tasdik edilmesine amirdir.

Primlerin hesaplanmasında en çok karşılaşılan kavramlar; brüt prim, net prim, yangın sigorta vergisi, garanti fonu, zeyilname bedeli vb. kavramlardır. Şimdi bu kavramları hesaplamalarda kullanılan biçimlerine göre kısaca tanımlayalım.

**Net Prim:** Sigortacının üstlendiği rizikoya karşılık, sigortalının ödediği ücret olup,

$$\text{Net Prim} = (\text{Sigorta Bedeli}) * (\text{Tarife Yüzdesi})$$

biçiminde hesaplanmaktadır.

**Yangın Sigorta Vergisi:** 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu 40. maddesi gereğince sigorta şirketleri belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki taşınır ve taşınmazlar için yangın sigortalı dolayısı ile aldıkları net primlerin %10’ u oranındaki vergiyi sigortalıdan alarak belediyelere yatırmak zorundadır.

**Garanti Fonu:** Karayolları Trafik Kanununun 108. maddesi gereğince kazayı yapan aracın tespit edilememesi veya zorunlu mali sorumluluk sigortasının bulunmaması gibi durumlarda zarar gören kişiye yapılacak ödemeler için sigorta şirketlerince zorunlu mali sorumluluk sigortası için tahsil edilen sâfi primlerin %1’ i ile sigorta yaptıranların

sâfi priminin %2' si oranında sigorta şirketlerine ayrıca ödeyecekleri katılma paylarından oluşur.

**Gider Vergisi:** Sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısı ile kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar gider vergisine tabidir. Vergi oranı %5 olup, net prim üzerinden hesaplanır.

**Zeyilname Bedeli:** Sigorta poliçelerinde yapılan değişiklikleri not için sigorta şirketince düzenlenen zeyilnameler karşılığı müşteriden tarife gereğince tahsil edilen ücrettir.

**Brüt Prim:** Yukarıda sayılan bütün kalemlerin toplamı olarak poliçe yekûnunu oluşturan, sigortalıdan tahsil edilecek toplam sigorta ücretidir.<sup>46</sup>

## 4. SİGORTACILIĞIN HUKUKİ BOYUTU

### 4.1. Sigortanın Unsurları

Sigorta sözleşmesinin hukuki bir nitelik taşıması için şu unsurların bir arada bulunması gerekmektedir.

- Sigortanın tarafları
  - Sigortacı
  - Sigortalı
- Lehdar
- Sigorta menfaati (sigorta bedeli)
- Prim
- Risk
- Sigorta tazminatı

---

<sup>46</sup> Özkan, a.g.e., s.103-104-105.

### 4.1.1. Sigortanın Tarafları

#### 4.1.1.1. Sigortacı

Sigortacı, yapmış olduğu sigorta sözleşmesi ile sigorta ettiği sigortalıya, sigortalının para ile ölçülebilir bir menfaatini zarar veren bir riskin gerçekleşmesi halinde tazminat vermeyi taahhüt eden kurumdur.

#### 4.1.1.2. Sigortalı

Sigortalı, sigorta şirketiyle sözleşmesini yapan kişi yada kuruluşlardır. Kısaca tanımlamak gerekirse, sigorta sözleşmesinin karşı tarafıdır.

#### 4.1.2. Lehdar

Lehdar, sigortacılıkta hasarın gerçekleşmesi üzerine sigorta bedelini tahsil etmeye yetkili kişi veya kuruluştur. Sigorta bedelini almaya hak kazanan, sigorta ettiren de olabilir, bir üçüncü şahıs da olabilir. Burada, üçüncü şahısla, adına sigorta sözleşmesi düzenlenen kişi veya kuruluş kastedilmektedir. Adına ve yararına sözleşme düzenlenen üçüncü şahıs, sigorta sözleşmesinin tarafı değildir. Sadece sigortacıya karşı talep hakkı kazanan kişi veya kuruluş durumundadır. Bu tür sözleşmelerin en çok rastlanılan örneği üçüncü şahıslar yararına yaptırılan hayat sigortası sözleşmesidir.

#### 4.1.3. Sigorta Menfaati (Sigorta Bedeli)

Sigorta ettirenle, sigortacı arasındaki sigorta ilişkisinin esas konusu sigorta menfaatidir.

Sigortalanabilir bir menfaat ilişkisi esasen sigortanın ana ilkelerinden biridir. Sözü edilen menfaat ilişkisi maddi (ekonomik) olmalı, para ile ölçülebilmeli ve geçerli olmalıdır.

Sigorta menfaati riskle her zaman karşı karşıyadır ve riske maruz olan konudur.

#### 4.1.4. Sigorta Primi

Sigorta ettirenin sigortacıya ödemek zorunda olduğu “riskin karşılığı” olan bedeldir. Sigorta primine sigorta ücreti de denilebilir.

#### 4.1.5. Risk (Riziko)

Sigorta sözleşmesinin ayırıcı özelliğidir. Sigorta sözleşmesinin yapılması, sigortalının bir menfaatinin sigortalanması amacına yöneliktir. Risk sözcüğü sigortacılıkta; zarar verecek özellikleri olan olayların gerçekleşme olasılığıdır.

#### 4.1.6. Sigorta Tazminatı

Riskin doğurduğu olumsuzluklar sonucu sigortacının sigorta ettirene ödemek durumunda olduğu meblağdır.<sup>47</sup>

### 4.2. Sigorta Aracı Kuruluşları

#### 4.2.1. Sigorta Acenteleri

Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tabi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimi bir surette Türkiye’deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları sigorta şirketi adına yapan gerçek veya tüzel kişilere **sigorta acentesi**, sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleriyle ilgili olarak tayin ettikleri gerçek veya tüzel kişi acentelere ise **tali acente** denir. Tali acentelik tesisi için sigorta şirketinin yazılı izni gerekir.

Sigorta şirketlerinin yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile müdürler kurulu üyeleri ve şirket adına imza atmaya yetkili olanlar, görevli buldukları sigorta şirketinin acenteliğini veya tali acenteliğini yapamazlar, bu acentelerin yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, bu acentelere ortak olamazlar ve bunlardan ücret karşılığı herhangi bir iş kabul edemezler. Bu sınırlandırmalar sözkonusu kimselerin eş ve velayeti altındaki çocukları içinde geçerlidir.

<sup>47</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.156-157-160-161-164.

Sigorta sözleşmesi yapma ve prim tahsil etme yetkileri sigorta şirketine aittir. Bu yetkiler acentelik sözleşmesinde belirtilmek kaydıyla sigorta acentelerine devredilebilir. Tali acentelere sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkileri verilemez.

#### 4.2.2. Sigorta ve Reasürans Brokerleri

Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, rizikoların sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini biraraya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere **sigorta brokeri**, bu işleri sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri arasında yapanlara da **reasürans brokeri** denir.

Sigorta ve Reasürans brokerlerinin Hazine Müsteşarlığı'ndan ruhsat almaları zorunludur.

#### 4.2.3. Sigorta Prodükörleri

Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlike konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere **prodükör** denir. Prodükörlerin faaliyette bulunabilmeleri için Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nden "Prodükörlük Belgesi" almaları zorunludur.

Broker ve prodükörler acentelik yapamazlar.<sup>48</sup>

#### 4.3. Sigorta İşlemleri

Bu belgeler şunlardır:

- Sigorta teklifnamesi,
- Sigorta akdi,
- Sigorta poliçesi,

<sup>48</sup> T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.54-55-56.

- Yenileme senedi (tecditname – temditname),
- Muvakkat sigorta ilmühaberi (Kuvertür notları),
- Zeyilname.

#### 4.3.1. Sigorta Teklifnamesi

Sigorta sözleşmesinin esasını sigorta teklifnamesi oluşturmaktadır. Teklifnamenin varlığı ile sözleşmenin doğum koşulları ve sözleşmeye esas oluşturacak bilgiler toplanmaktadır.

Sigortacı ile sigortalı arasında sigorta anlaşmasının doğabilmesi için, her şeyden önce sigortalının, kendisine sigortacı tarafından verilen sigorta teklifnamesini doldurması gerekir. Sigortalıya verilen teklifname sigortacı tarafından daha önce bastırılmış olup, içinde sigorta priminin hesaplanmasına esas olan ve sigortalının sigortacıya bildirmekle zorunlu olduğu bilgilerle ilgili sorular vardır. Teklifnamede belirtilmesi istenen bilgiler şunlardır:

- Sigorta teminatının kapsamına girmesi istenen riskler,
- Sigorta konusu olan kişi,
- Sigorta konusu ünite veya üniteler grubu,
- Anlaşmanın süresi ve özellikleri, ödeme şekli,
- Sigorta meblağı,
- Ekonomik değerlere ait risk derecesinin tespiti ile ilgili hususlar,
- Tamamlayıcı bilgiler.

#### 4.3.2. Sigorta Akdi

Sigorta akdi ekonomik bir menfaatin belirsiz bir zamanda belirsiz bir yer ve kayba veya zarara uğramasına karşılık korunmasını amaçlayıcı akittir. Sigorta akdinin kendine has özellikleri vardır, bunlar;

- Sigorta akdi ile ekonomik bir değer yada menfaat, rizikolara karşı koruma altına alınmaktadır.
- Sigorta akdi ile az bir ücret karşılığı (prim), yüksek bir tazminat ödenmesi güvenceye bağlanmaktadır.
- Sigorta akdi kesinlikle gerçekleşecek olayları teminat altına almaz.

- Sigorta akitlerinde hata, ikrah (hile) sözkonusu olamaz. Çünkü sigorta akdinin oluşmasında hata ve ikrah (hile) akdin oluşmasına engel teşkil eder.

### 4.3.3. Sigorta Poliçesi

Sigorta poliçesi sigorta akdinin düzenlenmesinden sonra sigortacının sigorta ettirene vermek zorunda olduğu bir belgedir. Bu belge ile sigortacı ve sigorta ettirenin hak ve yükümlülükleri düzenlenmiş olmaktadır.

Şu halde, poliçe; sigortacı tarafından, sigortalıya akdedilen anlaşmadan sonra verdiği bir belgedir. Poliçe şu unsurları ihtiva etmelidir:

- Sigortacının ve sigorta ettirenin ve varsa sigortadan faydalanan kimsenin ad ve soyadı veya ticaret unvanı ve ikâmetgâhları,
- Sigorta konusu,
- Sigortacının üstlendiği rizikolarla bunların başlayacağı ve son bulacağı an,
- Sigorta bedeli,
- Primin tutarı ile ödeme zamanı ve yeri,
- Sigortacının üstüne aldığı rizikoların hakiki mahiyetlerini tamamen tayine yarayacak bütün haller,
- Tanzim tarihi.

#### 4.3.3.1. Sigorta Poliçesinin Türleri

Sigorta poliçesinin türlerini;

- Türk Ticaret Kanunu açısından,
- Sigortacılık tatbikatı açısından.

olmak üzere bölümleyerek incelemek olasıdır.

##### 4.3.3.1.1. Türk Ticaret Kanunu Açısından Poliçe Türleri

Bunlar nama, emre ve hamiline yazılı muharrer poliçeler olmak üzere kendi arasında üçe ayrılır.



#### 4.3.3.1.1.1. Nama Yazılı – Muharrer Poliçeler

Sigorta şirketleri genellikle, nama muharrer poliçe tanzim etmektedir. Bunun ifade ettiği anlam, poliçede, onun emrine kaydının bulunmayışıdır. Sigorta, belirli bir şahıs adına kaydedilmiştir. Onun emrine kaydı düşülmemişse poliçe nama muharrerdir. Nama muharrer poliçenin devri, devir ve temlikin yazılıp imzalanması ile olur.

#### 4.3.3.1.1.2. Emre Yazılı – Muharrer Poliçeler

Bir sigorta poliçesinin emre muharrer-yazılı niteliği taşıyabilmesi için belirli bir şahıs adına ve onun emrine yazılmış olduğu kaydı bulunmalıdır. Emre muharrer poliçelerin devri ciro yolu ile olur. Ciro, ciro eden şahsın isim ve adresini ihtiva etmelidir.

#### 4.3.3.1.1.3. Hamiline Yazılı – Muharrer Poliçeler

Hamiline muharrer poliçelerde, poliçede hamil kimse sigortalı o kişidir. Ancak burada bir husus vardır, o da tazminat ödenmesi halinde hamiline yazılı poliçenin sigorta eden işletmeye ibrazı kadar, sigorta ile bir menfaatin varlığını da poliçeye hamil olan kimse ispatlamakla yükümlüdür.

#### 4.3.3.1.2. Sigortacılık Açısından Poliçe Türleri

Sigortacılık tatbikatında poliçeler abonman ve toplu olmak üzere iki şekilde düzenlenmektedir.<sup>49</sup>

##### 4.3.3.1.2.1. Abonman Poliçeler

Bazı iş kollarında elde mevcut stokların kısa sürelerde artan ve eksilen bir durum göstermesi sigorta ettirenin durumunu sigorta şirketi karşısında güçleştirir. Nedeni, böyle bir durumda sigorta bedeli devamlı değişkenlik gösterdiğinden hasar anında eksik sigorta<sup>50</sup> veya aşkın sigorta<sup>51</sup> ile karşılaşılır. Sigortacılığın ana ilkesi

<sup>49</sup> Özkan, a.g.e., s.167-185.

<sup>50</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.166-168-169-170.

T. Genel Sigorta, **Eğitim Notları**, İstanbul: 1996, s.9-10.

Bu kavramlar, genellikle sigorta değeri ve sigorta bedeli arasında olması gereken eşitlik bozulduğunda ortaya çıkar. **Sigorta Değeri**, sigorta olunan çıkarın "tam değerinc" denir. **Sigorta Bedeli ise**, taraflarca

sigorta bedeli ile sigorta değerinin eşitliğinin her zaman korunmasıdır. Bu nedenle sigortalının stoklarının en fazla olduğu dönemde dahi yeterli teminata sahip olması gerekir. Sigortalının azami sınırdan bir poliçe yapması halinde senenin bazı aylarında bu tutara ulaşamayacağı için gereksiz prim ödenecektir.

Bu durumda sigortalı için en uygun poliçe tipi “abonman poliçe” olmaktadır. Çünkü, abonman poliçe olacak sigortalıya sigorta süresi içinde azami stok miktarı üzerinden bir abonman poliçe düzenlenir ve sigortalı sigorta süresi içinde stoklarda ki değişiklikleri periyodik olarak sigorta şirketine bildirir. Sigorta şirketi azami miktardan poliçe düzenlediğinde başlangıçta bildirilen sigorta bedeli üzerinden %40 prim

---

kararlaştırılan ve poliçede gösterilen ve riskin gerçekleşmesinde sigortacının ödeyeceği maksimum miktardır.

Türk Ticaret Kanunu 1288. maddesinde **eksik sigorta** şöyle ifade edilir, “Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerinden eksik olduğu takdirde, aksine sözleşme olmadıkça, tazminat sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre ödenir.”

Maddeden de anlaşılacağı gibi sigortalanan mal ve menfaatin günün koşullarına göre saptanan rayiç değeri, sigorta poliçesinde gösterilen sigorta değerinden fazla ise, eksik sigorta yapılmış demektir.

Enflasyonist baskı altında olan ülkelerde sigorta menfaati günün koşullarına göre kısa sürelerde revize edilmez ise eksik sigorta konusu her sigortalının karşılaşacağı durumdur. Kısmi hasarlarda oranlama prensibi uygulandığından, eksik sigorta durumu varolan sigortalıya hasar bedeli aynen ödenemez.

Eksik sigorta başka bir deyişle, “sigorta poliçesinde yazılı sigorta bedelinin sigorta değerinden düşük olması durumudur”. Uygulamada sigorta ettirenlerin genellikle daha az prim ödemek için sigorta değerini eksik beyan ettikleri görülmektedir.

Sigortalının doğru beyan ile yükümlü olduğu böylesine önemli bir konuda hatalı beyanı varsa hasar anında sorunlar doğmaktadır.

Eksik sigortayı sigortalı bilerek yaptırmışsa kendisini aldatmış, tam ve eksiksiz sigorta yaptırmadığı için kendisini yeterli güvence altına alınamamıştır. Durum böyle olduğu gibi bir taraftan gerçek zararının karşılığını alamadığı için gerçek zarar ile aldığı tazminatın farkı kadar kendisini finanse etmek durumunda kalmıştır.

Sigortalıların eksik sigorta ile karşı karşıya kalmamaları ve eksik sigortanın olumsuz sonuçlarından etkilenmemeleri için hem sigortacıya hem de sigortalıya önemli görevler düşmektedir. Bunun için de, sigortacının üstlendiği görevi yerine getirirken sigorta ettirene konuyu aktarması ve kendisini uyarması gerekir.

Böyle bir riskin önüne geçebilmek ve eksik sigorta uygulamasına muhatap olmamak için, diğer ülkelerde olduğu gibi sigortalının ve sigortacının sigorta poliçelerini çok sık kontrol ederek poliçe üzerinde yazılı sigorta değerlerini günün koşullarına göre yükseltmeleri uygun olacaktır.

<sup>51</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.166-168-169-170.

Türk Ticaret Kanunu 1283. maddesi sigortacının, sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin ancak gerçekten uğradığı zararı tazmine mecbur olduğunu ve sigorta bedelinin sigorta olunan menfaatin değerini aştığı takdirde sigortanın bu değeri aşan kısmının hükümsüz olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle sigorta bedeli indirilir, sigorta priminin de aşan kısma isabet eden kısmı indirilir ve primin fazla tahsil edilen kısmı iade edilir.

Özet olarak “aşkın sigorta”: “Sigortalanan mal veya menfaatin gerçek değerinden yüksek bedelle sigortalıdır” diye tanımlanabilir.

Sigortacılıkta ilke, sigorta tazminatının alınması ile sigortalının kâr ve kazanç sağlamamasıdır. Böyle bir sonuç sigortacılık ilkeleri ile bağdaşmaz bir durum yaratır. Bu bakımdan, aşkın sigorta durumu saptandığında sigorta bedelinin gerçek değere indirilmesi ve indirilen tutar için önceden sigortalının şirkete ödediği fazla primin gün esasına göre iade edilmesi gerekir.

tahsil eder. Sigortalının periyodik bildirimleri göz önüne alınarak üç ayda bir vasati stok zeyilnamesi düzenlenir ve ilave tahakkuk ettirilir.<sup>52</sup>

#### 4.3.3.1.2.2. Toplu Poliçeler

Toplu poliçeler genel olarak birden fazla sigorta branşında sigorta yapılmasına olanak sağlayan poliçelerdir. Değişik rizikolar bu poliçelerle toplu olarak gösterilebilmektedir. Bir kimse, birden çok riziko için örneğin evini yangın, fırtına, deprem, su basmasına karşı sigorta ettirmek istediğinde yada birden çok sigortalanabilir menfaat veya birden çok şahıs sigorta ettirilmek istendiğinde (hayat sigortası, grup sigortası, aile hastalık sigortası, müşteri sigortası gibi) bu sigortalar tek bir poliçe ile yapılabilmekte olup düzenlenen poliçeye **toplu poliçe** adı verilmektedir.

Toplu poliçeler aracılığı ile farklı yerlerde olmalarına rağmen malların veya kişilerin aynı zamanda sigorta edilebilme olanakları sözkonusudur. Böylece birçok riziko aynı anda sigortalanabilmektedir.

#### 4.3.4. Yenileme Senedi (Tecditname – Temditname)

Yenileme senedi ilk sigorta sözleşmesi yapılırken düzenlenen poliçenin bir eki sayılır. Hayat sigortalarının dışında kalan sigortalarda poliçe süresi genellikle 1 yıldır. Süresi tamamlanan, başka bir deyişle vadesi gelen mukavelenin yerine yenisi tanzim olmayıp, mukavelenin bir süre daha mer'i (yürürlükte olan) olduğuna dair sigortacı tarafından tanzim olunan bir vesikadır.

Yenileme senedi veya tecditname aynı koşullarla sigortanın yenilenmesini sağlayan belgedir. Yenileme senedi ve tecditname aynı anlamda kullanılmakla beraber, tecditname daha çok süresi biten bir sigortada yeniden bir süre belirlenerek bu süre için düzenlenen poliçe yada yenileme senetleridir.

<sup>52</sup> Parasız ve Dirimtekin, a.g.e., s.186.

#### 4.3.5. Muvakkat Sigorta İlmühaberi – Kuvertür Notları

Muvakkat sigorta ilmühaberide poliçe gibi her iki tarafın haiz olduğu hak ve borçları gösterir. Sigorta mukavelesinin düzenlenmesinden sonra sigortacı poliçeyi hemen vermeyebilir. Poliçe verilinceye kadar geçen süre içerisinde gerçekleşecek tehlikelere karşı sigorta ettiren kişi kendisini teminat altına almak isterse, bu süre içinde meydana gelecek tehlikeler dolayısıyla sigortacının sorumluluğunu belirlemek amacıyla muvakkat sigorta ilmühaberi düzenlenir. Muvakkat sigorta ilmühaberleri üzerinde sigorta ettirenin ve sigorta edenin imzaları bulunur. Kuvertür notları sigorta şirketlerince değil, sigorta komisyoncuları “broker” tarafından düzenlenen belgelerdir. Bu nedenle sözkonusu belgeler sigortanın fiilen yapıldığını ispatlamazlar, sadece yapılacağını gösterirler.

Kuvertür notları, sigorta şirketi ile sigorta ettirenin arasında akdedilen bir sözleşme niteliği taşımadığından, sigorta şirketinden, sigorta bedelinin alınması mümkün değildir. Tazminat talebi, ancak kuvertür notunu düzenleyen komisyoncu aracılığı ile yapılır.<sup>53</sup>

Muvakkat ilmühaberin düzenlenmesi suretiyle sigortacının mesuliyeti daha geriye götürülmüştür. Başka bir deyimle, sigortacının mesuliyeti primin veya ilk taksidin ödendiği tarihten itibaren değil, muvakkat ilmühaberin verildiği andan itibaren başlar.<sup>54</sup>

#### 4.3.6. Zeyilname

Sigorta mukavelesinin maddelerinin değişmesine olanak sağlayan belgedir. Sigorta mukavelesinin akdinden sonra mukavele şartlarının birinde veya birkaçında değişiklik ortaya çıkması halinde yada sigortalanan ekonomik değerde bir değişiklik olması veya buna benzer herhangi bir değişikliğin gerçekleştirilmesi amacı ile sigorta mukavelesinde bir değişiklik yapılmaksızın mukavelenin taşıdığı hükümlere eşdeğerde olmak üzere tanzim olunan belgeye **zeyilname** adı verilmektedir.<sup>55</sup>

<sup>53</sup> Özkan, a.g.e., s.187-188.

<sup>54</sup> Bozer, a.g.e., s.45.

<sup>55</sup> Özkan, a.g.e., s.188-189.

## 5. SİGORTA İŞLETMELERİ MUHASEBESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

### 5.1. Sigorta İşletmeleri Muhasebesinde Görülen Özellikler

Sigorta işletmelerinin ürettiği hizmete “Sigorta Teminatı” denilmektedir. Üretilen hizmetin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Elde edilen ürün elle tutulabilir ve gözle görülebilir bir ürün değildir.
2. Ürünün depo edilmesi mümkün değildir.
3. Ürünün nitelikleri müşteriye göre değişmektedir.
4. Ürünün önce satışı yapılır ve sonra üretimine geçilir.

Bu özelliklerden dördüncüsü, yani ürünün satışının önce yapılması, maliyet sisteminden beklenen yararların diğer üretim işletmelerinden farklı olmasına sebep olmaktadır. Çünkü sigorta işletmelerinde ürünün satış fiyatı, üretim faaliyeti tamamlanmadan ve üretim faktörlerinin oluşumundaki olasılıklara göre önceden tahmin edilmek zorundadır. Sigorta işletmelerindeki maliyet muhasebesinin en önemli sorunu, öngörülen satış hacmine göre oluşacak üretim hacminin maliyet unsurlarını önceden tahmin etmek, fiili tutarlarını kayıt altına almak, tahmini maliyetlerle fiili maliyetleri karşılaştırarak gerekli maliyet kontrolleri yapmak ve bunların gelecek dönemlere ışık tutacak şekilde raporlanmasını sağlamaktır.<sup>56</sup>

### 5.2. Sigorta İşletmelerinde Muhasebenin Amaçları

Sigorta muhasebesi, ekonomik değerlerdeki gerçek değişimin yasal, sosyal ve ticari yönden değerlendirilmesine olanak vermekte, faaliyetlerdeki değişimler yada giriş ve çıkışlar tedarik ve satış pazarlarında lokalleştirilmektedir.

Sigorta teşebbüsleri, üretim faktörlerini kombine ederek sigorta hizmetini üretirler. Bir diğer ifade ile maddi ve gayri maddi kaynakları tüketerek gerçek hizmet akışlarını gerçekleştirirler.

---

<sup>56</sup> Çetin Şanlı, *Sigorta İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi ve Maliyet Dağıtımında Yaklaşımlar*, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Yayınları No. 56, 2000, s.11-12.

Sigorta işletmeleri sigortalanabilir menfaati (hayat sigortasında hadise, elementer branşlarda ekonomik değerler) teminat altına alarak sigortacılık hizmeti sunan işletmelerdir. Bu nedenle sigortalılarda sigorta primleri ve yatırımcılardan sermaye aracılığı ile sağladıkları kaynakları üretim faktörlerinin tedarikinde, iştiraklerde, hasar ve tazminat ödemelerinde ve yatırımcılara fon kullandırmada değerlendirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde sigorta muhasebesinin iki esas amacı bulunmaktadır.

Bunlar;

- Belirlemeye yönelik hesaplamaların izlenmesi ve kontrolü,
- Değerlemeye yönelik hesaplamaların izlenmesi ve kontrolüdür.

Belirlemeye yönelik hesaplamalar, belirlenen amaçlara ulaşmada kullanılan dokümanlara (bilgi ve belgeler) dayanarak tahsilatlar, ödemeler, ekonomik değerlerde oluşan değişimler (giriş ve çıkışlar) harcamalar, gelirler, giderler, varlık ve sermaye kullanımları sonucu ortaya çıkan maliyetlerdir. Bu hesaplamalarda sigorta teşebbüslerinde genel muhasebe ve maliyet muhasebesi işbirliği içindedir.

Değerlemeye yönelik hesaplamalar da daha çok bilgi verme görevi gerçekleştirilir. Böylece kontrol, planlama ve karar alma için gerekli bilgiler üretilir, karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlanır. Karşılaştırmalar öngörülenler ve gerçekleşenler aracılığı ile dönemler itibari ile yapılır. Değerlemeye yönelik hesaplamalarda üretilen bilgiler ve yapılan işlemler şunlardır:

- Planlanan ve gerçekleşen maliyetler aracılığı ile iktisadilik ve üretkenliğin kontrolü,
- Planlanan ve gerçekleşenler aracılığı ile başarı (işletme sonuçlarının) kontrolü,
- Temel maliyet bilgilerinden (birim maliyetler) genel satış kararlarının özellikle sigorta primlerinin saptanması (kararlaştırılması),
- Maliyet ve başarı hesapları ile genel tedarik (edinme) kararlarının özellikle tedarik fiyatının saptanması,
- Başarı ölçümü ve katkı marjı hesaplamaları aracılığı ile sigorta ürünlerinin (sigorta hizmetleri) fiyatlandırılma kararlarının saptanması,

- Finans akışı ve finansman planlamasından sermaye yatırımlarının saptanması.

Sigorta muhasebesi, belirlemeye ve değerlemeye yönelik hesaplamalar, sigorta teşebbüsü için pek çok fayda sağladığı gibi bu bilgilere gereksinim duyanların gereksinimlerini gidermektedir. Bu amaçla da üretilen bilgilerden iç bilgi gereksinimi olanlar ve dış bilgi gereksinimi olanlar faydalanmakta ve muhasebe işletme içi dönem hesaplamaları ve işletme dışı dönem hesaplamaları olarak bölümlenebilmektedir.

Hesaplamaların büyüklüğünü;

- Nominal ve reel malların sigorta teşebbüsü için de, sigorta teşebbüsünden dışarıya ve dışarıdan içeriye olan akışları,
- Ödeme ve başarı (K/Z) iktisadiliğinin hesaplamaları,
- Nominal ve reel mallara ait hesaplamalar (prim tahsilatları) hesap dönemindeki sigorta verimliliğine ait hesaplamalar, (nominal hesaplamalar, maliyet ve verimlilik hesaplamaları reel mallara ait hesaplamalara örnek gösterilebilir),
- Büyüklük ve değer hesaplamaları (sigorta ürünleri-hizmetleri, doğadan elde edilmeyen mallar olduğu için ölçülmesi güçtür. Bu nedenle de toplam sigorta varlığının ve faaliyetlerinin ölçülebildiği kadar hesaplama yapmak olanaklıdır.),
- Gerçekleşenler ve planlananların hesaplanması, belirler.<sup>57</sup>

### 5.3. Sigorta İşletmelerinde Hesap Planı

Muhasebeden beklenen görevlerin yerine getirilebilmesi için mali nitelikteki olayların geçerli belgelere dayandırılarak kayıtlanması ve defterlere ait hesaplar muhasebe ilke ve esaslarına uygun olarak bir düzen içinde planlanmalıdır.

Hesap organizasyonun, yönetimin alacağı kararlarda faydalı olabilmesi, bir yandan kayıt düzeninin gereksinimlere uygun bir yapısının olmasına, öte yandan zamanında gerçek, doğru ve güvenilir bilgiler üretmesi ile yönetimin, bu bilgilerden faydalanma istek ve yeteneğinin olmasına bağlıdır. Bu amaçlarla sigorta ve reasürans işletmelerinin kullanmakta zorunlu olduğu Tek Düzen Hesap Planı (T.D.H.P.) kanun koyucu tarafından

<sup>57</sup> Özkan, a.g.e., s.271-282-284.

hazırlanmıştır. Tek Düzen Hesap Planı' nın (T.D.H.P.) kullanılması ile sigorta işletmeleri ilgililerin bilgi alma gereksinimleri giderilecek, faaliyetlerinin kontrolü kolaylaşacak, sektörde hesapsal birliktelik ve bütünlük sağlanacak, analiz ve karşılaştırmalara olanak sağlanabilecektir.

Sigorta işletmeleri için kanun koyucu tarafından düzenlenen hesap planının yapısı şöyledir:

- Hesap grupları 0 – 9 arasında kodlanmıştır.
  - 0 NAKİT VE NAKİT BENZERİ DEĞERLER
  - 1 ALACAKLAR
  - 2 SABİT DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER
  - 3 BORÇLAR VE DİĞER PASİFLER
  - 4 ÖZKAYNAKLAR
  - 5 TEKNİK KÂR VE ZARAR HESAPLARI
  - 6 ANA FAALİYET DIŞI GELİRLER
  - 7 GENEL GİDERLER
  - 8 DÖNEM KÂR ZARARI
  - 9 NAZİM HESAPLAR

- Kodlama aşağıdaki gibi yapılmıştır.

X. XX. X. XX. XX. XX. XX. XX.

1 2 3 4 5 6 7 8

- 1 X. Grup Kodu
- 2 XX. Ana Hesap Kodu
- 3 X. Türk Parası, Yabancı Para Kodu
- 4 XX. Yardımcı Hesap Kodu
- 5 XX. Alt Hesap Kodu
- 6 XX. Alt Hesap Kodu
- 7 XX. Alt Hesap Kodu
- 8 XX. Alt Hesap Kodu                   şeklindedir.



Sigorta işletmelerinin kullandıkları Hesap Planı Ek 1.' de geniş bir şekilde verilmiştir.

Sigorta işletmelerinde muhasebe kayıtları iki ana grupta incelenebilir.

- Sigorta işletmelerinde, diğer gerçek ve tüzel kişi işletmelerinde olduğu gibi oluşan işlemlerin kayıtlara alınması,
- Sigorta işletmelerinin kendine özgü faaliyetleri sonucu oluşan işlemlerin kayıtlara alınması.

Birinci grupta toplanan işlemlerin ayrı bir özelliği bulunmadığı için, bu işlemlere ait muhasebe kayıtları genel – yönetim muhasebe ve işletmeler muhasebesi ilkeleri çerçevesinde izlenebilir.

İkinci grupta toplanan işlemler ise sigorta muhasebesinin kendisini oluşturur ve farklı özelliklere sahiptir. Bu işlemler genel hatları ile şunlardır:

- Sigortalılardan alınan/alınacak primlerin ve bu primlerden iptal olunanların tahakkuku ve tahsilatına ait işlemler,
- Ödenen/ödenecek hasar ve tazminatlara ait tahakkuku ve tediyesine ait işlemler ile hasar ve tazminat ödemeleri esnasında ortaya çıkan giderlerin tahakkuku ve tediyesine ait işlemler,
- Sigorta aracılarının sigorta hizmetini pazarlaması esnasında ortaya çıkan komisyon ve giderlerin tahakkuk ve tediyesine ait işlemler,
- Milli Reasürans işletmesi ile, mecburi ve ihtiyâri olarak diğer yerli ve yabancı reasürans işletmelerine verilen primler, alınan komisyonlar ve hasarlara ait işlemler,
- Sigorta teknik ihtiyatlarının hesaplanması esnasında ortaya çıkan işlemler,
- Diğer işlemlerdir.

Bu işlemlerin ortaya çıkışı ile muhasebe yönünden bir yandan sigortacılık faaliyetlerinin sonuçlarına öte yandan bu faaliyetlerle ilgili borç ve alacak ilişkilerinin izlenmesi ve kontrolü olanaklı olur.<sup>58</sup>

#### 5.4. Sigorta İşletmelerinde Özellik Arz Eden Hesaplar

##### 5.4.1. Teknik Karşılıklar Hesabı

Teknik karşılıklar sigorta işletmeleri ve reasürans işletmelerine özgü pasif nitelikli hesaplardan oluşmaktadır. Teknik karşılık hesaplarını aşağıdaki gibi kısaca inceleyebiliriz:

##### 5.4.1.1. Cari Riskler Karşılığı Hesabı

Bilanço yılının her gününde çeşitli süreler itibariyle tanzim edilen sigorta poliçelerinden büyük bir çoğunluğu 31 Aralık itibariyle sona ermemekte gelecek yıla sarkmaktadır. Örneğin; 1 Mart 2001 tarihinde bir yıl süreyle yaptırılan bir sigorta poliçesi 2002 yılında iki ay süreyle yürürlükte bulunacaktır. Bu durumda, sözü geçen poliçeye ait net primin 10/12 (on iki de onu) 2001 ve 2/12 (on iki de ikisi) 2002 yılında gerçekleşecek rizikoları karşılamak için ayrılmalıdır. Bilanço tarihinde sona ermeyip sonraki yılda da devam edecek sigorta mukavelelerini, yukarıda ki şekilde bir ayırma tabi tutmak suretiyle, sigortacı bakımından sorumluluğu sona ermeyenlere isabet eden prim tutarının cari yıl gelirleri arasından çıkartılarak bir karşılık şeklinde gelecek yıla devredilmesi cari rizikolar rezervinin esasını oluşturur.

##### 5.4.1.2. Muallak Hasarlar Karşılığı Hesabı

Sigorta işletmeleri üzerlerine aldıkları rizikonun gerçekleşmesi halinde poliçe şartlarına göre; oluşan hasar ve tazminatı ödemekle yükümlüdür. Ancak bazı hallerde, örneğin hasarın sene sonu nedeniyle ekspertiz v.s. gerekli formaliteleri tamamlanmamış olabilir. Sigortalı veya zarar görenler gerekli belgeleri sağlamamış veya zamanında işletmeye vermemiş olabilirler veya tazminat tutarını almak üzere işletmeye

<sup>58</sup> Özkan, a.g.c., s.392-393-289-292.

müracaatlarını geciktirebilirler. Taraflar arasında tazminat miktarı v.s. konularda anlaşmazlıklar olur ve iş bilirkişi veya mahkemeye intikal edebilir.

Yukarıda sayılan ve daha birçok nedenlerle, cari yıl içinde gerçekleşen bir rizikoya ait tazminat, bilanço tarihine kadar (31 Aralık) ödenmemiş olabilir. Bu durumda sigorta işletmesi cari yıla ait tazminatı sonraki yılda ödeyecektir.

Bu durumda olup cari yıl içinde tahakkuk etmiş fakat ödenmemiş veya sonraki yılda tedavi edilmesi muhtemel hasarlara **muallak hasar** denir ve sigorta işletmesinin, bunların tutarını cari yıl gelirlerinden düşmesi yani zarar kaydetmesi, bilanço tekniği bakımından zaruridir.

#### **5.4.1.3. Direkt İşlere Ait Muallak Hasarlar Karşılığı Hesabı**

Sigorta işletmesinin direkt olarak sağladığı sigortalara ait bilanço günündeki muallak hasarlar;

- a) Tasfiye olunacak hasarlar karşılığı hesabının 31/12/XX tarihindeki bakiyesinin ayrıntılarını oluşturan: Yangın, Kaza ve varsa diğer sigorta branşlarına ait kapanmamış dosyalarından ödenmiş tazminat ve hasar giderleri,
- b) Aynı hasar dosyalarının kapanabilecek duruma getirilebilmesi için ödenmesi gereken kesin veya tahmini tutarları ile,
- c) Cari yılda gerçekleşmiş olmakla beraber, hasarla ilgili dosya üzerinden bilanço tarihine kadar herhangi bir ödeme yapılmadığından yukarıdaki (a) ve (b) fıkralarına girmeyen hasarlara ait kesin veya tahmini tazminat ve giderler toplamından ibarettir.

#### 5.4.1.4. Reasürans<sup>59</sup> İşlerine Ait Muallak Hasarlar Hesabı

Reasürans yolu ile sedan<sup>60</sup> işletmelerde alınan ihtiyari veya mecburi işlere ait muallak hasarlarında cari yıl zararları arasına atılarak karşılıklarının tesisi, yıl sonunda sedan işletmelerden gelecek muallak hasar bordrolarına dayanılarak yapılır.

Bilanço tarihinde ayrılan muallak hasarlar karşılıkları cari riziko karşılıklarında olduğu gibi ertesi yıl ters bir madde ile iptal edilerek kâra nakledilir.

#### 5.4.1.5. Hayat Matematik Karşılıklar Hesabı

Hayat branşında faaliyet gösteren sigorta işletmelerinin sigortalılarına karşı gelecekteki yükümlülüklerinin bilanço tarihindeki peşin değerini gösteren hayat riyazi ihtiyatları yürürlükteki poliçeler üzerinden ayrı ayrı olmak üzere aktüerler tarafından hesaplanır ve yasal süre içinde (Mayıs sonu) ihtiyatların karşılıklarını tesis eder.

#### 5.4.1.6. Uzun Süreli İşler Karşılığı Hesabı

Uzun vadeli işler için ayrılacak karşılıkların izlendiği pasif bir hesaptır. Uzun süreli işler karşılıkları bu hesapta brüt olarak yer alır. Reasürörler payları ise uzun süreli işler karşılıklarında reasürörler payı hesabında gösterilir.

#### 5.4.1.7. Hayat Muallak Tazminat Karşılığı Hesabı

Dönem içinde gerçekleşmiş ancak çeşitli nedenlerle işlemleri tamamlanmamış veya sigortalı ile tazminat miktarı konularında anlaşmazlığa düşmüş ve dönem sonu itibariyle ödenmemiş hayat tazminatları için ayrılacak karşılıkların izlendiği pasif nitelikli bir hesaptır.

### 5.4.2. Hisse Senetleri ve Tahviller Hesabı

Bu hesap sigorta işletmelerinin türlerine göre farklılık gösterir. Hayat sigortalarında alınan primler hisse senedi ve tahvil alınarak değerlendirilir. Daha sonra

<sup>59</sup> **Reasürans:** Mükerrer sigorta. Sigortacının diğer bir sigortacı ile yaptığı sözleşme. Bu sözleşme ile ilk sigortacı üzerine aldığı rizikoların tamamını veya bir kısmını, diğer bir sigortaya sigorta ettirir. Özellikle büyük sigortalarda, tehlikenin paylaşılması için yapılır.

<sup>60</sup> **Sedan:** Devreden işletme.

bunlardan elde edilen gelirlerin bir kısmı sigorta işletmelerinin bünyesinde bırakılır bir kısmı da sigortalılara aktarılır. Elementer branşlarda ise hisse senedi ve tahvil alımları yolu ile elde edilen gelirlerin tümü sigorta işletmesinin bünyesinde bırakılır. Bu nedenle bu hesap kişilerin alacaklarına karşılık teminat teşkil eder. Sigorta işletmelerinin tasfiyesi veya iflası halinde öncelikle tesis edildiği sigorta branşındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilir. Artan kısım, diğer branşlara ait bulunan teminata eklenir.

Teminat olarak kabul edilebilecek kıymetler şunlardır:

- Türk Lirası olarak, nakden tevdiat ve T.C. Merkez Bankası' nca alım satım konusu yapılan dövizler,
- Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, Hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile devletçe ihraç edilecek diğer menkul değerler,
- Sermayenin en az %51' i devlete ait işletmelerin hisse senetleri,
- Müsteşarlıkça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları,
- Sigorta işletmelerinin Türkiye' de sahip olduğu gayrimenkuller.

#### 5.4.3. Senet Hesapları

Sigorta işletmelerinde tahsilatlar genellikle peşin yapılmaktadır. Bunun yanı sıra gerek sigorta işletmesinin ve gerekse müşterisinin sigorta işletmesine senetli borçlanması durumlarında senet hesaplarına yapılacak kayıtlar muhasebe kayıt tekniği açısından, diğer işletmelerle aynıdır.

#### 5.4.4. Sigorta Poliçeleri Üzerine İkazlar Hesabı

Sadece hayat sigortalarında sözkonusudur. Diğer dallarda poliçe üzerine ödünç verilmez. Belli koşullar altında verilen bu ödünçten yararlanmak isteyen sigortalı, teminat olarak sahip olduğu, hayat sigortası poliçesini, sigortacıya verir.

Sigorta işletmesinin muhasebesinde yer alan “Sigorta Poliçesi Üzerine İkazlar Hesabı”; sigortalılara bu şekilde verilen ödünçlerin ve sigortalıların geri ödemelerinin takip edildiği hesaptır.

#### **5.4.5. İpotek Mukabili İkrarlar Hesabı**

Bir sigorta işletmesinin, bu tür ödünç verebilmesi için; bu durumun, işletmenin ana tüzüğünde yer alması gerekir. İpotek karşılığı ödünç, genellikle işletmenin personeline veya işletmeyle iş ilişkisi olanlara verilir. Ödünç talep edenin, bir menkul veya gayrimenkulu, işletmeye ipotek etmesi gerekir.

#### **5.4.6. Tasfiye Olunacak Hasarlar Hesabı**

Bu hesap riskin gerçekleşmesi ve sigortalıların veya sigorta aracılarının hayat branşlarında hadiseyi, elementer branşlarda hasarı bildirmesi ile açılır. Hesaplanan tazminat ve hasar tutarları bu hesabın borcuna, sigortalılar hesabının alacağına kaydedilir. Hasar yada tazminatların ödenmesi ile sigortalılar hesabı borçlanır, dönem sonlarında hasar tutarının tümünün ödenmesi ile hesap kâr zarara devredilir.

Bu hesaba sadece ödenecek hasar ve tazminat değil ayrıca, bilirkişi ücretleri, hasardan kurtarılmış ekonomik değerlerin muhafaza taşıma, tamir bakım ve satış giderleri, ulaşım ve haberleşme giderleri gibi kalemlerde yazılır.

#### **5.4.7. Muhtelif Borçlular Hesabı**

Bu hesap sigortacılık işlemlerinden kaynaklanan prim ve komisyonlar dışında kalan işlemler nedeni ile kişi ve kuruluşlardan alacakların işlendiği hesaptır. Bu hesap diğer işletmelerde ki "Alacaklar Hesabı" gibi çalışmaktadır. Hesaba girişlerin borç, çıkışların alacak kaydedildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

#### **5.4.8. Emanet ve Depozitolar Hesabı**

Sigorta işletmesinin değişik işlemler sonucu üçüncü kişilerden aldığı emanet ve depozito nitelikli paraların işlendiği, girişlerin alacak, çıkışların borç olarak kaydedildiği bir hesaptır.

#### **5.4.9. Poliçe Vergileri Hesabı**

Bu hesapta poliçe düzenlenmesi sırasında prim hesaplanırken kesilen vergiler bu hesabın alacağına kaydedilir. Vergilerin ödenmesi ile hesap kapatılır.

#### 5.4.10. Diğer Borçlar Hesabı

İşletmenin acentalara ve sigortalılara olan borçları, işletmece alınan depozito ve teminatlar, poliçe geçici tahsilatı, ödenecek temettüleri, talep edilmeyen kıymetler, personelin işletmeden alacakları, iştirak taahhüdünden borçlar, ihraç edilen tahvil ve bonolar, ödenecek senet ve kupon bedelleri gibi borçların kaydedildiği pasif nitelikli bir hesaptır.

#### 5.4.11. Sigortalılar – Müşteriler Hesabı

Sigorta işletmesinin doğrudan sağladığı sigorta işlerinin izlendiği hesaptır. Bu hesabın borcuna sigortalıların ödemesi gereken brüt prim tutarları kayıt edilir. Primler ödendikçe hesap alacaklanır. Sigortalılara ait poliçelerin iptali halinde hesap alacaklanır. Ayrıca bu hesap “Ödenecek Tazminat ve Hasarlar Hesabı” ile karşılıklı çalışır.

#### 5.4.12. Acentalar Hesabı

Sigorta işletmesinin borçluları içerisinde sigortalılar hariç en önemli hesap acentalar hesabıdır. “Acentalar Hesabı” bir ana hesap olup sigorta branşına, bölgeye ve yetkilerine sağladıkları sigorta işlerinin büyüklüklerine göre alt hesaplarda izlenir. Bu hesap sigorta müşterileri hesabı gibi izlenir. Hesabı çalıştıran en önemli iki unsur;

- Primler
- Komisyonlar’ dır.

Sigortalılar tarafından ödenmesi gereken primler acentalar hesabının borcunda yer alır. Alacağına ise sigorta işletmesinin sigortalıya yaptığı iadeler, tenzilatlar, iptal edilen primler yazılır.

#### 5.4.13. Prodüktörler Hesabı

Prodüktörler hesabı da acentalar hesabı gibi muhasebeleştirilir. Acentalardan farklı olarak poliçe düzenleme yetkileri yoktur, prim tahsilatı yapamazlar. Bu nedenle prodüktörler hesabında prodüktörlerin sigorta işletmesine getirdikleri işler sonucu alacakları komisyonlar izlenir. Hesabın alacağına prodüktörün komisyonu kaydedilir. Komisyonun ödenmesi ile hesap borçlandırılır. Komisyonun ödenmesi poliçe bedellerinin tümü ile ödenmesinden sonra yapılır.

#### 5.4.14. Koasürürler<sup>61</sup> Hesabı

Koasürans iki veya daha fazla sayıda sigorta işletmesinin bir sigorta işini ortaklaşa olarak alması ve riskini ortaklaşa üstlenmesi işlemidir. Sigorta işini alan işletmeye **jeran** denir. Bu işe ait sigorta poliçesi jeran işletme tarafından düzenlendiği için prim tahsilatı da jeran işletme tarafından yapılır. Bu durumda jeran işletme borçlu, diğer sigorta işletmeleri – koasürürler alacaklı olur.

#### 5.4.15. Reasürürler Hesabı

Hesap yurtiçi ve yurtdışı reasürürler olarak ikiye ayrılmıştır. Reasürür işletmeye devredilen primler işletme adına açılacak bir hesaba alacak, reasürür işletmeden alınacak komisyonlar da borç işlenir. Hesap pasif nitelikli olup, bakiyesi işletmenin reasürür işletmeye olan borcunu gösterir.

#### 5.4.16. Sedanlar ve Retrosedanlar<sup>62</sup> Cari Hesabı

Sedanlar ve retrosedanlar tarafından devredilen primler ve ödenecek komisyonların izlendiği hesaplardır.

#### 5.4.17. Sedanlar ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolarımız

Sedanlar ve retrosedanlar cari hesabı ile paralel çalışan ve bu işletmeler tarafından devredilen işlere ait kendi nezdlerinde tuttukları ve belirli dönemler sonunda iade etmek zorunda oldukları paraların izlendiği hesaptır.

#### 5.4.18. Teknik Kâr Zarar İle İlgili Özellik Arz Eden Hesaplar

Teknik kâr zararı oluşturan hesaplar; sigorta işletmelerinin ana faaliyet konusu olan sigortacılık faaliyetleri ile doğrudan doğruya ilişkisi olan gelir ve gider hesaplarını kapsamaktadır. Teknik kâr ve zararı hesabı adı altında ayrıca bir hesabın tutulmasının en büyük faydası, sigorta işletmesinin ana faaliyet konusu olan sigortacılık faaliyetleri ile

<sup>61</sup> **Koasürür:** Koasürans suretiyle iş alan sigorta işletmesi.

<sup>62</sup> **Retrosedan:** Restrosesyon işleminde işi devreden sigortacıya denir. Restrosesyon ise, reasürans işletmesinin üzerine aldığı rizikonun bir kısmını devretmek gereğini duyması halinde yapılan mükerrer reasüransdır.



doğrudan doğruya ilişkisi olan gelir ve giderlerin, topluca gösterilmesini sağlamasıdır. Burada özellik arz eden belli başlı kalemleri inceleyeceğiz.

#### **5.4.18.1. Prim Gelir ve Giderleri Hesapları**

Sigortacının prim gelirleri, doğrudan doğruya sigortalılardan elde edilen primler ve reasürans muamelelerinden elde edilen primler olmak üzere, belli başlı iki kaynaktan gelmektedir. Sigortacının bu prim gelirlerinin, elde edildiği her sigorta branşına göre ayrı ayrı gösterilme zorunluluğu olduğundan, muhasebeleştirilmelerinin de, her branş için ayrıca yapılması gerekmektedir.

Sigorta işletmesinin bir ay içerisinde sağlamış olduğu net prim tutarları prim hesabının alacağına, iptal edilen poliçelere ait prim tutarları ise, bu hesabın borcuna yazılır. Hesabın bakiyesi sigorta işletmesinin, çeşitli kanallardan temin etmiş olduğu net prim gelirini göstereceğinden, bu kalem sigorta işletmesinin alınan primler hesabını meydana getirir.

#### **5.4.18.2. Komisyon Gelir ve Giderleri Hesapları**

Sigorta işletmesinin komisyon gelirleri, reasürans muamelelerinde sedan işletme, koasürans muamelelerinde jeran işletme olarak, diğer sigorta işletmelerine verdiği işler karşılığında elde ettiği komisyonları kapsamaktadır. Bu durumun tersi halinde, yani sigorta işletmesinin diğer sigorta işletmelerinden reasürans ve koasürans muameleleri kabul etmesi halinde, diğer sigorta işletmelerine verilen komisyonlar, yani komisyon giderleri söz konusu olmaktadır.

#### **5.4.18.3. Prim İhtiyat Deposu Gelir ve Giderleri Hesapları**

Sigorta işletmesinin, alıkoyduğu prim ihtiyat depoları için verdiği faizler, prim ihtiyat deposu giderlerini oluşturduğu halde, diğer sigorta işletmelerinde, alıkonan prim ihtiyat depoları karşılığı alınan faizler, prim ihtiyat deposu gelirlerini meydana getirmektedir.

#### 5.4.18.4. Tazminat Giderleri Hesapları

Sigortalıların ödemiş oldukları prim tutarlarının büyük bir kısmı tazminat ödemeleri şeklinde tekrar sigortalılara geri dönmektedir.

Bir sigorta işletmesinde, doğrudan doğruya sigortalılar ile yapılan sigorta anlaşmaları için ödenen tazminatlar ve reasürans yolu ile elde edilen sigortalar için ödenen tazminat tutarları olmak üzere, başlıca iki çeşit tazminat gideri söz konusudur. Bu şekillerde ödenen tazminat tutarları sigorta işletmesinin “**Verilen Tazminatlar**” ını oluşturur.

Sigorta işletmesinin, reasürans yolu ile diğer sigorta işletmelerine aktardığı sigortalar için söz konusu olan tazminat da, bu işletmelerin yapmış olduğu iştirak ödemeleri, “**Alınan Tazminatlar**” adı altında gösterilmektedir.<sup>63</sup>

#### 5.4.18.5. Teknik Karşılıklarla İlgili Giderler Hesapları

Döner (cari) riskler karşılığı, asıda kalmış hasarlar karşılığı ve matematik karşılıklardan meydana gelen teknik karşılıklar, her faaliyet dönemi (yıl) sonunda yeniden hesap edilerek o dönemin (yılın) teknik kâr ve zarar hesabına gider olarak kaydedilir.

#### 5.4.18.6. Diğer Giderler Hesapları

Sigorta işletmesinin, ana faaliyet konusu sigortacılık faaliyetleri ile ilgili diğer giderleri de faaliyet dönemi sonunda teknik kâr ve zarar hesabında yer alırlar. Örneğin, yangın branşında söz konusu olan itfaiye resimleri, hayat branşında söz konusu olan iştiralar, iratlar, mukavele harçları, doktor muayene ücretleri v.s..

#### 5.4.19. Çeşitli Gelirler Hesabı

Sigorta işletmelerinin sigortacılık faaliyetleri dışında kalan faaliyetleri sonucunda elde ettikleri, faiz gelirleri, kâr payı gelirleri, kira gelirleri, kambiyo kârları ve satış kârları gibi işlemlerin izlendiği hesaptır.

---

<sup>63</sup> Özkan, a.g.c., s.349-402.

#### 5.4.20. Çeşitli Giderler Hesabı

Sigorta işletmelerinin normal işletme faaliyetleri sonucu ortaya çıkan, personel giderleri, işletme giderleri, faiz giderleri, amortisman giderleri, vergi resim harç giderleri, kambiyo zararları, karşılık giderleri, kanunen kabul edilmeyen giderler ve diğer giderlerin izlendiği borçlu tarafına kayıt yapılan ve kâr zararlarla kapatılan hesaptır.

#### 5.4.21. Nazım Hesaplar

Nazım hesaplar; işletmede faaliyet sonuçlarına hiçbir etkide bulunmayan, bu bakımdan işletmenin öz varlığında herhangi bir değişiklik meydana getirmeyen işlemlerin izlenmesi için tutulan hesaplardır. Nazım hesapların, bilançonun aktif ve pasif ana hesapları ile hiçbir ilgisi olmadığından, bilançoda ana hesaplardan ayrı olarak, genellikle onların altında gösterilmesi gerekir.

#### 5.4.22. Dönem Kâr Zararı Hesabı

Sigorta teşebbüslerinin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan tüm gelir ve gider hesaplarının toplandığı hesaptır. Giderlere ilişkin hesaplar dönem kâr ve zararı hesabının borcuna, gelirlere ilişkin hesaplar dönem kâr ve zararı hesabının alacağında yer alır.

**Borç Toplamı > Alacak Toplamı ise ZARAR.**

**Borç Toplamı < Alacak Toplamı ise KÂR.**

ortaya çıkar.<sup>64</sup>

---

<sup>64</sup> Özkan, a.g.e., s.361-362-363.

## İKİNCİ BÖLÜM

### FAALİYETE DAYALI MUHASEBE SİSTEMİ

#### 1. SİGORTA İŞLETMELERİNDE MALİYET MUHASEBESİ SİSTEMİ VE İŞLEYİŞİ

##### 1.1. Maliyet Muhasebesinin Gelişimi

Tarihsel gelişimi içinde, maliyet muhasebesi sisteminin ilk örnekleri, sadece gelirin belirlenmesi ve envanter değerlemesi için mamul maliyetlerinin saptanması amacını gerçekleştirmek üzere kurulmuştu.

Geçmişte maliyet muhasebesi daha çok bilanço göstergelerine dayalı envanter hesaplaması ile sınırlanmakta ve maliyetin yerine gelir raporları için hazırlanmış olan satış grafikleri kullanılmaktaydı. Bu uygulama ile yöneticilerin karar vermede ihtiyaç duydukları veriler maliyet envanteri ile sınırlanmaktaydı. Ancak bu sistem ekonomi hayatının günden güne büyük bir hızla gelişmesi ve işletme yöneticilerinin büyük sorunlarla karşı karşıya kalmasıyla etkinliğini yitirdi. Çünkü maliyet muhasebesi sisteminin bir tek maliyet amacına hizmet etmesi, işletme yöneticisinin ihtiyaç duyduğu verileri elde etmeye imkân sağlamıyordu.<sup>65</sup>

Muhasebe ile ilgili ilk uygulama, 145 yılında Napoli' de yapılmış ve 115 yıl sonra, 1573 yılında yayınlanmıştı. Muhasebenin ilk defa İtalya' da başlamış olmasının nedeni, bu ülkedeki ticari faaliyetlerin hızla gelişmesi ve buna bağlı olarak ticari işletmelerin sayısının çoğalmasındır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, endüstri ve pazardaki hızlı gelişmeler, yöneticileri işletmelerinde yaptıkları/ürettikleri mal ve hizmetlerin kaç mal olduğunu öğrenmek gibi düşüncelere yöneltmiştir.

Maliyet verilerinin genel muhasebe ile aynı hesaplarda yürütülmesi, ortaya çıkan maliyet hesaplama ihtiyacının, genel muhasebeden elde edilmesinin olanaksızlığı

<sup>65</sup> Rafet Gök, Sağlık Kurumlarında Maliyet Hesaplama İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi, Muğla: AİTİ Akademisi Muğla İşletmecilik Yüksekokulu Yayınları, 6. Bası, 1981, s.9.

nedeniyle maliyet teorisine de yer verebilecek ve maliyet hesaplarını yapabilecek ayrı bir muhasebe sistemine gereksinim ise, maliyet muhasebesinin doğuşunu etkileyen önemli bir faktör olmuştur.

20. yüzyılın ilk yarısında teknik alandaki hızlı gelişmelere bağlı olarak yöneticilik anlayışı da gelişmeye başlamış ve yöneticilerin işletmelerdeki sorunları çözümü ile ilgili olarak daha bilinçli davranmaları, bunun için de işletmeye ilişkin bir takım ayrıntılı bilgilerle donatılmaları gereğini ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak, işletmeyi ortaya çıkabilecek tehlikelerden mümkün olduğu kadar korumak ve çalışmalarını en iyi şekilde yürütebilmek için, üretime başlamadan önce, bilimsel araştırma ve tahminlere dayalı, ekonomikliği sağlayacak maliyetin ne olabileceğini, önceden kestirebilen bir sistemle mümkün olabileceği düşünülmüş ve böylece maliyet muhasebesi bugünkü gelişmeyi göstermiştir.

Türkiye’ de 1850’ lerde Ticaret Kanunu’ nun Türkçe’ ye çevrilmesi ile kayıt düzeni başlamış olup, uygulamalarda önce Fransız, sonra Alman literatürünün etkisi görülmektedir. Maliyet muhasebesi uygulamaları 1933 yılında Sümerbank’ ın kurulması ile başlamış ve 1950’ li yıllarda çıkarılan Gelir Vergisi Kanunu’ nun etkisi altında kalmıştır. Bugünkü maliyet muhasebesi anlayışına 1964 yılında İktisadi devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu ile başlamış olup, 1977 yılından itibaren maliyet muhasebesi uygulamaları tüm Kamu İktisadi Teşekküllerine yayılmıştır. 1981 yılında Sermaye Piyasası Kurulu’ na tabi işletmelerde, 1 Ocak 1994’ te uygulamaya konulan “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” ile de tüm işletmelerde zorunlu hale gelmiştir. Anılan tebliğde maliyet muhasebesi uygulamasına 7/A ve 7/B seçeneklerinin getirildiği görülür.<sup>66</sup>

Tebliğ kapsamına giren tüm işletmeler, muhasebe kayıtlarını tebliğde yer alan Tek Düzen Hesap Planı’ na uygun olarak tutmak ve mali tablolarını da tek tip olarak

<sup>66</sup> Nejat Akıncı ve Necmettin Erdoğan, **Tekdüzen Muhasebe Sistemine Uyarlanmış Maliyet Muhasebesi**, İzmir: Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, 1. Baskı, 1995, s.12-13-14.

hazırlamak zorundadırlar.<sup>67</sup> Ancak banka, banker ve aracı kurum şeklindeki bazı işletmeler tebliğin hükümlerine uymakla beraber kendilerine özgü hesap planı kullanmaktadırlar. İşte bizim çalışma alanımız olan sigorta işletmeleri de bu nedenle daha önce değindiğimiz kendine özgü hesap planını uygulamaktadırlar.

## 1.2. Maliyet Muhasebesinin Amaçları

Maliyet muhasebesi işletme ve teşebbüslerde içe yönelik faaliyetleri bir diğer ifade ile işletme veya teşebbüs içi değer akışını inceleyen muhasebe dalıdır. Özellikle satın alınan ve satılan, satın alınan üretilen ve satılan mamul ve hizmetlerin maliyetlerinin hesaplanması satış fiyatlarının belirlenmesi ve yöneticilerin alacakları kararlara yardımcı olacak bilgilerin üretilmesi onun konusunu oluşturur. Maliyet muhasebesinin uygulanmadığı hiçbir iş kolu yoktur. Bununla birlikte maliyet muhasebesinin tam anlamı ile uygulandığı işletmeler endüstri işletmeleridir. Endüstri işletmeleri değişik biçimlerde sağladıkları maddelerin biçim ve özlerini kimyasal ve fiziksel yöntemler ile değiştirerek faydalarını arttıran yada faydalanılır hale getiren işletmelerdir. Bu nedenle üretilen mamuller aracılığı ile tüketilen kaynakların bedellerinin saptanması endüstri teşebbüslerinde maliyet muhasebesince yapılmaktadır. Öte yandan maliyet muhasebesi tüketilen kaynakların bedelini parasal olarak belirlerken işletme içinde oluşan değer akımını önce miktar olarak daha sonrada tutar olarak saptar. Böylece işletme yada teşebbüsün gereksinim duyduğu bilgileri raporlar halinde işletme ilgililerine sunmasına yardımcı olur. Maliyet muhasebesinin amaçları şunlardır:

- Üretilen mamul ve hizmetlerin birim ve toplam maliyetlerinin saptanması,
- Maliyet türleri, maliyet merkezleri, maliyet taşıyıcıları açısından etkin kontrollerin yapılmasını sağlamak,
- Kısa ve uzun dönem planların hazırlanmasında gereksinim duyulan bilgileri sağlamak,
- Karar alınmasında ilgili yöneticilerin bilgi gereksinimlerini gidermek,
- İşletme veya teşebbüs faaliyetlerinin verimlilik, yönünden değerlendirilmesine yardımcı olmak,

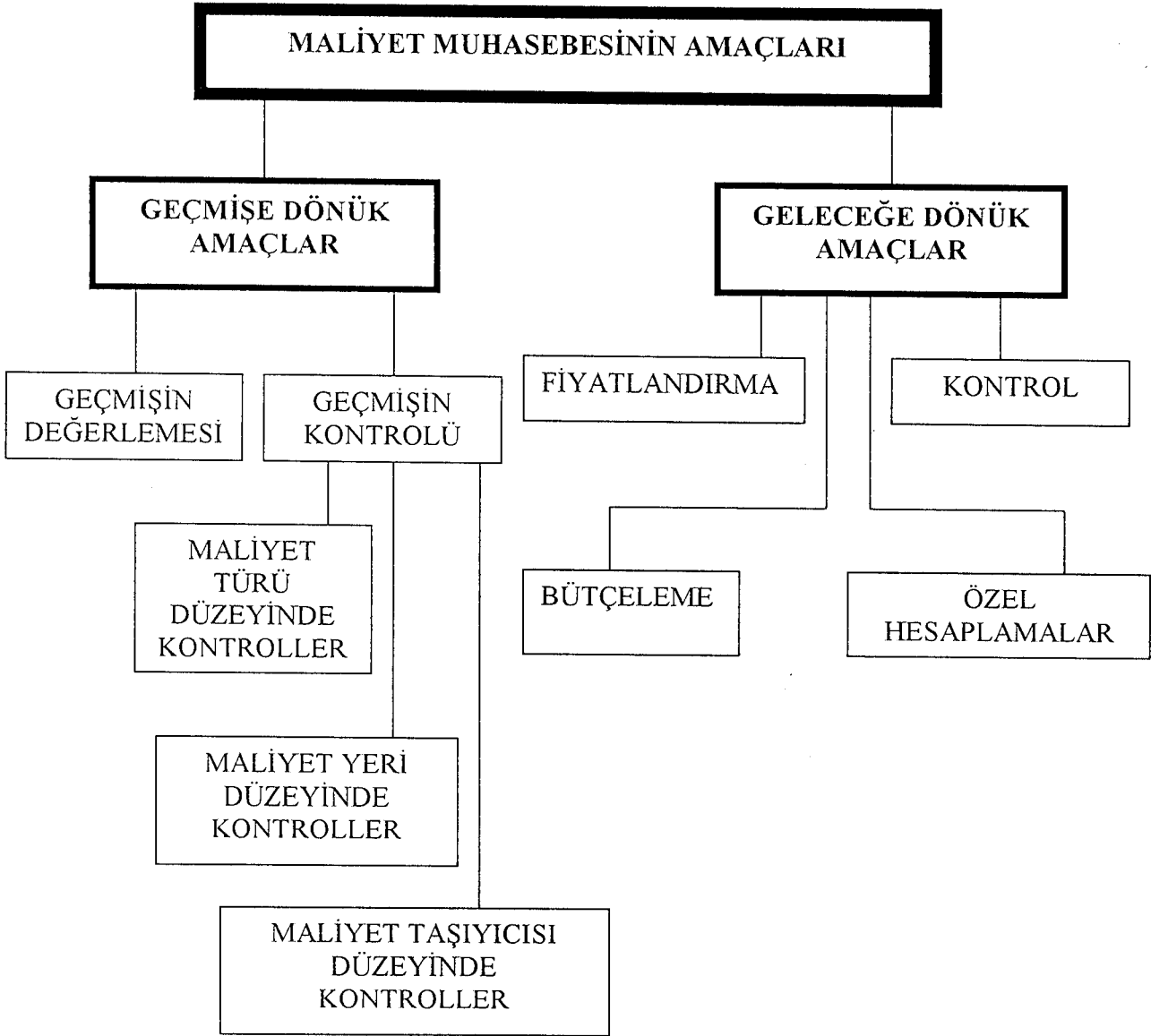
<sup>67</sup> Ertuğrul Çetiner, *Maliyet Muhasebesi Teori ve Uygulama*. 2. Bası. Ankara: Tutubay Ltd. Şti., 1995, s.16

- Faaliyet, sonuçlarının çıkartılmasına yardımcı olmak böylece, stok değerlemesi, fiyatlandırma, kontrol ve karşılaştırmalarda ve bu hususlarda daha sağlıklı ve düzenli bilgilerin hazırlanmasını sağlamaktır.<sup>68</sup>

Maliyet muhasebesinin amaçlarını bir Şekil yardımıyla Şöyle gösterebiliriz.

---

<sup>68</sup> zkan, a.g.e., s.276-277.



Şekil 2. Maliyet Muhasebesinin Amaçları

Kaynak: Özkan, a.g.e., s.278.



- c- İşletmenin büyüklüğü de işletmenin, merkeziyetçi veya merkeziyetçi olmayan bir yönetimi benimsemesinde etkili olabileceğinden bir organizasyon çalışmasında bu hususunda gözönünde tutulması gerekmektedir.
- d- Teknolojik değişimlere uyulması zorunluluğu da sigorta işletmesinin yönetim şekline tesir eden bir faktördür. Teknolojinin gelişmesiyle organizasyonda mekanizasyona daha çok yer verilmesi ve hatta daha büyük işletmelerde otomasyona gidilmesi, sigorta işletmelerinde de bir bünye değişikliğini zorunlu kılmıştır.
- e- Sigorta işletmesinde bir organizasyon çalışması yapılırken dikkat edilecek bir diğer hususta, işletme içerisinde bölümlerin oluşturulması ile ilgilidir. Bölümlerin yerleri belirlenirken işletme içinde iş akışının kesintisiz olarak, zaman ve materyal kaybına meydan vermeyecek şekilde akışını sağlamak gerekmektedir.<sup>69</sup>

### **1.3.1. Sigorta İşletmelerinde Faaliyetlerin Bölümlenmesi**

Sigorta işletmeleri gelecekte gerçekleşme olasılığı bulunan tehlikelerin zararlarını parasal açıdan karşılayan işletmelerdir. Ancak bu ana görevi gerçekleştirirken sermaye birikimini de sağlarlar. Birbirinden önemli olan bu iki görevi yerine getirmeleri bakımından sigorta işletmeleri gerek iç organizasyonları ve gerekse dış organizasyonları bakımından diğer işletmelerden farklı özelliklere sahip bulunmaktadır.

Şu halde bu görevlerin yerine getirilebilmesi için iç organizasyonun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bir başka ifade ile örgütü oluşturacak ve sigorta hizmetini gerçekleştirecek birimlerin örgütlenmesi zorunludur.

#### **1.3.1.1. Yer Bakımından Bölümleme**

Yer bakımından bölümleme ile sigorta hizmetlerinin daha geniş bir coğrafi bölgeye götürülmesi ve sahip olunan müşteri potansiyelinin artırılması hedeflenmektedir.

---

<sup>69</sup> Özkan, a.g.e., s.223-224.

### **1.3.1.1.1. Genel Müdürlük**

Sigorta işletmelerinde ki genel müdürlükler diğer işletmelerde olduğu gibi işletmenin ana merkezidir. Sigorta işletmelerinin denetim ve kontrolü buradan yapılır.

### **1.3.1.1.2. Bölge Müdürlükleri**

Sigorta işletmelerinde hizmet alanı genişledikçe bu hizmeti karşılayabilmek için genel müdürlüğün öngördüğü bölgelerde genel müdürlüğe bağlı bölge müdürlükleri kurulmaktadır. Bölge müdürlükleri genel müdürlük adına işleri yönetir, direktif verir ve denetler.

Bölge müdürlükleri genel müdürlüğün küçük bir kopyası gibidir. Fakat her sigorta işlemini yapamaz. Bölge müdürlüklerinin yetki alanı işletmenin politikasına ve çalışma alanına göre değişir.<sup>70</sup>

## **1.3.1.2. Yetki ve Sorumlulukların Dağılımı Bakımından Bölümleme**

### **1.3.1.2.1. Yönetim Bölümleri**

#### **1.3.1.2.1.1. Genel Yönetim Bölümü**

Bu bölüm işletme içinde koordinasyonu sağlar, faaliyetler ile ilgili kararları alır, işletme politikalarını belirler ve uygular. Genel yönetim içinde yer alan organlar sırasıyla; yönetim kurulu, genel müdür, genel müdür yardımcıları, sekreter ve diğer yöneticilerdir.

#### **1.3.1.2.1.2. Dış Hizmetler Bölümü**

Bu bölüm bir genel müdür yardımcısı yada özel bölüm yöneticisi tarafından yönetilmektedir. Dış hizmetler bölümü, şubelerin açılacağı yerleri tespit etmek, acentalarla ilgili her çeşit hususlarda karar vermek, prodüktörleri işe almak gibi görevleri üstlenmiş bulunmaktadır.

---

<sup>70</sup> Özkan, a.g.e.c, s.225-226.

### **1.3.1.2.1.3. Yatırım Bölümü**

Sigorta işletmeleri, aynı zamanda, büyük tutarlarda yatırım yapan kuruluşlar olduğu için ayrıca bir yatırım bölümünün kuruluşunda sayısız fayda vardır.

### **1.3.1.2.1.4. Denetim Bölümü**

Sigorta işletmesi büyüdükçe, gerek sigorta tekniği bakımından ve gerekse muhasebe yönünden, birçok hataların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu hataların düzeltilmesi ile daha verimli çalışılacağı için hataların giderilmesi, hata kaynaklarının önlenmesi ve yok edilmesi zorunludur. Bu amaçla denetim bölümü, yılın değişik zamanlarında şubeler, acentalar ve işletmenin çeşitli bölümlerinde yapacağı denetlemeler ile işletme faaliyetlerinin verimliliği sigortacılık tekniği ve muhasebe yönünden olumsuz bir şekilde etkileyen bu hata kaynaklarını tespit ederek ortadan kaldırmaya ve bu suretle işletmenin rakip işletmeler karşısındaki rekabet gücünü arttırmaya çalışır.<sup>71</sup>

## **1.3.1.2.2. Yardımcı Bölümler**

### **1.3.1.2.2.1. Teklifnâme Kabul Bölümü**

Sigorta işletmesinin kendisine gelecek her sigorta işlemini kabul etmek zorunluluğu yoktur. Sigortacı, kendisine yapılan müracaatı değerlendirirken, önce sigortalı tarafından doldurulup gönderilen teklifnâmeyi, soruların cevaplandırılış şekline göre, sonra da sigortanın konusu olan işlemi sahip olduğu risk derecesine göre kıymetlendirir. Ancak ondan sonra talebi red veya kabul eder.<sup>72</sup>

### **1.3.1.2.2.2. Poliçe Tanzim Bölümü**

Bu serviste müşteriler tarafından yapılıp kabul edilen teklifnâmeler tetkik edilir, poliçeler düzenlenir ve müşterilere gönderilir.

<sup>71</sup> Özkan, a.g.e., s.227-228-230-231.

<sup>72</sup> Özkan, a.g.e., s.232.

### 1.3.1.2.2.3. Aktüerya<sup>73</sup> ve İstatistik Bölümü

Aktüerler istatistiksel sonuçlardan yararlanarak sigortalıların sayısına, sigorta süresine, sigortalı şeyin cinsine ve içinde bulunduğu koşullara göre, büyük sayılar kanununa dayanarak sigortalılardan tahsil edilmesi gereken prim tutarını tayin ederler. Aktüerya servisi sigorta işletmeleri için büyük önem taşır.<sup>74</sup>

### 1.3.1.2.2.4. Reasürans Bölümü

Sigortacı, sigorta meblağının kendi imkânlarını belirleyen brüt konservasyonu<sup>75</sup> aşan kısmını diğer sigortacılara aktarır, yani tekrar sigorta ettirir. Reasürans işlemleri, ya her sigorta bölümü tarafından ayrı ayrı yapılır veyahut da reasüransa tabi tutulacak bütün sigortalar bu bölüme havale edilir.

### 1.3.1.2.2.5. Hukuk Bölümü

Sigorta teminatı, sigortacı ile sigortalı arasındaki bir anlaşmanın sonucudur. Unsurlarının sigorta poliçesinde yer aldığı bu anlaşma dolayısıyla meydana gelebilecek bütün anlaşmazlıkların çözümü hukuk bölümünün görevidir.

### 1.3.1.2.2.6. Personel Bölümü

İşletmelerde çalışanlarla ilgili bütün işlemlerin yapıldığı bölümdür. Sigorta faaliyetinin kesintisiz ve en iyi şekilde yürütülmesi için gerekli personelin hazır bulunması bu bölümün sorumluluğu altındadır.

### 1.3.1.2.2.7. Hasar Bölümü

Hasar bölümü, meydana gelen tüm hasarların tutar bakımından tespiti ve tazminatın ödenmesi açısından yapılacak faaliyetlerin toplandığı bölümdür.

### 1.3.1.2.2.8. Muhasebe Bölümü

Prim, komisyon ve her çeşit giderler ile ilgili muhasebe kayıtlarını tutmak, işletmenin varlıkları ve borçları ile ilgili değişiklikleri tespit etmek,

<sup>73</sup> Aktüer: Sigorta kuruluşlarının istatistiklere ve olasılıklara dayanan hesaplarını hazırlayan uzman.

<sup>74</sup> Mehmet Ali Aktuğlu, *Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi*, Bornova: Ege Üniversitesi Matbaası, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları No. 64/47, 1975, s.41-42-43.

<sup>75</sup> Konservasyon: Sigortacının sorumluluğu altına aldığı risk miktarı.

faaliyet dönemi sonunda işletmenin öz varlığında kâr veya zarar şeklinde meydana gelen değişikliği düzenlenecek kâr ve zarar hesabında göstermek, dönem sonunda hazırlanacak bilançonun çıkartılması, işletmenin gerçek durumunu ortaya koymak, muhasebenin başlıca görevleridir.

### 1.3.1.2.3. Üretim Bölümleri

Sigorta işletmesinin merkezinin bulunduğu yerde veya başka yerlerde hizmetlerin yürütülmesini kolaylaştırmak, faaliyet alanının genişlemesini sağlamak amacı ile işletme şubeleri kurulabilir. Ancak, şube kurma yolu, dış ilişkilerin yürütülmesi bakımından yeterli olamayacağı gibi, birçok durumlarda dış teşkilat birimlerinden yararlanma yoluna göre, daha çok gider yapılmasını gerektirebilir. Bütün ticari işletmeler gibi, sigorta işletmelerinin de diğer tacir kişilerin hizmetlerinden yararlanması olağan ve yararlıdır.

#### 1.3.1.2.3.1. Umumi Vekil – Genel Mümessillik

Yabancı sigorta ve reasürans işletmelerinin Türkiye’ de faaliyette bulunabilmeleri için kanuni mümessil sıfat ve yetkilerine haiz ve her türlü iş ve işlemlerden sorumlu olabilecek bir umumi vekil (genel mümessil) belirlemeleri gerekmektedir. Sigorta işletmesi ve umumi vekil (genel mümessil) arasındaki ilişkiler vekalet sözleşmesi niteliğindedir. Bu itibarla umumi vekilleri (genel mümessil) sigorta ve reasürans işletmelerinin üretim organları içinde incelemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.<sup>76</sup>

#### 1.3.1.2.3.2. Acentalar

Her ne ad altında olursa olsun sigorta işletmesine tabi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimi bir surette Türkiye’ deki sigorta işletmelerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları sigorta işletmesi adına yapan gerçek veya tüzel kişilere **sigorta acentesi**, sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleriyle ilgili olarak tayin ettikleri gerçek veya tüzel kişi acentelere ise **tali acente** denir. Tali acentelik tesisi için sigorta işletmesinin yazılı izni gerekir.

<sup>76</sup> Özkan, a.g.e., s.234-235-236.

### 1.3.1.2.3.3. Prodüktörler

Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlike konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere **prodüktör** denir.

### 1.3.1.2.3.4. Brokerler

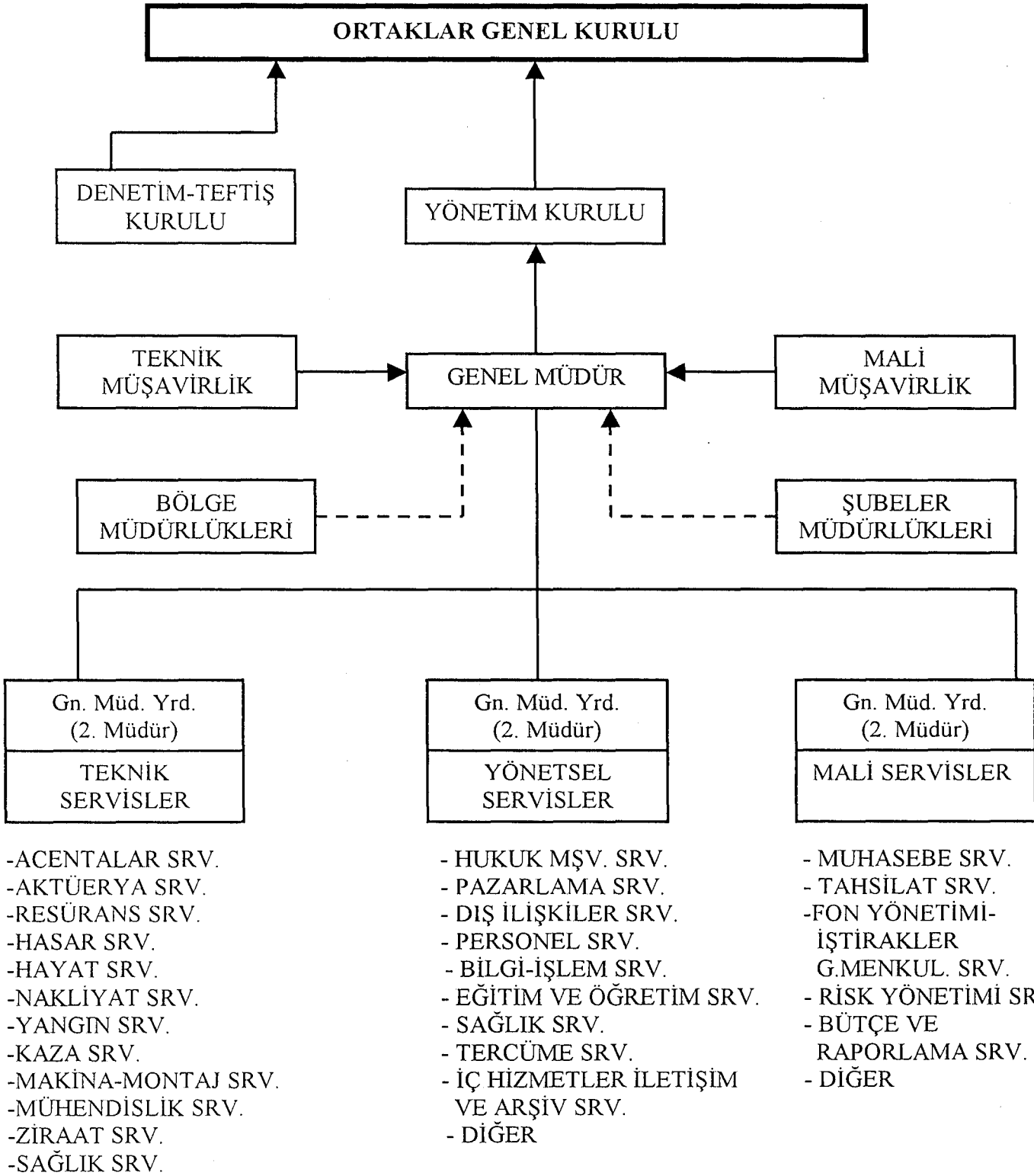
Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta işletmesinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, rizikoların sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta işletmelerini biraraya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere **sigorta brokeri**, bu işleri sigorta işletmeleri ile reasürans işletmeleri arasında yapanlara da **reasürans brokeri** denir.<sup>77</sup>

## 1.3.2. Sigorta İşletmelerinin Örgütsel Yapısı

Aşağıda “Anonim Şirket” türünde kurulmuş bir sigorta işletmesinin iş bölümü ve idaresi şematik olarak gösterilmiştir.

---

<sup>77</sup> Özkan, a.g.e., s.236-237.



Şekil 3. Sigorta İşletmelerinin Örgütsel Yapısı.

**İSKONTO**

: Vadesi gelmemiş bir senedin, faiz ve komisyonu düşülerek, karşılığında eksigi alınması; ticaret senetlerinin kırdırılması.

**İŞSİZLİK SİGORTASI**

: İşsizlik tehlikesine karşı emek sahiplerini koruyan ve işinden yoksun (mahrum) kalan işçiye yaşama olanakları sağlayan sigortadır.

**İŞTİRA**

: Hayat sigortalarında ilk üç senelik prim ödendikten sonra herhangi bir tarihte sözleşmeye devam edilmeyecek olursa sigortalının isteği üzerine sözleşme şirket tarafından satın alınır. Bu durumda sigortalıya belirli bir meblağ ödenerek sözleşme feshedilir.

**JERAN**

: Koasürans işlerinde sigorta poliçesinin düzenlenmesini ve para alımının (tahsilat) izlenmesini üzerine alan şirket.

**JERE**

: İşin yönetimini jeran' a bırakmış olan koasürörler.

**KAZA SİGORTASI**

: Sigorta ettirenin maruz kalacağı herhangi bir kaza, hastalık, maddesel çıkarlarını haleldar edecek (bozacak, sarsacak) herhangi bir olay, iş kazaları veya çeşidi ve niteliği belli bir kaza nedeniyle ölümü veyahut geçici veya devamlı surette çalışma kudretinden veya olanağından mahrumiyeti halinde gerek sigorta ettirene, gerek mirasçılara veya hak sahiplerine belirli bir kapital ödenmesini veyahut bir irat bağlanmasını (tahsisini) sağlayan sigorta çeşididir.



- KEŞİDECI** : Poliçeyi veya bonoyu (emre yazılı senet) yazan kişi.
- KLOZ** : Sözleşmenin genel ve özel koşulları ile verilmiş olan taahhütleri genişletmek veya daraltmak için sözleşmeye bağlanan yeni koşul ve hükümleri kapsayan belge.
- KOASÜRANS** : Müşterek sigorta. Bir sigortacının sağladığı sigortaları, birkaç meslektaşısı ile paylaşma usulüdür.
- KOASÜRÖR** : Koasürans suretiyle iş alan sigorta şirketi.
- KOMİSYON** : Acentalara, genel temsilcilere ve prodüktörlere temin ettikleri işlere karşılık olarak verilen ücret.
- KONSERVASYON** : Saklama payı. Sedan şirket sermaye ve rezervlerinden oluşan öz varlığını korumak, bir risk veya riskler serisinde, aynı şekilde bir hasar veya hasarlar serisinde kendisine düşen sorumluluğu belli bir limit içinde tutmak ister. Sınırı tespit edilmiş olan bu sorumluluk konservasyon olarak adlandırılır.
- LEHDAR** : Rizikonun gerçekleşmesini müteakip, sigorta ettirenin irade beyanına göre, sigorta bedelini tahsil edecek olan kimsedir.
- MUALLAK HASAR** : Henüz arıtılmamış zarar ve ziyanlar.

- NAKLIYAT SİGORTASI** : Bir malın çeşitli araçlarla bir yerden başka bir yere ulaştırılması sırasında uğrayabileceği hasarı teminat altına alan sigortadır.
- PRİM** : sigortacının üzerine aldığı rizikoya karşılık, sigortalının ödediği ücret.
- REASÜRANS** : Sigortacının yaptığı sigorta sözleşmelerinden doğan riskleri tamamen ya da kısmen başka bir sigortacıya devretmesidir.
- RETROSEDAN** : Retrosesyon işleminde işi devreden sigortacıya denir.
- RETROSESYON** : Reasürans yoluyla kabul edilen riziko üzerinden yapılan mükerrer reasüransdır. Reasürans şirketinin üzerine aldığı rizikonun bir kısmını devretmek gereğini duyması halinde yapılır.
- RİSTURN** : Sigorta sözleşmesinin cari olmadığı süreye ait primin sigortalıya iadesidir.
- RİZİKO** : Risk. Gerçekleşmesi muhtemel olan sigortalı ile sigortacının iradesi dışında ve ileride meydana gelebilecek meşru bir olaydır.
- SAFİ PRİM** : Sigortacının sigorta ettiği rizikoya karşılık olan teknik primdir.
- SEDAN** : Reasürans veren şirkete denir. Devreden şirket.

- SESYON** : Bir sigorta işinin sigorta şirketleri arasında paylaşılması.
- SİGORTA DEĞERİ** : Sigorta ettirilenin veya kişinin, sigortalı için temsil etmekte olduğu çıkarı ifade eden değer, sigorta değeridir.
- SİGORTA EKSPERİ** : Sigortacılık işlerinde ortaya çıkan hasarların tespit ve tazmininde çalıştırılan kimselere denir.
- SİGORTA POLİÇESİ** : Sigorta sözleşmesini tespit eden belgedir.
- SİGORTA PRODÜKTÖRÜ** : Sigorta akdine aracı olan kimsedir.
- SİGORTA** : Aynı ya da benzer rizikolara maruz bulunan kişiler topluluğunda rizikonun gerçekleşmesi sonucunda doğacak zararın belli bir prim karşılığında giderilmesine yönelik bir kurum ve sözleşmedir.
- SİGORTACI** : Sigorta teminatını veren taraftır.
- SİGORTALI** : Sigorta edilmiş. Güven altına alınmış, sağlama bağlanmış. Kendisine karşı bir riziko doğduğu takdirde, sigortacının tazminat ödemeyi yüklediği kişidir.
- SORUMLULUK SİGORTASI** : Kişilerin yapacakları ve dolayısıyla sorumluluğu gerektirecek olaylara karşı sigortalanmaları.
- SOVTAJ** : Hasar ortaya çıktıktan sonra, hasar görmemiş olan kısımların, hasara uğramış olan kısımlardan ayrılması.

- STOPAJ** : Vergi borcunun bizzat yükümlü tarafından değil de, aracı ödeyici denilen üçüncü bir kişi tarafından kaynakta kesilerek ödenmesi usulü.
- SÜRPRİM** : Sigortacının normal prim ile sigorta etmediği rizikolar için sigortacıdan istediği katma ücret.
- TAZMİN** : Zararı ödeme.
- VADE** : Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için gösterilen süre, mühlet.
- YANGIN SİGORTASI** : Taşınır ve taşınmaz mallara yangından dolayı olabilecek bütün hasarları karşılamak üzere yapılan bir sigorta anlaşmasıdır.
- YEDEK AKÇE** : Kazançtan dağıtılmayıp çeşitli amaçlarla (ileride ortaya çıkabilecek zararları karşılamak, işletmenin devamını ve gelişimini sağlamak, pay sahiplerine kararlı bir kâr dağıtımını sağlama amacı ile kazançlarından ayrılarak oluşturulan değerler) kullanılmak üzere el altında bulundurulmuş değerler.
- ZEYİL** : Katkı, ulama.
- ZEYİLNAME** : Bir sigorta poliçesinde bazı değişiklikler yapılması gerektiğinde ve bu poliçe bu değişiklik için tamamen değiştirilmek istenilmediğinde, eski poliçeye yeni değişiklikleri kapsamak üzere eklenen yeni belge.

## KAYNAKÇA

- Akıncı, Nejat ve Erdoğan, Necmettin. **Tekdüzen Muhasebe Sistemine Uyarlanmış Maliyet Muhasebesi**. 1. Baskı. İzmir: Fakülteler Kitabevi, Barış Yayınları, 1995.
- Aktuğlu, Mehmet Ali. **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi**, Bornova: Ege Üniversitesi Matbaası, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları No. 64/47, 1975.
- Algüney, Melih. **Sigorta Şirketlerinde Maliyet Unsurları ve Masraf Dağıtımı**. İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları No. 56, 2000.
- Alışkan, Murat. **Türk Ticaret Kanununu ve İlgili Mevzuat**. İstanbul: Yaylım Yayıncılık, 1998.
- Atkinson, A. Anthony, Banker, D. Rajiv, Kaplan, S. Robert ve Young, S. Mark. **Management Accounting**. New Jersey: Prentice Hall Inc., 1995.
- Bakhshayesh, Alireza. **Hastanelerde Faaliyete Dayalı Maliyetleme**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, 1999.
- Baklacioğlu, Sadık. **Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi**. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1974.
- Berfield, T. Desse, Rainborn, A. Cecily ve Dalton, A. Michael. **Cost Accounting**. A.B.D.: West Publishing Company, 1991.
- Berliner, Callie ve Brimson, A. James. **Cost Management**. Boston: Harvard Business Scholl Press, 1992.
- Bozer, Ali. **Sigorta Hukuku**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1999.

- Brimson, A. James. **An Activity Based Costing Approach**. A.B.D.: John Wiley&Sons Inc., 1991.
- Büyükmirza, Kamil. **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, 6. Baskı. Ankara: Sel Ofset, 1999.
- Cokins, Gary. **Activity Based Cost Management**. A.B.D.: Irwin Professional Publishing, 1996.
- Cooper, Robin ve Kaplan S. Robert. **Measure Cost Right. Make The Right Desicions**. A.B.D.: Harvard Business Review, 1988.
- Cooper, Robin, Kaplan S. Robert, Maisel, S. Lawrence, Morrisey, Eileen ve Oehm, M. Ronald. **Implementing Activity Based Costing Management**. New Jersey: Institute Of Management Accountants, 1992.
- Cooper, Robin. **Handbook Of Cost Management. Activity Based Costing For Improved Product Costing**. New York: 1993.
- Cooper, Robin. **The Rise Of Activity Based Costing-Part Four: What Do Activity Based System Look Like?**. A.B.D.: Journal Of Cost Management For The Manufacturing Industry, 1989.
- Çaldağ, Yurdakul. **Sigorta İşletmesi ve Muhasebesinin İncelenmesi**. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No.125, 1979.
- Çetiner, Ertuğrul. **Maliyet Muhasebesi Teori ve Uygulama**. 2. Bası. Ankara: Tutibay Ltd. Şti., 1995.
- Erdoğan, Nurten. **Faaliyete Dayalı Maliyetleme**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Yayın No: 867, 1995.

Garrison, Ray ve Noreen, W. Eric. **Managerial Accounting**. Illinois: Richard D. Irwin Inc., 1991.

Gök, Rafet. **Sağlık Kurumlarında Maliyet Hesaplama İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi**. 6. Bası. Muğla: AİTİ Akademisi Muğla İşletmecilik Yüksekokulu Yayınları, 1981.

Gündüz, H. Erdin. **Dünya Klasındaki İşletmelerde Bir Maliyet Yönetimi Aracı Olarak Faaliyete Dayalı Maliyet Sistemi ve Bir Uygulama**. Eskişehir: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları Yayın No: 99, 1997.

Horngern, T. Charles ve Harrison, T. Walter. **Accounting**. 2nd Edition. A.B.D.: Simon&Schuster Company, 1992.

Innes, John ve Mitchell, Falconer. **Activity Based Costing-A Review With Case Studies**. London: The Chartered Institute Of Management Accountants, 1992.

Işık Sigorta A.Ş., 1998 Yılı Faaliyet Raporu.

Işık Sigorta A.Ş., 2001 Yıllığı.

İşgören, Tülin. **Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri**. İstanbul: Can Matbaası, 1998.

Johnson, H. Thomas ve Kaplan, S. Robert. **Relevance Lost-The Rise and Fall of Management Accounting**. Boston: Harvard Business Scholl Press, 1987.

Kander, Reyagan. **T.C.' de Hususi Sigorta Hukuku ve Sigorta Müesseseleri**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1990.

Kaplan, Robert S. ve Atkinson, A. Anthony. **Advanced Management Accounting**, Third Edition. New Jersey: Prentice Hall International Inc., 1998.

Karayalçın, Yaşar. **Özel Sigorta Hukukuna Giriş**. Ankara: Olgaç Matbaası, 1989.

Kartal, Ali. **Yönetim ve Maliyet Muhasebesi**. Eskişehir: Birlik Ofset Matbaacılık, 2000.

Koçak, Recep. **Sigorta Muhasebesi**. İstanbul: Can Matbaası, 2000.

Larson, D. Kermit ve Miller, B. W. Paul. **Fundamental Accounting Principles**. 13th Edition. A.B.D.: Richard D. Irwin Inc., 1993.

Lewis, J. Ronald. **Activity Based Costing For Marketing And Manufacturing**. A.B.D.: Greenwood Publishing Group, 1993.

Maher, Michael. **Cost Accounting**. A.B.D.: McGraw Hill Companies Inc., 1997.

Michel, Raymond. **L' Assurance de Credit en Droit Compare The Oriquet Technique**. İkinci Baskı. Paris: 1937.

Miller, G. Jeffry ve Vollmann, E. Thomas. **The Hidden Factory**. A.B.D.: Harvard Business Review, 1985.

Morse, J. Wayne, Davis, R. James ve Hartgraves, L. Al. **Management Accounting**. 3rd Edition. A.B.D.: Addison Wesley Publishing Company, 1990.

Namer, Cahit. **Sigortanın Temel Prensipleri ve Reasürans**. İstanbul: 1977.

Özkan, Mehmet. **Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1995.

Parasız, İlker ve Dirimtekin, Tuğrul. **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998.



Pekiner, Kamuran. **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri, Hesap Bünyesi.** İstanbul: Formül Matbaası, 1981.

Raffish, Norm ve Turney, B. B. Peter. **Handbook Of Cost Management.** Boston: 1992.

Raffish, Norm. **Management Accounting. How Much That Product Really Cost.** A.B.D.: 1991.

Rayburn, Gayle Letricia. **Cost Accounting: Using a Cost Management Approach.** Sixth Edition. A.B.D.: Times Mirror Higher Education Group Inc., 1996.

Roth, P. Harold ve Borthick, A. Faye. **Management Accounting. Are You Distorting Costs By Violating ABC Assumptions?.** A.B.D.: 1991.

Sağlam, Necdet. **Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliği' ne Uyum.** Eskişehir: Etam A.Ş., 1996.

Sigortacı Gazetesi. 1-15 Şubat 2000. Sayı 219.

Sigortacı Gazetesi. 1-15 Şubat 2001. Sayı 243.

Şakrak, Münir. **Maliyet Yönetimi.** İstanbul: Yasa Yayınları, 1997.

Şanlı, Çetin. **Sigorta İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi ve Maliyet Dağıtımında Yaklaşımlar,** İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Yayınları No. 56, 2000.

T. Genel Sigorta. **Eğitim Notları.** İstanbul: 1996.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü. **Ekonomik Kavramlar ve Göstergeler No. 3 Mali Sistem.** Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1997.

Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakebe Kurulu. **Türkiye' de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor.** Ankara: 1972.

Turney, B. B. Peter. **Using Activity Based Costing To Achieve Manufacturing Excellence.** A.B.D.: Journal Of Cost Management For The Manufacturing Industry, 1990.

Yolaç, Gökhan. **Sigorta Sektörünün Ekonomik Gücü ve Türkiye.** İstanbul: 1990.

Şekilde ortaklar-hissedarlar genel kuruluna doğrudan bağımlı olarak çalışan Yönetim Kurulu ve Teftiş – Denetim Kuruludur. Diğer birimler yönetim kuruluna bağı olarak faaliyet göstermektedir.

#### **1.4. Sigorta İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi ve Maliyetlerin Dağıtımı**

Bir hizmet sektörü örneğini oluşturan sigorta işletmelerinde, halihazırda az sonra yapılacak olan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere endüstri işletmelerinde kullanılan maliyet muhasebesi sistemi düzeyine göre daha basit bir sistemin kullanıldığı bir gerçektir. Söz konusu sistemden elde edilecek bilgilerin özellikle yönetim kararları açısından sağlıklı olabilmesi için en azından genel giderlerin de branşlar bazında izlenmesi gerekmektedir. Halihazırdaki yapılan uygulama Tablo 6.'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sigorta İşletmesinde Kâr/Zarar Akışı

	Yangın	Nakliyat	Kaza	M.Montaj	Ziraat	Toplam
Teknik Gelirler	↓	↓	↓	↓	↓	↓
TOPLAM:	a	b	c	d	e	T.Gel.
Teknik Gider	↓	↓	↓	↓	↓	↓
TOPLAM:	a <sup>1</sup>	b <sup>1</sup>	c <sup>1</sup>	d <sup>1</sup>	e <sup>1</sup>	T.Gid.
FARK:	(a-a <sup>1</sup> )	(b-b <sup>1</sup> )	(c-c <sup>1</sup> )	(d-d <sup>1</sup> )	(e-e <sup>1</sup> )	Sonuç (+)
Genel Gid. (-)						
Personel Gid.	}					
Gen. Yön. Gid.						
Amortisman Gid.						
Karşılıklar						
Diğer Gid.						
Mali Gelirler (+)						
Faiz Gel.	}					
Kâr Payı Gel.						
Satış Kârları						
Kira Gelirleri						
Kambiyo Kârları						
Diğer Gelirler						
Mali Giderler						
Faiz Gid.	}					
Satış Zararları						
Kambiyo Zararları						
Karşılıklar						
Diğer Giderler						
VERGİ ÖNCESİ KAR						+

Tablo 6.'da da görüldüğü üzere sigorta işletmelerinde genel giderlerini oluşturan kalemlerin tutarları branşlar bazında izlenmeden toplam olarak "Toplam" sütununa aktarılmaktadır. Bu sakıncalı durumun kaldırılması için en azından aşağıdaki şekilde yapılması gerekmektedir.

Bütün maliyet muhasebesi, bir bakıma, bir maliyet dağıtım problemi olarak nitelendirilebilir. Gerçekten, yapılan bütün hesapların ve kayıtların gayesi, toplu olarak ortaya çıkan bir takım masrafları teknik branşlara (maliyet merkezlerine) en doğru bir şekilde dağıtarak, branşın gerçek ticari neticesini bulabilmektir.

Maliyet dağıtımını denince, üç ayrı dağıtım safhası söz konusu olmaktadır:

1. Faaliyet dönemi boyunca yapılmış olan muhtelif maliyetlerin, cinsleri, nitelikleri itibariyle mahiyetlerine (direkt – endirekt) göre tasnif ve tespit edilmesi.
2. Mahiyetlerine göre tasnif edilmiş olan bu maliyetlerin maliyet yerleri olarak belirlenen idari, mali ve teknik servislere dağıtımını.
3. Maliyet yerlerinde toplanmış olan maliyetlerin, maliyet türleri olarak belirlenen teknik branşların netice hesaplarına ait oldukları ölçülerde devri.

Birinci adımda, bir yıl boyunca yapılmış ve muhasebeleştirilmiş bulunan bütün maliyetler doğrudan doğruya maliyet yerlerine (merkezlerine) yüklenebilir yüklenemeyeceği açısından bir tasnife tabi tutularak, direkt ve endirekt maliyetler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bu ayırım yapıldıktan sonra, ikinci adımda, direkt maliyetler doğrudan doğruya ait oldukları servislere yüklenmekte, en direkt maliyetler ise belli ölçüler çerçevesinde (kaynak taşıyıcıları) yine ait oldukları servislere dağıtılmaktadır.

Üçüncü adımda, teknik branşları ifade eden maliyet yerlerinde (merkezlerinde) birikmiş olan maliyetler branşlara yüklenmekte, diğer (idari ve mali servisler) maliyet

merkezlerinde birikmiş bulunan maliyetler ise, ikinci adım da olduğu gibi, yine bir takım ölçülere göre (maliyet taşıyıcıları) teknik branşlara dağıtılmaktadır.<sup>78</sup>

Maliyet dağıtımında gözetilmesi gereken prensip, maliyet türlerinin olanaklar ölçüsünde mümkün olduğunca fazla bir kısmının maliyet merkezlerine ya da teknik branşlara doğrudan doğruya yüklenmesine çalışmak, ancak bunun mümkün olmaması halinde maliyet taşıyıcılarına başvurmaktır.

Taşıyıcı seçiminde kural, dağıtılacak maliyetlerin, karakterine uygun, maliyetin değişimini en iyi şekilde takip edebilecek bir ölçü seçmektir. Bu ölçü maliyeti en çok etkileyen faktörler arasından seçilir. Bir maliyet birden çok faktörün etkisi altında değişmekte ise, birkaç ölçünün birleşmesiyle meydana gelen kombine maliyet taşıyıcıları kullanılır.

Maliyetlerin dağıtımında kullanılacak taşıyıcıları yapıları itibariyle “basit”, “birleşik” ve “müşterek” taşıyıcılar olarak sınıflandırmak mümkündür.

### **1. Basit Anahtarlar**

Dağıtılacak olan maliyetin sadece bir tek faktörün etkisi altında bulunması halinde “basit anahtarlar” kullanılır. Bu taşıyıcıların özelliği bünyelerinde sadece bir tek yerden alınmış bir faktörü taşımaları ve dağıtımını yapılacak maliyeti, bu tek verinin dağılımına uygun olarak dağıtmalarıdır.

Basit dağıtım taşıyıcıları yapılarındaki veriler itibariyle şöyle sıralanabilir:

#### **a) Personel Ücretlerine Göre Maliyet Taşıyıcısı (Ücret Anahtarı)**

Yapılan maliyetin, her personelin aldığı ücret oranında dağıtılması gerektiği hallerde bu anahtar kullanılır. Her serviste ödenen brüt ücret toplamı, toplam brüt personel ücretlerine bölünerek servislerin ücret payları bulunur ve dağıtılacak maliyet bu oranlarda servislere dağıtılır.

<sup>78</sup> Melih Algüney, **Sigorta İşletmelerinde Maliyet Unsurları ve Masraf Dağıtımı**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Yayınları No. 56, 2000, s.3.

**b) Personel Adetlerine Göre Maliyet Taşıyıcısı (Adet Anahtarı)**

Herhangi bir maliyetin dağıtımında kişi adetinin etkin olması, diğer bir deyimle, her personelin o maliyetten eşit pay alması halinde “personel adet anahtarı” kullanılır.

Her serviste çalışan personel adedi, toplam personel adedine bölünerek servislerin payı bulunur ve maliyet bu oranlarda servislere dağıtılır.

**c) Üretilen Direkt Primlere Göre Maliyet Taşıyıcısı (Prim Anahtarı)**

Belirli bir maliyetin dağıtımı sırasında teknik branşlarda üretilen direkt işler primlerinin etkin olması halinde bu anahtar kullanılır.

Branşların prim üretimindeki payını bulabilmek için, her branşın ürettiği prim toplam üretilen prime bölünür ve dağıtım branşlara o oranda yapılır.

**d) Akdedilen Poliçe Adetlerine Göre Maliyet Taşıyıcısı (Poliçe Anahtarı)**

Üretilen direkt primler yerine, kesilen poliçe adetlerinin dağıtımına esas olması halinde bu anahtar kullanılır.

Her ürün grubunda kesilen poliçe adedi, cari yılda akdedilen toplam poliçe adedine bölünerek ürünlerin payları bulunur.

**e) Ödenen Tazminat Tutarlarına Göre Maliyet Taşıyıcısı (Tazminat Anahtarı)**

Yapılan bir takım maliyetlerin, meydana gelen hasarlarla ilişkisi olması halinde ve bu maliyetlerin maliyet merkezlerine, bir başka ifade ile, anahtarın özelliği dikkate alınarak teknik branşlara, dağıtılması sırasında ödenen tazminat rakamının etkin olması halinde bu anahtar kullanılır.

**f) Açılan Hasar Dosyası Adedine Göre Maliyet Taşıyıcısı (Dosya Anahtarı)**

Dağıtılacak maliyetin, açılan hasar dosyalarının adedine bağlı olarak dağıtılmasını gerektiren hallerde bu anahtar kullanılır.

Her ürün için o dönemde işlem görmüş dosya adedi, toplam işlem görmüş dosya adedine oranlanarak teknik branşların payı bulunur.

**g) Tesis Olunan Teminatlara Göre Maliyet Taşıyıcısı (Teminat Anahtarı)**

Bir maliyetin dağıtılmasında teminatların etkin olması durumunda, bu anahtar kullanılır. Her ürün için tesis edilmiş bulunan teminat karşılıkları tutarı, toplam teminat karşılıklarına bölünerek ürünlerin payı bulunur.

**h) Servislerin İşgal Ettikleri Alana Göre Maliyet Taşıyıcısı (Alan Anahtarı)**

Dağıtılacak maliyetin her servisin işgal ettiği alana göre dağıtılacağı hallerde bu anahtar kullanılır.

Burada her servisin kullandığı metrekare alan, toplam büro alanına bölünerek maliyet merkezlerinin payı bulunur.

**i) Servislerde Kullanılan Enerjiye Göre Maliyet Taşıyıcısı (Enerji Anahtarı)**

Dağıtılacak maliyetin servislerde kullanılan kw/saat cinsinden enerjiye göre dağıtılacağı durumlarda, her serviste kullanılan elektrikli cihazların ve aydınlanma armatürlerinin kw/saat toplamı, bürodaki bu tür ekipmanın toplam kw/saat' ine bölünerek maliyet merkezlerinin payı bulunur.<sup>79</sup>

**2. Bileşik Anahtarlar**

Dağıtılacak maliyetin birden çok faktörün etkisi altında olması halinde, yukarıda sıralanan basit anahtarlardan ikisi birlikte kullanılabilir.

Bu durumda bileşik anahtarlar, maliyeti etkileyen faktörlerin etki derecelerinin birbirlerine göre farklı olup olmamaları açısından ikiye ayrılırlar.

**A) Ağırlıksız Bileşik Anahtarlar**

Dağıtılacak maliyeti etkileyen faktörlerin aynı derecede etkin olmaları halinde “ağırlıksız bileşik anahtarlar” kullanılır.

---

<sup>79</sup> Algüney, a.g.e., s.5-6.



Bu anahtarların hesabında esas kullanılan basit anahtarların “basit aritmetik ortalamalarının” alınmasıdır.

### **B) Ağırlıklı Bileşik Anahtarlar**

Dağıtılacak maliyeti etkileyen faktörlerin, maliyetin dağıtımında birbirinden farklı etkinlikte olması ağırlıklı bileşik anahtarların kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Ağırlıksız bileşik anahtarlar, oluştukları basit anahtarlara, belirli ağırlıklar verilerek ve bunların “tartılı aritmetik ortalaması” alınarak, ağırlıklı bileşik anahtarlar haline dönüştürülürler.

Bileşik anahtarların terkinde esas, birleştirilen faktörlerin birbirleriyle ilişkisi olmasıdır.

Bu itibarla bileşik anahtarlar aşağıdaki gibi sırlanabilir:

#### **a) Ücret / Adet Anahtarı**

Belirli bir maliyetin, maliyet merkezine ya da teknik bransa dağıtılmasında hem ücret tutarının, hem de personel adedinin etkin olması halinde bu anahtar kullanılır.

#### **b) Prim / Poliçe Anahtarı**

Dağıtılacak maliyetin gerek prim tutarına, gerekse poliçe adedine bağlı olması halinde bu anahtar kullanılacaktır.

#### **c) Tazminat / Dosya Anahtarı**

Hem ödenen tazminat tutarının, hem de çalışılan dosya adetlerinin dağıtılacak maliyet üzerinde etkili olması halinde bu anahtar kullanılacaktır.

### **3. Müşterek Anahtarlar**

Bileşik anahtarlarda sözü edilen ağırlık unsuru maliyetin tamamını kapsamaktadır. Oysa bazı maliyetlerin yapılış gayeleri ve yerleri belli olmakla beraber, bir kısmı

üzerinde belli bir faktörün, diğer bir kısmı üzerinde ise başka bir faktörün etkisi olabilir. Bu durumda, “müşterek” adı verilen başka bir anahtar türü kullanılmaktadır.

### **Prim / Teminat Anahtarı**

Sigorta işletmelerinde kullanılan en belirgin anahtar “prim/teminat” anahtarıdır. Burada yapılan bir maliyetin ya da elde olunan bir gelirin belli bir bölümünün üretilmiş olunan primlerden, bir bölümünün ise tesis edilmiş bulunan teminat tutarından etkilenmesi söz konusudur.

Bu durumda dağıtılacak miktarın ne kadarının prim üretiminden, ne kadarının ise ayrılan teminattan etkilendiği tespit edilerek hesaplama her iki basit anahtara göre yapılarak dağıtım sonuçlandırılır.<sup>80</sup>

Maliyet dağıtımında mümkün olduğunca direkt maliyetleri tespit ederek doğrudan maliyet yerlerine kayıtlamak uygun olacağından burada yapılacak tasnifte, öncelikle, dağıtılacak maliyetlerin, maliyet yerleri olarak ele aldığımız birimlere doğrudan doğruya yüklenip yüklenmeyeceği göz önünde tutulacaktır. Yapıldıkları yerler itibari ile tamamı sadece bir tek birimi ilgilendiren maliyetler “direkt maliyetler”, yapıldıkları yerler belli olmasına rağmen, maliyetleri itibariyle birden çok birimi ilgilendiren maliyetler “endirekt maliyetler” olarak ele alınacaktır.

Bu ölçü çerçevesinde, sigorta işletmelerinin “6. ANA FAALİYET DIŞI GELİRLER” hesabı ile “7. GENEL GİDERLER” hesabı şu şekilde tasnif edilebilir.

## **6. ANA FAALİYET DIŞI GELİRLER**

### **6.01.1. FAİZ GELİRLERİ**

#### **6.01.1.01. Banka Faizleri**

Bu gelire esas teşkil eden mevduatın kaynağı prim gelirleri olduğundan Banka Faiz Gelirleri endirekt bir maliyet olarak “Prim Anahtarı” na göre doğrudan ürünlere dağıtılacaktır.

#### **6.01.1.02. Hazine Bonosu Faiz Geliri**

<sup>80</sup> Algüncy, a.g.e., s.6-7-8.

- 6.01.1.03. *Devlet Tahvili Faizleri*
- 6.01.1.04. *Diğer Menkul Değer Faizleri*  
 Bu üç çeşit gelirin kaynağı hem serbest portföydeki, hem de bloke portföydeki menkul kıymetler olduğundan burada “Prim / Teminat” müşterek anahtarı kullanılarak doğrudan branşlara dağıtılacaktır. Menkul Kıymet Gelirlerinin ayrı ayrı takip edilmesi halinde doğrudan ilgili branşa da yüklemek mümkündür.
- 6.01.1.05. *Gecikme Faizleri*  
 Gecikme Faizine konu alacağın mahiyeti biliniyorsa ilgili birime ya da ürüne, bilinmiyorsa “Prim Anahtarı” na göre yükleme yapılacaktır.
- 6.01.1.06. *İkraz Faizleri*  
 Hayat sigortalarına poliçe mukabili verilen ikrazat (borç) nedeniyle elde edilen bu faizler bir direkt gelir olup, doğrudan hayat branşında ilgili ürüne yüklenmelidir.
- 6.01.1.99. *Diğer Faiz Gelirleri*  
 Mahiyeti bilinenler ilgili birim ya da ürüne, bilinmeyenler “Prim Anahtarı” na göre yüklenecektir.
- 6.02.1. **KAR PAYI GELİRLERİ**  
 Hisse senedine iştirak gelirlerinin kaydedildiği bu hesabın dağıtımında “Prim / Teminat” anahtarı kullanılacaktır.
- 6.03.1. **SATIŞ KARLARI**
- 6.03.1.01. *Sermaye Piyasası İşlemleri Kârları*  
 Menkul Kıymet Satışından elde edilen bu gelirlerin ana paralarının çıkış noktası da prim geliri olduğundan dağıtım “Prim Anahtarı” na göre ürünlere yapılacaktır.
- 6.03.1.99. *Diğer*  
 “Prim Anahtarı” na göre ürünlere dağıtılacaktır.
- 6.04.1. **KİRA GELİRLERİ**
- 6.04.1.01. *Gayrimenkul Kira Gelirleri*

Gayrimenkul iktisabın temel kaynağı prim gelirleri olduğundan dağıtım “Prim Anahtarı” na göre yapılacaktır.

6.04.1.99.

*Diğer*

Kiraya verilen mal yada hizmetin hangi birimi ilgilendirdiği biliniyorsa doğrudan o birime yüklenecek, aksi halde “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimine yüklenecektir.

6.05.1.

**KAMBIYO KARLARI**

6.05.1.01.

*Döviz Mevduatı Kur Farkı Kârları*

Bu gelir de Banka Faiz Gelirlerinde olduğu gibi “Prim Anahtarı” na göre dağıtılacaktır.

6.05.1.02.

*Cari İşlemler Kur Farkı Kârları*

Genellikle Reasürans işlemlerinden doğan bu gelir hangi branşı ilgilendiriyor ise doğrudan o branştaki ilgili ürüne yüklenecektir. Döviz işleminin birçok ürünü kapsamı halinde “Prim Anahtarı” kullanılacaktır.

6.05.1.99.

*Diğer*

Mahiyeti bilinen ilgili birim yada ürüne, bilinmeyenler ise “Prim Anahtarı” na göre yüklenecektir.

6.99.1.

**DİĞER GELİRLER**

6.99.1.01.

*Şüpheli Alacaklardan Yapılan Tahsilat Geliri*

Daha önce şüpheli alacağa atılmış bulunan meblağın hangi branşı yada ürünü ilgilendirdiği biliniyorsa o branşa veya ürüne atılacak, aksi halde “Prim Anahtarı” uygulanacaktır.

6.99.1.03.

*Hizmet Gelirleri*

bu gelirlerin mahiyetlerine bakılarak doğrudan hizmeti vermiş olan ilgili birime atılır. “Prim Anahtarı” kullanılacaktır.

6.99.1.99.

*Diğer Gelirler*

Elde edildikleri yerler biliniyorsa doğrudan o birime, aksi halde “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimine atılır.

7.

**GENEL GİDERLER**

7.01.1.

**PERSONEL GİDERLERİ**

Personel giderleri yapılış şekilleri itibariyle hem “direkt gider” hem de “endirekt gider” olabilmektedirler.

#### A) DİREKT PERSONEL GİDERLERİ

İşletmede çalışan personel için yapılan giderlerden doğrudan doğruya ya kişiye (net ücret ve tazminat gibi) ya da o kişi için adına (iş veren payı ve vergi) yapılan ödemeler bu gruba girmektedir. Her personelin çalıştığı birim de belli olduğuna göre bu tür masraflar doğrudan ilgili birime yüklenirler.

Direkt personel giderleri cinsleri itibariyle aşağıda sıralanmıştır.

- Genel Kurul masrafları
- Yönetim Kurulu üyeleri huzur hakları
- Denetçi ücreti
- Danışmanlık ücretleri

Bu dört tür gider doğrudan “YÖNETİM” birimine yüklenecektir.

- Personel ücretleri (Brüt)
- Personel ikramiyeleri
- Fazla mesailer
- Kasa tazminatı
- Kıdem tazminatı
- Tasarrufu teşvik primi
- İşveren payları
- Konut edindirme yardımı
- Lisan zammı
- Tahsil zammı
- Çocuk zammı
- Tahsil yardımı
- Yakacak yardımı
- Yemek yardımı
- Lojman yardımı
- Doğum tazminatı
- Ölüm tazminatı

- Burs ve Staj giderleri
- Ferdi eğitim giderleri
- Giyecek yardımı
- Yurtiçi, Yurtdışı yolluklar
- İş güçlüğü tazminatı

## B) ENDİREKT PERSONEL GİDERLERİ

Doğrudan belirli bir personeli hedeflemeyen ancak personelin tamamı yada bir bölümü için yapılan masraflar bu gruba girmektedirler.

### *Eğitim Giderleri*

Gerek hizmet içi, gerekse dışarıdan alınan eğitim hizmetleri için yapılan bu giderlerden hangi birim için yapıldığı bilinenler o birime yüklenirler.

Tüm personel için yapılanlar “Adet Anahtarı” na göre dağıtılırlar.

### *Sosyal Masraflar*

Personelin boş zamanlarını değerlendirme, eğlence, seyahat, tatil gibi gereksinimlerini giderme amacına yönelik bu masraflardan büyük ölçüde tüm personel yaralandığından “Adet Anahtarı” kullanılmalıdır.

### *Servis Gideri*

Personelin işyerine gidiş gelişi için yapılan bu giderin dağıtımında da “Adet Anahtarı” kullanılacaktır.

### *Yemek Gideri*

Personele verilen öğle yemeği gideri de “Adet Anahtarı” ile dağıtılacaktır.

## 7.02.1.

### GENEL İDARE GİDERLERİ

Bu giderler genellikle tüm çalışma ortamını ilgilendiren giderler olduklarından “endirekt maliyet” niteliği taşımaktadırlar.

Ancak, yapıldıkları sırada yapılış nedeni ve şekli itibariyle belirli bir veya birkaç birimi ilgilendirenlerin doğrudan o birim veya birimlere yüklenmesi doğru olacaktır.

Genel İdare giderlerinin dağıtımında kullanılacak anahtarlarda aşağıda ki gibi tespit edilmişlerdir.

#### *Sigorta Giderleri*

Demirbaşların sigortalanması için yapılan bu gider, doğrudan o demirbaşın kullanıldığı birime atılacaktır. Ortak kullanıma açık demirbaşlarla ilgili sigorta giderleri ise “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimlerine atılacaktır.

Bina sigortası için ödenen primlerin dağıtımında ise yukarıda ki mantık çerçevesinde “Alan Anahtarı” kullanılacaktır.

#### *Bakım – Onarım Giderleri*

Bu giderlerle ilgili dağıtımda da Sigorta Giderlerinde ki usul uygulanacaktır.

#### *Kira Giderleri*

Bina kiralari ile ilgili giderler için “alan Anahtarı” kullanılacaktır. Bunun dışında mal yada hizmet kiralanması durumunda kiralama hangi birim için yapılıyorsa gider o birime yüklenecektir.

#### *Haberleşme Giderleri*

Bu maliyetlerin servisler (branşlara) dağıtımını yapabilmek için bunların fiili dağılımını saptamak son derece zordur. Bu nedenle, bu masrafların personel tarafından yapıldığı göz önünde tutulursa dağıtımda “Ücret / adet Anahtarı”nın kullanılması uygun olacaktır. Ancak, belli bir ürünün tanıtımı için yapılan kampanya tipi haberleşmeler ve yılbaşı-bayram tebrik giderleri ilgili ürüne veya birime yüklenecektir.

#### *Isıtma Giderleri*

Bu giderler “Alan Anahtarı” na göre dağıtılacaktır. Ortak mahallerin ısıtma giderleri ise “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimine yüklenecektir.

#### *Elektrik Giderleri*

Büroda kullanılan elektrikli araç-gereçlerle aydınlatma için yapılan bu giderler için “Enerji Anahtarı” kullanılacaktır.

### *Temizlik Giderleri*

Bu giderlerin dağıtımında ısıtma giderlerinde benimsenen yöntem uygulanacaktır.

### *Su Giderleri*

Bu giderin dağıtımında “Adet Anahtarı” kullanılacaktır.

### *Sağlık ve İlaç Gideri*

Bu giderin dağıtımında, yapılan kişinin bilinmesi halinde doğrudan çalıştığı birime yüklenecek, aksi halde “Adet Anahtarı” kullanılacaktır.

### *Nakil Araçları Giderleri*

Bu giderler doğrudan aracın hizmet verdiği “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” ne yüklenecektir.

### *İlan, Reklam, Tanıtım, Temsil, Hediyelik Giderleri*

İstihsalî arttırmaya yönelik bu giderlerin dağıtımında “Prim Anahtarı” kullanılacaktır. Hangi ürün için yapıldığı belli olanlar doğrudan o ürüne yüklenecektir.

### *Kırtasiye, Yayın, Abone Giderleri*

Bu tür giderlerden, işletme faaliyeti sırasında personelin yararlanması söz konusu olduğundan burada “Adet Anahtarı” kullanılacaktır.

### *Hukuki İşlemlerden Doğan Giderler*

Noter, Avukat, Mahkeme ve İcra giderleri gibi maliyetlerden oluşan bu giderlerin yapılış şekilleri itibariyle ilgili oldukları birim yada branşı bilinenler doğrudan o birim yada branşa yüklenirler. Bilinmeyenlerin dağıtımında ise “Tazminat / Dosya” anahtarı kullanılacaktır.

### *Çeşitli Aidat Giderleri*

Bu giderler doğrudan “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimlerine yüklenecektir.

7.03.1.

**FAİZ GİDERLERİ**

7.03.1.01.

*Gecikme Faizleri*



Gecikmeye neden olan borcun maliyeti biliniyorsa ilgili birim yada ürüne, bilinmiyorsa “Prim Anahtarı” na göre yüklenecektir.

7.03.1.99.

*Diğer Faizler*

Gecikme faizleri için benimsenen yöntem uygulanacaktır.

7.04.1.

**SATIŞ ZARARLARI**

Bu giderlerin dağıtımında “6.03.1. SATIŞ KARLARI” hesabında öngörülen yöntem ve anahtarlar kullanılacaktır.

7.05.1.

**VERGİ VE YÜKÜMLÜLÜKLER**

Bu giderlerden ilgili birimi bilinenler doğrudan o birime, diğerleri ise “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimine yüklenecektir.

7.06.1.

**KAMBİYO ZARARLARI**

Bu giderlerin dağıtımında “6.05.1. KAMBİYO KARLARI” hesabında öngörülen yöntem ve anahtar kullanılacaktır.

7.07.1.

**AMORTİSMAN GİDERLERİ**

7.07.1.01.

*Binalar Amortismanı*

Bu giderin dağıtımında “Alan Anahtarı” kullanılacaktır.

7.07.1.02.

*Taşıt Araçları Amortismanı*

Bu gider doğrudan taşıtın hizmet verdiği “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” ne yüklenecektir.

7.07.1.03.

*Demirbaşlar Amortismanı*

Bu gider doğrudan demirbaşın kullanıldığı birime, ortak kullanıma açık demirbaşların amortisman giderleri ise “Genel Müdürlük” veya “Şube Müdürlüğü” birimine yüklenecektir.

7.07.1.04.

*Özel Maliyet Bedelleri Amortismanı*

7.07.1.05.

*İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri Amortismanı*

7.07.1.99.

*Diğer*

Bu üç çeşit giderin dağıtımında da Demirbaşlar Amortismanında öngörülen yöntem uygulanacaktır.

7.08.1.

**KARŞILIK GİDERLERİ**

7.08.1.01.

*Şüpheli Alacaklar Karşılığı*

Alacağın prim kaynaklı halinde olması durumunda ilgili branşa yüklenecek, diğer şüpheli alacaklar karşılıkları veya “Muhasebe” birimlerine yüklenecektir.

7.08.1.02. *Yönetmeliğe Göre Ayrılan Karşılıklar*

Sigortalılardan ve istihsal organlarından olan gecikmiş prim alacakları karşılığı olarak ayrılan bu miktar tefrik edilebiliyorsa her ürüne doğrudan, tefrik edilemiyorsa “Prim anahtarı” kullanılarak dağıtılacaktır.

7.08.1.03. *Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı*

7.08.1.04. *İştirakler Değer Düşüş Karşılığı*

Bu iki çeşit karşılığın dağıtımında “Prim Anahtarı” kullanılacaktır.

7.08.1.05. *Kıdem Tazminatı Karşılığı*

Hangi personel için ayrıldığı bilindiğinden doğrudan o birime yükleme yapılacaktır.

7.08.1.99. *Diğer Karşılıklar*

Ayrılan karşılığın maliyeti biliniyorsa ilgili ürün ya da birime, aksi halde “Prim Anahtarı” na göre yüklenecektir.

7.09.1. KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER

“Prim Anahtarı” na göre dağıtılacaktır.

7.99.1. DİĞER GİDERLER

Mahiyeti bilinenler ilgili birim yada ürüne, bilinmeyenler “Prim Anahtarı” na göre yükleneceklerdir.<sup>81</sup>

Buraya kadar yapılan açıklamalarımız genel giderlerin işletme bazında toplam alınması durumuna göre bu giderlerin branşlar itibariyle ayrılmasıyla daha sağlıklı nasıl maliyet verisi elde edilebileceğine yönelikti. Ancak daha sağlıklı verilerin elde edilmesi için söz konusu giderlerin faaliyet bazında ele alınarak branşlara dağıtılması başka bir deyişle sigorta işletmelerinde faaliyete dayalı maliyetleme uygulamasıyla gerçekleşeceği bir gerçektir.

<sup>81</sup> Algüncy, a.g.e., s.10-17.

## 2. SİGORTA İŞLETMELERİNDE FAALİYETE DAYALI MALİYETLEME

### 2.1. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Tanımı

Faaliyete dayalı maliyet sisteminde, ürün yada hizmet maliyetini hesaplamak için kullanılan yöntem, "Faaliyetlere Dayalı Maliyetleme Yöntemi" olarak tanımlanmaktadır. Faaliyetlere dayalı maliyetleme yönteminde bir ürünün yada hizmetin maliyeti, hammaddenin maliyeti ile ürünü yada hizmeti üretmek için gerekli olan tüm faaliyetlerin maliyetlerinin toplamından oluşur.<sup>82</sup> Hammaddenin maliyeti, diğer yöntemlerde olduğu gibi, satın alınan hammaddenin alış maliyetine, o hammadde için yapılan ve işletmeye ait olan taşıma, sigorta ve benzeri öteki giderler eklenerek belirlenir. Faaliyete dayalı maliyetleme yöntemi, endirekt maliyetlerin yapısını anlamak ve kontrol etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bir başka ifadeyle, faaliyetlere dayalı maliyetleme yönteminin amacı, toplam maliyetler içinde payı her geçen gün artmakta olan çeşitli faaliyetlerin neden olduğu endirekt maliyetleri izlemektir.<sup>83</sup>

Faaliyete dayalı maliyetleme yöntemi, maliyetleri; ürünlere veya müşterilere, faaliyetlerin tükettikleri kaynaklara dayanarak aktarır.<sup>84</sup>

Faaliyete dayalı maliyetleme; bazı maliyet türlerinin üretim hacmine bağlı olmaksızın çok daha kolay saptanabileceğinden hareketle, üretilen mamul ve hizmet maliyetlerinin sağlıklı saptanabilme düzeyinin yükseltilmesi amacına dayanmaktadır. Geleneksel maliyet sistemlerinde, doğrudan üretilen mamul ve hizmetler üzerinde yoğunlaşılmasına karşın faaliyete dayalı maliyetleme sisteminde, gerçekleştirilen faaliyetlerdeki büyük çeşitlilik ve farklılığı ön planda tutmaktadır.<sup>85</sup>

<sup>82</sup> Patrick L. Romano, **Management Accounting**, A.B.D.: Activity Accounting: An Update-Part 1, 1989, s.65.

<sup>83</sup> Robin Cooper, **The Rise Of Activity Based Costing-Part Four: What Do Activity Based System Look Like?**, A.B.D.: Journal Of Cost Management For The Manufacturing Industry, 1989, s.38.

<sup>84</sup> "Michael O'guin. The Complete Guide To Activity Based Costing, New Jersey.: Prentice Hall Inc., 1991.s.31." H.Erdin Gündüz, **Dünya Klasındaki İşletmelerde Bir Maliyet Yönetimi Aracı Olarak Faaliyetlere Dayalı Maliyet Sistemi ve Bir Uygulama**, Eskişehir: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları Yayın No.99, 1997, s.95' deki alıntı.

<sup>85</sup> Letricia Gayle Rayburn, **Cost Accounting: Using a Cost Management Approach**, A.B.D.: Times Mirror Higher Education Group Inc., Sixth Edition, 1996, s.120.

Tüm bu bilgiler ışığında daha öz ve toplu bir tanım yapmamız gerekirse; **Faaliyetlere dayalı maliyet sistemi; bir işletmenin kaynakları, faaliyetleri, maliyet nesnelere, maliyet taşıyıcıları ve faaliyet başarı ölçüleri hakkında finansal ve finansal olmayan verileri elde eden ve bunları işleyerek bilgi haline dönüştüren bir bilgi sistemidir.**<sup>86</sup> şeklinde tanımlamamız mümkündür.

## 2.2. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Gelişimi

Geleneksel muhasebe sisteminin bilinen rolü, 1990' lı yıllarda artık strateji, bütünlük, güvenlik görevlerini içeren yeni bir role dönüşmüştür. Muhasebe bu yeni kimliği ile yönetimi uzun dönemler için en iyi kararların alınması yönünde aktif olarak desteklemektedir.

Faaliyete dayalı maliyetleme muhasebede yeni bir terimdir. Bu sistem endirekt ve direkt maliyetleri ürün veya hizmetlerle ilişkilendirmeyi esas almaktadır. Bu metod 1960 yılında maliyetlerin dağıtımı için geliştirilmiş ancak muhasebeciler tarafından kabul edilmemişti. Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminde yapılan her faaliyet için bir maliyet havuzu (cost pool) gerekmektedir. Bu maliyetler daha sonra ilgili oldukları ürün veya hizmet ile ilişkilendirilir. Herhangi bir ürün ile ilişkilendirilemeyen maliyetler, faaliyetlerin değişikliğinden sorumlu olan maliyet unsurları ile ilişkilendirilir.<sup>87</sup>

Diğer bir kaynağa göre de; "Faaliyete dayalı maliyet hesaplama" deyimini ilk defa 1986 yılında Harvard İşletmecilik Okulu' nda yapılan bir çalışmada ortaya atılmıştır. Deyim 1988 yılında "Maliyet Yönetimi Dergisi" nde kullanılmıştır. 1992 yılından sonra faaliyete dayalı maliyetleme sistemi tüm dünya çapında kabul görmüş bir deyim haline gelmiştir. Bugün Avrupa, Asya, Amerika ve Avustralya' da pek çok işletme faaliyete dayalı maliyetleme sistemini kullanmaktadır.<sup>88</sup>

<sup>86</sup> "Norm Raffish ve Peter B.B. Turney, Handbook Of Cost Management, Boston: 1992, s.GL-2." Gündüz, a.g.e., s.85' deki alıntı.

<sup>87</sup> Ronald J. Lewis, **Activity-Based Costing For Marketing And Manufacturing**, A.B.D.: Greenwood Publishing Group, 1993, s.91.

<sup>88</sup> Robin Cooper, Robert S. Kaplan, Lawrence S. Maisel, Eileen Morrissey ve Ronald M. Oehm, **Implementing Activity Based Costing Management**, New Jersey: Institute of Management Accountants, 1992, s.27.

Faaliyete dayalı maliyetleme kavramının temeli, yönetim muhasebesinde gelişen “faaliyet tabanlı bilgi” ve “faaliyet tabanlı yönetim” kavramlarına dayanmaktadır. Faaliyet tabanlı bilgi kavramsal olarak, Oliver Williamson’ un “piyasalar ve hiyerarşi” kuramı ile Michael Porter’ in “değerler zinciri” yaklaşımından kaynaklanmıştır. Bu kavram çerçevesinde, yönetim muhasebesinde uygulanacak yeni bir yaklaşımın, faaliyetlere yönelik bilgi tabanı üzerinde kurulması zarureti vurgulanmaktadır.<sup>89</sup>

Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin bu kadar çabuk kabul görmesinin nedeni, yöneticilerin var olan maliyet sistemlerinden memnun olmamalarıdır. Ayrıca faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, ürün ve müşteri maliyetlerini daha hassas hesaplamaktadır. Bu da maliyet yönetiminde önemli bir adım olmuştur.<sup>90</sup>

Bu noktayı biraz daha açmamız gerekirse; son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’ nde yapılan araştırma sonuçlarına göre, sanayi işletmelerinde Genel Üretim Maliyetlerinin (GÜM) toplam maliyetler içindeki payı, son yüz yıllık dönemde düzenli olarak artış göstermiştir. Buna karşın, Direkt İşçilik Maliyetlerinin (DİM) aynı oranda düşüş gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu gelişme doğrultusunda da; günümüz işletmelerinde yöneticiler için, Direkt İşçilik Maliyetlerinde (DİM) tasarruf yerine, Genel Üretim Maliyetlerinde (GÜM) tasarruf sağlanması, verimliliği arttırmada daha öncelikli bir konu haline gelmiştir.<sup>91</sup>

Adından da anlaşıldığı gibi faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, maliyetleri faaliyetlerin çeşidine göre hem departmanlara hem ürünlere dağıtmaktadır. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi bir yandan dolaylı maliyetleri departmanlar arasında bölüştürür, diğer yandan da hizmet gider yerlerindeki maliyetleri, üretim departmanlarına dağıtır.<sup>92</sup>

<sup>89</sup> Thomas H. Johnson ve Robert S. Kaplan, **Relevance Lost – The Rise and Fall of Management Accounting**, Boston: Harvard Business School Press, 1987, s.30.

<sup>90</sup> Cooper, Kaplan, Maisel, Morrissey ve Oehm, **a.g.e.**, s.27.

<sup>91</sup> Jeffrey G. Miller ve Thomas E. Vollmann, **The Hidden Factory**, A.B.D.: Harvard Business Review, 1985.

<sup>92</sup> Kermit D. Larson ve Paul B. W. Miller, **Fundamental Accounting Principles**, A.B.D.: Richard D. Irwin Inc., 13th Edition, 1993, s.1245.

Faaliyete dayalı maliyetleme başlangıçta üretim maliyetlerinin doğruluğunu geliştiren bir yöntem olarak tasarlanmasına rağmen günümüzde, bir çok amacı destekleyen kapsamlı bir performans ölçüm sistemi olarak kullanılmaktadır. Bugün faaliyete dayalı maliyetleme, faaliyetlerin ve maliyet hedeflerinin performansı hakkında bilgi sağlama amacıyla kullanılan bir yöntemdir.<sup>93</sup>

### 2.3. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Terminolojisi

Son yıllarda yöneticiler ve muhasebeciler maliyet muhasebesinin eksikliklerini fark ederek faaliyete dayalı maliyetleme sistemini uygulamaya başlamışlar ve bu sistemi kullananların sayısı giderek çoğalmıştır.<sup>94</sup> Buda muhasebe bilimine yeni bazı terimler katmıştır. Bunlar aşağıdaki başlıklar halinde şu şekilde kısaca açıklanabilir:

- **Fonksiyon:** Bir organizasyon yapısı içinde, işlerin yönetimini sağlayan farklı görev alanlarını temsil eder. Bu görev alanları, çeşitli işletmeler itibariyle farklı yapılarda oluşturulup, tanımlanabilirler. Örneğin; departman, maliyet merkezi, maliyet havuzu ya da sorumluluk merkezleri gibi.<sup>95</sup> Fonksiyon, aynı amaç için gerçekleştirilen faaliyetlerin toplamıdır.
- **Faaliyet:** Bir fonksiyonun amaçlarını ve hedeflerini başarabilmek için yerine getirilmesi gerekli olan eylemlerdir.<sup>96</sup>
- **Maliyet Merkezi:** Bir işletmede oluşan maliyetlerin toplandığı temel sorumluluk birimleridir. Başka bir ifade ile, maliyet merkezleri, yöneticilerin kendi kontrolleri altındaki maliyetlerden sorumlu oldukları işletme bölümleridir.<sup>97</sup> Kısaca, maliyetlerin toplandığı örgüt birimleridir. Dolayısıyla bir örgüt biriminin maliyet merkezi olabilmesi için, bu birimde bir takım

<sup>93</sup> Nurten Erdoğan, **Faaliyet Dayalı Maliyetleme**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Yayın No:867, 1995, s.35.

<sup>94</sup> Charles T. Horngern ve Walter T. Harrison, **Accounting**, A.B.D.: Simon&Schuster Company, 2nd Edition, 1992, s.1061.

<sup>95</sup> Münir Şakrak, **Maliyet Yönetimi**, İstanbul: Yasa Yayınları, 1997, s.182.

<sup>96</sup> H. Erdin Gündüz, **Dünya Klasındaki İşletmelerde Bir Maliyet Yönetimi Aracı Olarak Faaliyetlere Dayalı Maliyet Sistemi ve Bir Uygulama**, İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları Yayın No:99, 1997, s.69.

<sup>97</sup> "Raffish ve Turney, a.g.e., s.GL-4." Gündüz, a.g.e., s.43' deki alıntı.

maliyetlerin ve bu maliyetlerle ilgili faaliyetlerin toplanmış olması gerekir. Bu durumda maliyet merkezlerinin belirlenmesindeki ölçü; gerekli faaliyetlerin yerine getirilmesine ilişkin maliyetler olup, bu merkezlerin gelir sağlayan birimler olmamasıdır. Dolayısıyla maliyet merkezi ise, yönetim tarafından, kapsadığı faaliyetlerin maliyetinin ayrı olarak raporlanması istenen üretim sürecinin bir bölümü olarak ifade edilebilir. Her bir faaliyeti ayrı bir maliyet merkezi olarak ele almak ekonomik olarak uygun olmadığından, çoğunlukla birbiri ile ilgili birkaç faaliyet tek bir maliyet merkezi içinde toplanabilir. Örneğin; Paketleme Departmanında; bant kontrolü, gözle kontrol ve son kontrol, Üretim Kontrol Departmanında; satış iade ve hammadde iadeleri vb. faaliyetler yer alabilir.

- **Maliyet Taşıyıcısı:** Maliyet taşıyıcıları, faaliyet maliyetlerini maliyet objelerine yani mamullere aktarmak için kullanılır. Dolayısıyla bu kavram, faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi ve geleneksel sistemlerden temel farklılığının belirlenebilmesi açısından önemlidir. Maliyet taşıyıcıları, işletme kaynaklarının tüketilmesi ile sonuçlanan ve bir faaliyetle ilgili olan herhangi bir olaydır. Dolayısıyla, bir işletmede maliyetler bir faaliyet sonucu ortaya çıktığına göre, bu faaliyetlerin belli bir ölçü ile ifade edilmesi gerekmektedir. İşte bu faaliyet ölçüsü maliyet taşıyıcılarıdır.<sup>98</sup>
- **Maliyet Havuzu:** Tek bir maliyet taşıyıcısı kullanılarak, maliyet nesnelere dağıtılan farklı maliyetlerin oluşturduğu gurubu ifade eder.<sup>99</sup>

### 2.3.1. Faaliyet Düzeyleri

Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi bir üretim işletmesinin faaliyetlerini; birim düzeyinde, parti düzeyinde, mamul destek ve kapasite destek faaliyetleri olmak üzere dört kategori içinde ele almaktadır.

<sup>98</sup> Ali Kartal, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliyet Muhasebesi Uygulamaları I Ders Notu, "Yayınlanmamış Ders Notları" Eskişehir: Ders Notları, 1999.

<sup>99</sup> "Charles T. Horngern ve Gary L. Sundem, Introduction to Management Accounting, A.B.D.: Prentice Hall Inc., 1990, s.445." Gündüz, a.g.e., s.44' deki alıntı.

- **Birim Düzeyinde Faaliyetler:** Her bir birimin üretimi için tekrarlanan faaliyetlerdir.
- **Parti Düzeyinde Faaliyetler:** Her yeni parti malın üretiminde yapılan faaliyetlerdir.
- **Ürün Düzeyinde Faaliyetler:** Bunlar her bir farklı tür ürünün üretimini desteklemek için yapılan faaliyetlerdir.
- **Kapasite Destek Faaliyetleri:** Genel üretim sürecinin yürütülmesini desteklemek için yapılan faaliyetlerdir.

Yukarıdaki sıralamanın son iki kategorisindeki faaliyetler “destek faaliyetleri” olarak isimlendirilmektedir. Bunların kaç kez yapıldığı ürünlerin sayısı ile tam anlamıyla orantılı değildir. Buna karşılık birim düzeyinde ve parti düzeyindeki faaliyetler, üretilen birimlerin veya partilerin sayısı ile tam anlamıyla orantılıdır.

Birim düzeyindeki faaliyetlerin sayısı üretilen birimlerin sayısına bağlı olarak değiştiğinden, bu faaliyetlerin maliyeti o faaliyeti içeren birimlere dağıtılır.

Parti düzeyinde yapılan faaliyetlerin sayısı yapılan partilerin sayısına bağlı olarak değiştiğinden, bu faaliyetlerin maliyeti partideki birim sayısına bakılmaksızın partilere dağıtılabilir.

Ürün destek faaliyetleri bir işletmenin mamul hattındaki farklı ürünleri desteklemek için yapıldıklarından, mamulün parti sayısına veya birim sayısına bakılmaksızın mamullere dağıtılırlar. Yani mamul grupları için sabittirler.

Kapasite düzeyinde faaliyetler (fabrika temizliği, güvenliği, aydınlatılması, yönetimi gibi) bir çok mamulle ilgili genel maliyetleri içerdiklerinden ürünlere sadece keyfi olarak dağıtılabilir.

Sonuç olarak, birim esaslı geleneksel maliyet sistemlerinin günümüzün ileri teknoloji kullanan üretim ortamlarında, yetersiz kalmasının nedenleri olarak şunlar sayılabilir;



- Parti düzeyinde ve mamul düzeyinde ortaya çıkan maliyetler gibi birim düzeyinde olmayan maliyetlerin, birim düzeyindeki maliyetlerden daha yüksek olması,
- Birim düzeyinde ve birim düzeyinde olmayan faaliyetleri farklı oranlarda tüketen ürünlerin üretilmesidir.<sup>100</sup>

### 2.3.2. Faaliyetlerin Özellikleri

- **Faaliyetler hareketlerdir:** Faaliyetlere dayandırılan bir yönetim sistemi yapılan planların, hareketlerin gerçekleştirilebileceği seviyelere taşındığını vurgular. Faaliyetler organizasyonların yaptığı işlerdir. Değişiklikler yapılabilmesi için insanların yaptığı işler değiştirilmelidir. Bu yüzden değişiklikler faaliyetlere uygulanmalıdır.<sup>101</sup>
- **Faaliyetler mamul maliyetlerinin belirlenmesinde doğruluğu arttırır:** Geleneksel maliyet sistemleri, ürün maliyetlerini ciddi ölçüde çarpıtır. Genel üretim maliyetlerinin; direkt işçilik saatleri, makine saatleri veya hammadde maliyetleri temel alınarak dağıtılması, hatalı sonuçların oluşmasına neden olur.<sup>102</sup> Çünkü bu dağıtım sırasında üretim maliyetlerinin kullanılmasının, dağıtım ölçüsüyle doğru orantılı olduğu kabul edilir. Faaliyetlere dayalı bir sistemde ise, kaynağın maliyeti faaliyete aktarılırken ve daha sonraki aşamada, faaliyetlerin maliyetleri de ürünlere aktarılırken, kaynakların kullanımı temel alınmaktadır. Bir başka ifade ile, burada faaliyetlerin kaynaklarına ve ürünlerin de faaliyetleri ne kadar tüketmiş olduklarına bakılmaktadır. Faaliyetlere dayalı bir maliyet sistemi; ürün farklılığı ve miktar farklılığını göz önünde bulundurarak, ürünlere, genel üretim maliyetlerinden pay verilmesini sağlar. Böylece, bu

<sup>100</sup> Robin Cooper, Handbook of Cost Management, Activity Based Costing For Improved Product Costing, New York: 1993, B.1-3.

<sup>101</sup> James A. Brimson, An Activity Based Costing Approach, A.B.D.: John Wiley&Sons Inc., 1991, s.67-68.

<sup>102</sup> "James A. Brimson ve Micheal J. Burtha, Activity Accounting: Handbook Of Cost Management, Boston: 1992, s.C1-6." Gündüz, a.g.e., s.73' deki alıntı.

modern maliyet sistemi, geleneksel sisteme göre ürün maliyetlerinin daha doğru biçimde saptanmasına olanak sağlar.<sup>103</sup>

- **Faaliyetler maliyet taşıyıcıları belirlerler:** Faaliyetler, yöneticilerin dikkatini, maliyetleri taşıyan faktörlere ve aynı zamanda, faaliyetlerin yapılmasına gereksinim duyulan alanlara çekerler. Oysa, geleneksel maliyet sistemleri bu durumu açıklamaktan yoksundur.
- **Faaliyetler alternatiflerin belirlenmesini sağlar:** Bir faaliyetin maliyetinin ve performansının belirlenmesi; aynı faaliyeti gerçekleştiren diğer bölümler ve aynı endüstrideki farklı işletmelerle bir karşılaştırma yapılmasını sağlar. Bu da işletme içindeki faaliyetlerin en az faaliyetle yapılabilmesi için gerekli çalışma ve araştırma ortamını oluşturur. İşletmelerde daha önceden manual olarak yapılan bir çok işlemin artık yavaş yavaş bilgisayarlar tarafından yapılması bu konuya çok iyi bir örnektir.<sup>104</sup>
- **Faaliyetler sürekli gelişmeyi tamamlar:** Sürekli gelişme, maliyetin temel nedenlerinin veya kaynaklarının belirlenmesine bağlıdır. Faaliyetlerin belirlenmesi ve analiz edilmesi, israfı yol açan faaliyetlerin en az düzeye indirilmesi veya tamamen yok edilmesi için gerekli bilgileri sağlar. Bu işlem, aynı zamanda, maliyet taşıyıcılarının belirlenmesine yardımcı olduğu gibi, sürekli gelişmeyi ölçmek için de bir temel oluşturur.<sup>105</sup>
- **Faaliyetler finansal ve finansal olmayan başarı ölçülerini bütünler:** Başarı ölçümünün amacı, etkinliği ve verimliliği belirlemektir. Faaliyetlerin finansal olmayan başarı ölçüleri, müşteriye değer kazandıran bir faaliyette tüketilen kaynakların ölçüsüdür. Müşteriye değer kazandıran bu faaliyetler, müşteriye hiçbir değer katmayan diğer faaliyetlerin

<sup>103</sup> Raffish ve Turney, a.g.e., s.GL-4.

<sup>104</sup> Brimson, a.g.e., s70.

<sup>105</sup> "Brimson ve Burtha, a.g.e., s.C1-6." Gündüz, a.g.e., s.74' deki alıntı.

belirlenmesine olanak sağlar. İşletmeler ancak, gecikmeyi ve gecikmeye yol açan faaliyetleri belirleyebildiğinde, pazarlardaki rekabet gücünü kuvvetlendirir.<sup>106</sup> Bu nedenle, kâr oranları, sermayenin geri getirisi vb. finansal başarı ölçüleri ile kalite ve zaman gibi finansal olmayan başarı bütünleştirilmelidir. Bu bütünleşme sürecinin sonunda da, bir faaliyetin, bir işlemin veya bütün olarak işletmenin başarısı değerlendirilmiş veya ölçülmüş olacaktır.<sup>107</sup>

- **Faaliyetler planlamayı ve kontrolü birbirine bağlar:** Geri besleme, kontrol mekanizması için çok önemlidir. Planlama ve kontrol mekanizmaları birbirine bağlantılı olmalıdırlar. Çünkü yönetimin planları başarabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapması veya planlarda değişiklik yapması için çeşitli bilgilere sahip olması gerekir. Günümüzde bu bilgiler çeşitli değişik kaynaklardan elde edilmektedir. Bu kaynaklar arasındaki uyumsuzluklar yönetimde çeşitli zorluklara yol açmaktadır. Sağlam bir planlama ve operasyonel kontrol sistemi olmadan yöneticilerin planlarını gerçekleştirmeleri çok zordur. Faaliyetlere dayalı maliyetleme sistemi kontrol ve planlama sistemlerinin birbirleri ile uyum sağladığı mantıksal bir çerçeve sunar. Faaliyetler kontrol ve planlamayı içeren ortak bir payda oluştururlar. Faaliyet yönetim sisteminde, işletmenin karar alma mekanizmasını destekleyici sistemler ve maliyet yönetimi faaliyete dayalı olacaktır.<sup>108</sup>
- **Faaliyetler karar almayı destekler:** Faaliyetlere dayalı maliyetleme de, alınan kararların faaliyetlerin tüketimi nasıl etkilediği konusunda bir fikir verir. Bu da, yöneticilere mamul üretimi, fiyatlama, yeni üretim teknolojileri gibi konularda önemli kararları almalarında yardımcı olur. Yeni bir ürünün kârlı olabilmesi için, yaşam döngüsünün sonunda izlenebilen tüm maliyetlerden daha fazla kazanç elde etmesi gerekir. Genel

<sup>106</sup> "Romano, a.g.e., s.65." Gündüz, a.g.e., s.75' deki alıntı.

<sup>107</sup> Gündüz, a.g.e., s.75.

<sup>108</sup> "Brimson, a.g.e., s.74-75." Gündüz, a.g.e., s.76' daki alıntı.

üretim giderlerini üretim hacimleri ile ilişkilendiren geleneksel maliyet sistemleri, bu maliyetleri işletmenin ürettiği tüm mamullere dağıtırlar. Bu yüzden geleneksel maliyet sistemi, daha az sayıda üretilen özel ürünlerin en kârlı ürünler arasında olduğunu söylerler. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi ise maliyetleri ürünlere reel faaliyet kullanımına göre dağıtır.<sup>109</sup>

- **Faaliyetler işletme stratejisini odaklar:** Faaliyetler işletmelerin yaptığı işlerdir. Stratejik hedefler, işletmelerin ulaşmaya çalıştığı konumu belirler. İşletmenin hedeflerinin bilinmesi, nelerin yapıldığı ve o amaçlara ulaşmak için nelerin yapılması gerektiğini ortaya çıkarır. Faaliyetler ve ürün seçimleri devamlı olarak, faaliyetlerin işletme hedeflerine ulaşmaya katkıları olup olmadığının anlaşılması açısından, izlenmelidir. İşletme faaliyetlerinin kötü yapılması, bitirilmeyen projelere, mutsuz müşterilere ve katma değeri olmayan maliyetlere neden olur. En yaygın işletme hedefi ise daha düşük veya en düşük maliyetli üretici olmaktır. Ancak bunu başarmak isteyen yöneticiler çoğu zaman kendi sorumlulukları altında olan ürünlerin gerçek maliyetlerini tam olarak bilmezler, ve daha da kötüsü rakiplerin ürünleriyle kendi maliyetlerini karşılayamazlar.<sup>110</sup>
- **Faaliyetler kolaylıkla anlaşılır:** Faaliyetler, organizasyonda her gün “ne” yapıldığını gösterdiğinden, “doğal belirleyicileri”de oluşturur. Bu nedenle faaliyetler, tüm çalışanlar tarafından kolayca anlaşılır. Faaliyetler fonksiyonel organizasyonun oluşturduğu sınırlar içinde ortak bir dilin kullanılmasına olanak sağlar. Çünkü faaliyetler, bilinen kavramların karşılığı olup, bilinen olayları yansıtır.<sup>111</sup>
- **Faaliyetler karşılıklı bağımlılığa dikkati çeker:** Faaliyetler, birbirleriyle karşılıklı olarak ilişki içindedir. Bu ilişkilerin iyi anlaşılması, maliyet sistemlerinin tasarlanmasını kolaylaştıracaktır. Bazı maliyetler, ürünün

<sup>109</sup> Brimson, a.g.e., s.77.

<sup>110</sup> Brimson, a.g.e., s.70-71.

<sup>111</sup> Callie Berliner ve James A. Brimson, **Cost Management**, Boston: Harvard Business School Press, 1992, s.7.

hayat seyrinin ilk aşamalarında verilen karardan etkilendiğinden, faaliyetler arasındaki ilişkileri anlamak oldukça önemlidir.<sup>112</sup> Bir başka açıdan konuya yaklaşıldığında, faaliyetlerin girdilerinin ve çıktılarının anlaşılması, faaliyetler arasındaki bağı belirleyecektir. Çünkü bir faaliyetin çıktısı, bir başka faaliyetin girdisi haline gelecektir.<sup>113</sup> Bu bakış açısı, faaliyetlerin temel nedenlerinin ve maliyetlerinin belirlenmesine yardımcı olur.<sup>114</sup> Fonksiyonların, iş süreçlerinin, faaliyetlerin, görevleri ve operasyonların hiyerarşik yapısı bir örnekle şöyle gösterilebilir:

Tablo 7. Hiyerarşik Akış.

<b>Fonksiyon:</b>	<b>Pazarlama ve satış</b>
<b>İş Süreci:</b>	<b>Malı satmak</b>
<b>Faaliyet:</b>	<b>Malın satışı için teklif yapmak</b>
<b>Görev:</b>	<b>Teklifi hazırlamak</b>
<b>Operasyon:</b>	<b>Teklifi yazmak</b>
<b>Bilgi Unsurları:</b>	<b>Müşteri</b>
	<b>Parti numarası</b>
	....

#### 2.4. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin İşleyişi

Geleneksel sistemde olduğu gibi, faaliyete dayalı maliyetlemede de iki aşamalı bir süreç söz konusudur. Bu sürecin birinci aşamasında dolaylı kaynak maliyetleri maliyet havuzlarına dağıtılır. İkinci aşamada maliyet havuzlarında toplanan maliyetler ürünlere dağıtılır.<sup>115</sup>

<sup>112</sup> "Brimson, a.g.e., s.75." Gündüz, a.g.e., s.75' deki alıntı.

<sup>113</sup> "Richard J. Schonberger, **Building a Chain of Customers: Linking Business Functions to Create the World Class Company**, London: Hutchinson Business Books, 1990." Gündüz, a.g.e., s.75' deki alıntı.

<sup>114</sup> Gündüz, a.g.e., s.75.

<sup>115</sup> Erdoğan, a.g.e., s.49-50.

**Birinci Aşama:** Kaynak<sup>116</sup> maliyetleri ilk olarak faaliyetler ve buna bağlı olarak maliyet merkezlerinde izlenir ve maliyet havuzları oluşturulur.

**İkinci Aşama:** Faaliyet maliyetleri daha sonra faaliyetin tüketimine bağlı olarak maliyet objelerinde (mamul, hizmet veya müşteriler) izlenir.

### **Birinci Aşama İle İlgili İşlemler**

Faaliyete dayalı maliyet yönteminde, maliyet dağıtım süreci için gerekli olan birinci aşamada, kaynakların belirlenmesi, kaynak maliyetlerinin faaliyetlere aktarılması amacıyla uygun kaynak taşıyıcılarının belirlenmesi ve maliyetlerin maliyet merkezleriyle ve aynı zamanda maliyet havuzlarıyla izlenmesi işlemleridir.

#### **a) Kaynakların Belirlenmesi**

Kaynaklar genel olarak, faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için gerekli olan ekonomik unsurlardır. Dolayısıyla direkt hammadde, direkt işçilik ve diğer endirekt üretim maliyetlerinin tümü kaynaklar olarak kabul edilebilir.

#### **b) Kaynak Taşıyıcılarının Belirlenmesi**

Kaynak taşıyıcıları, faaliyet maliyetlerinin belirlenmesi amacıyla, söz konusu faaliyetler ile tüketilen kaynak maliyetleri arasında ilişki kurmak için kullanılır. Dolayısıyla, kaynak maliyetleri ile faaliyetler arasında ilişkinin kurulmasını sağlayan tüm ölçüler, kaynak taşıyıcısı olarak kullanılabilir. Bunlar; metrekare, kilowatt, işçilik saati, makine süresi ve ampul sayısı vb. ölçüler olabilir.<sup>117</sup>

<sup>116</sup> **Kaynak:** İşletmelerin defter-i kebirlerinde kayıtlı olan maliyet türlerine, parasal olarak yapılan harcamaların tümüdür.

<sup>117</sup> Kartal, **Ders Notu.**

Tablo 8. Kaynak ve Kaynak Taşıyıcıları.

<u>KAYNAK</u>	<u>KAYNAK TAŞIYICILARI</u>
Maaşlar	Faaliyet üzerinden çalışanın harcadığı zaman yüzdesi.
Kira	Faaliyet tarafından kullanılan fabrika yüzölçümü.
Ekipman Amortismanı	Faaliyet için kullanılan makine süresi.
Enerji	Faaliyet tarafından tüketilen kilowatt saat.

Kaynak: Ders Notu.

### c) Maliyetlerin Maliyet Merkezleriyle ve Maliyet Havuzlarıyla İzlenmesi

Burada yapılan işlem, maliyet merkezlerinin oluşturulması ve maliyetlerin buralarda izlenmesini sağlamaktır. Maliyet merkezlerinin belirlenmesi maliyet akışı açısından önemlidir. Çünkü, maliyet havuzları, kaynak maliyetlerinin maliyet merkezleri arasında paylaşılması suretiyle oluşturulmaktadır.

### İkinci Aşama İle İlgili İşlemler

Faaliyete dayalı maliyet yönteminde, maliyet dağıtım süreci için gerekli olan ikinci aşamada ise, maliyet merkezleri ve maliyet havuzlarında toplanan faaliyet maliyetlerinin mamullere veya hizmetlere dağıtılması yer almaktadır. Bu amaçla ikinci aşamada, faaliyet maliyetlerinin mamullere veya hizmetlere dağıtılması için gerekli maliyet taşıyıcılarının seçilmesi ve bu maliyet taşıyıcıları ile faaliyet maliyetlerinin mamullere dağıtılması işlemleri gerçekleşmektedir.

#### a) Maliyet Taşıyıcılarının Tespiti

İlk işlem maliyet merkezlerinde ve maliyet havuzlarında toplanan faaliyet maliyetlerinin, mamullere dağıtımını sağlamak için uygun maliyet taşıyıcılarının tespit edilmesidir. Maliyet taşıyıcıları, yöntemin en önemli unsurlarından birisidir. Çünkü faaliyete dayalı maliyetleme yönteminin başarıyla uygulanması, maliyet taşıyıcılarının

seçimi ve kullanımına bağlıdır. Nitekim bu yöntemin geleneksel sistemlerden asıl farkı bu noktadır.

Genel olarak maliyet taşıyıcıları, faaliyetler ile mamuller arasında tüketim ilişkisini yansıtır. Dolayısıyla, kaynak maliyetlerini faaliyetlere aktarmak için kullanılan kaynak taşıyıcıları gibi, maliyet taşıyıcıları da maliyet merkezlerinde biriktirilen maliyetlerin, mamullere aktarılması için kullanılır. Bu yönüyle maliyet taşıyıcıları aynı zamanda faaliyet taşıyıcıları olarak da adlandırılır.

#### **b) Maliyetlerin Mamullere Yüklenmesi**

İkinci aşamanın son işlemi, maliyetlerin mamullere yada hizmetlere dağıtılmasını gerçekleştirmektir. Bu amaçla, belirlenen maliyet taşıyıcıları ile faaliyet maliyetleri mamullere veya hizmetlere aktarılır.<sup>118</sup>

### **2.5. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Yararları**

Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, bir işletmenin gelecekteki performansını geliştirecek faaliyetleri belirlemek ve değerlendirmek için şu önemli noktaları içermektedir:

1. Faaliyete dayalı maliyetleme, ürün çeşitliliği ve kaynak sağlama konuları hakkında, uzun dönemli kararlar almada kullanılacak bilgiler sağlar.
2. Faaliyete dayalı maliyetleme, yapılan yeni tasarımların maliyet üzerindeki etkilerinin belirlenmesini sağlar.
3. Faaliyete dayalı maliyetleme, yöneticilerin faaliyetler ve faaliyetlerin gereksinim duyduğu kaynaklar konusunda daha dikkatli eğilmelerini sağlayarak, sürekli gelişme sürecini destekler.
4. Faaliyete dayalı maliyetleme, yöneticilerin karmaşık üretim sürecini anlamalarına ve yönetmelerine yardımcı olan bir araçtır.<sup>119</sup>
5. Üretilecek bir ürünün maliyeti ne olacağı ile ilgili farklı tahminleri içeren çeşitli maliyet metodlarını sağlar.

---

<sup>118</sup> Kartal, Ders Notu.

<sup>119</sup> Erdoğan, a.g.e., s.35.



6. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, maliyetlerin ölçümünde detaylı bilgi sağlamaktadır.

7. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi pazarlamacılara ürün eliminasyonu ve fiyat tahminleri konusunda daha doğru bilgi sağlamaktadır.

8. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi daha fazla maliyet bilgileri sağladığı için kârlılığı da arttırmaktadır. Ayrıca daha önce tanımlanamayan ve maliyet doğuran etkenlerin tanımlanmasını sağlamaktadır. Buda maliyetlerin işletilmesi için yöneticilere yol göstermektedir.

9. Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi daha fazla maliyet bilgileri sağlarken, daha fazla kayıt tutmayı da gerektirir.

10. Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin uygulanması, üretim, pazarlama, yönetim ve muhasebe ile ilgisi olmayan birimler arasında takım çalışmasını gerektirir.<sup>120</sup>

11. Hizmet ve hizmet hatlarının en doğru maliyetlerini sağlamaktadır.

12. Kârlı ve kârsız hizmetler ve hizmet hatları arasındaki farkı en iyi şekilde ortaya koymaktadır.

13. Fiyatlandırma stratejilerini geliştirmektedir.

14. Karar vermek için en iyi bilgileri sunmaktadır.

15. Faaliyete dayalı maliyetleme modelinin en önemli yararı, yöneticilerin faaliyetlere daha fazla önem ve dikkat etmelerini sağlamaktır. Bu sistem yöneticileri harcanan para ve elde edilen kârı arttırmak için tüm giderleri dikkatlice kontrol etmeleri için teşvik edip, bu işlemlerin birbirine ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir.<sup>121</sup>

<sup>120</sup> Michael Maher, *Cost Accounting*, A.B.D.: McGraw-Hill Companies Inc., 1997, s.238.

<sup>121</sup> Larson ve Miller, *a.g.e.*, s.1245-1256.

## 2.6. Faaliyete Dayalı Maliyetleme İle Geleneksel Maliyetleme Sistemi Arasındaki Farklar

Geleneksel maliyetlemede maliyet yerleri olarak adlandırılan maliyet havuzlarında toplanan genel üretim maliyetleri, ilgili maliyet yerinden işlem gören ürünlere, bir maliyet dağıtım anahtarı aracılığıyla yüklenir. Faaliyete dayalı maliyetlemede ise, maliyet yeri olarak adlandırabileceğimiz maliyet havuzlarında toplanan genel üretim maliyetleri önce her biri hammadde teslim alma, hammadde test etme, hammaddeyi üretime sevk etme vb. şeklindeki anahtar faaliyetler itibari ile küçük maliyet havuzları şeklinde toplanır. Daha sonra faaliyetler itibariyle oluşturulan maliyet havuzlarında toplanan genel imalât maliyetleri de ilgili ürünün imalinde kullanılan toplam makine saatleri, toplam parça sayısı, toplam test sayısı vb. dağıtım anahtarlarına dayalı olarak ilgili ürünlere yüklenir.<sup>122</sup>

Bu açıklamalarda gözönünde tutularak faaliyete dayalı maliyetlemenin karakteristik özellikleri şu şekilde açıklanabilir:

- Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, geleneksel maliyet sistemine göre daha fazla maliyet havuzu kullanmaktadır. Geleneksel maliyet sisteminin amacı bir maliyet havuzu kullanarak, tüm ünitelerin maliyetini eşitlemektir. Ancak faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, bir tek üniteye çok yönlü maliyet havuzu kullanmaktadır.
- Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, hizmet ünitelerinin maliyetlerini, üretim ünitelerine dağıtmayı gerektirmez. Eğer fazla direkt maliyet dağıtması mümkünse (örneğin; hammadde veya ürün) bunlar kullanılmaktadır.
- Geleneksel maliyet prosedüründe maliyetleri belirlemek için neden aranırken, faaliyete dayalı maliyetleme sisteminde, maliyetlere neden olan faktörler kullanılır.
- Geleneksel maliyet sisteminde, maliyetlerin dağıtılması için uygun bir neden bulunmadığı takdirde, maliyetlerin dağıtımı için miktar veya parasal değer gibi ölçüler kullanılmaktadır. Ancak faaliyete dayalı maliyetleme sisteminde, maliyet unsuru tanımlamadan, maliyet dağıtımı yapılamaz.

<sup>122</sup> Ali Kartal, **Yönetim ve Maliyet Muhasebesi I**, Eskişehir: Birlik Ofset Matbaacılık, 2000, s.153.

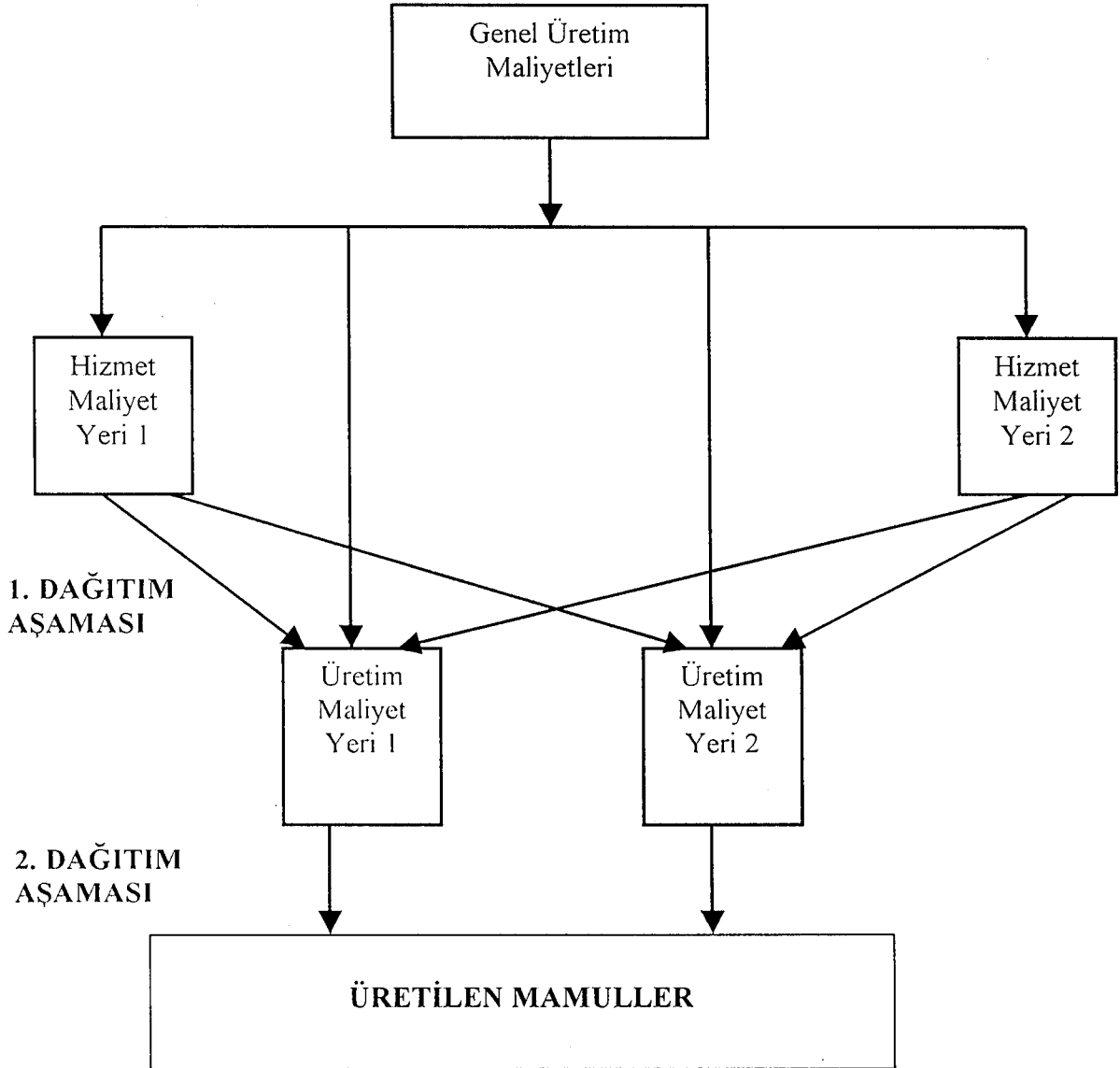
- Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin uygulanması, üretim süreci ve maliyet unsurlarının tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu durum takım çalışmasını gerektirdiği için muhasebeciler, mühendisler, üretim personeli ve bilgi sistemi uzmanları genelde faaliyete dayalı maliyetlemenin uygulanması için bilgilendirilmektedir.
- Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin uygulanması, geleneksel maliyet sisteminin uygulanmasından daha mantıklı ve uygundur.<sup>123</sup>

Faaliyete dayalı maliyetleme hakkında yanlış kanılar olarak değerlendirilen görüşler de vardır.<sup>124</sup>

---

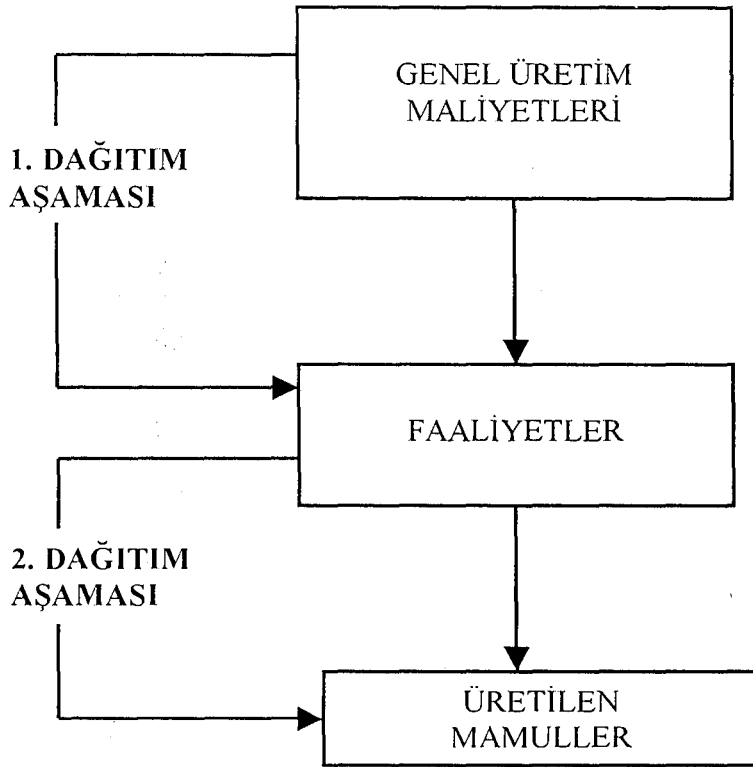
<sup>123</sup> Wayne J. Morse, James R. Davis ve Al L. Hartgraves, **Management Accounting**, A.B.D.: Addison-Wesley Publishing Company, 3rd Edition, 1990, s.607.

<sup>124</sup> Gary Cokins, **Activity-Based Cost Management**, A.B.D.: Irwin Professional Publishing, 1996, s.vii. 1-FDM çok büyük ölçüde veri ve detay gereksinmesini ortaya çıkarır. Ayrıca da yöntemci dayalı sistemin idamesi çok güçtür. 2-FDM verileri doğru ve tam olmalıdır. 3-FDM, büyük veri yığınlarının toplanmasına yönelik olağanüstü bir çalışma sürecidir. 4-FDM, karışıklığa yol açan farklı defter kayıtları yaratır. 5-Özel bir FDM bilgisayar yazılımına sahip olmadan FDM uygulanamaz. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Ankara: Etam Grafik, Cilt 3, Sayı 1, Mart 2001, s.111-115.



Şekil 4. Geleneksel İki Aşamalı Dağıtım Süreci.

Kaynak: Anthony A. Atkinson, Rajiv D. Banker, Robert S. Kaplan ve S. Mark Young, **Management Accounting**, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1995, s.279.



Şekil 5. Faaliyete Dayalı İki Aşamalı Dağıtım Süreci.

Kaynak: Cooper, Kaplan, Maisel, Morrisey ve Oehm, **a.g.e.**, s10.

Tablo 9. Geleneksel İki Aşamalı Dağıtım Süreci İle Faaliyete Dayalı İki Aşamalı Dağıtım Sürecinin Yapısal Olarak Karşılaştırılması<sup>125</sup>

GELENEKSEL İKİ AŞAMALI DAĞITIM SÜRECİNİN YAPISI	FAALİYETE DAYALI İKİ AŞAMALI DAĞITIM SÜRECİNİN YAPISI
<b>1. AŞAMA DAĞITIM</b>	<b>1. AŞAMA DAĞITIM</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Adım 1</b> Tüm genel üretim maliyetleri, üretim ve hizmet maliyet yerlerine dağıtılır.</li> <li>• <b>Adım 2</b> Hizmet maliyet yeri maliyetleri, üretim maliyet yerlerine dağıtılır.</li> </ul>	Tüm genel üretim maliyetleri, farklı maliyet etkenleri aracılığıyla faaliyet maliyet havuzlarına dağıtılır.
<b>2. AŞAMA DAĞITIM</b>	<b>2. AŞAMA DAĞITIM</b>
Maliyetler, üretim maliyet yerleri (bölümsel) yükleme oranlarına göre, mamul veya hizmetlere dağıtılır. Yükleme oranı, her bir üretim yerinde biriken genel üretim maliyetlerinin; o üretim yerindeki, üretim hacmi ile ilişkili hacim tabanlı bir dağıtım anahtarı (ölçüsü) düzeyine bölünmesiyle bulunur.	Maliyetler, faaliyet yükleme oranlarına göre mamul veya hizmetlere dağıtılır. Faaliyet yükleme oranı, her bir maliyet havuzunda biriken genel üretim maliyetlerinin, faaliyet maliyet taşıyıcısı düzeyine bölünmesiyle bulunur.

### 2.7. Geleneksel Maliyet Sisteminin Aksayan Yönleri

Üretim işlemleri, ileri üretim ortamlarında, bir çok makinede hiç insan eli dokunmadan veya sadece gözetimle yetinilerek yerine getirilebilmektedir. Hızla değişen teknoloji; destek hizmetlerini ve amortisman giderlerini arttırırken, direkt işçiliklerin üretim içindeki payının da azalmasına neden olmaktadır. Buna karşılık, bir çok işletme

<sup>125</sup> Atkinson, Banker, Kaplan ve Young, a.g.e., s.291.

genel üretim maliyetlerini ürünlere yüklemeye, direkt işçilikleri temel dağıtım ölçüsü olarak kullanmaya devam etmektedir. Bu da, genel üretim maliyetlerinin ürünlere yüklenmesinde çarpıklıklara yol açmaktadır.

Konunun bir başka boyutunu da, farklı ürünlerin, işletmenin ekonomik unsurlarını farklı oranlarda tüketmesi oluşturur. Bir işletmede herhangi bir ürün, eğer işletmenin ekonomik bir unsuru olan işçilikleri diğer bir ürüne göre daha az kullanmışsa, nasıl olur da bu ürüne, direkt işçilik saatleri temel alınarak, öteki ürün ile aynı oranda genel üretim gider payı verilir? Bu nedenle, genel üretim giderlerinin ürüne yüklenmesi anında, sadece, direkt işçilik saati gibi, üretim hacmine (miktarına) dayanan bir ölçünün kullanılması yanlıştır.<sup>126</sup>

Aslında, bir işletmenin, maliyet sisteminin doğru ürün maliyeti bilgisi verip vermediğini ve sistemin eskiyip eskimediğini belirleyebilmesi için, işletmenin üst yönetimi, sistemi belirli aralıklarla değerlemelidir. Eğer sistem başlangıçta kötü tasarlanmış veya sonradan eskimiş ise, ortaya çıkan belirtiler analizi kolaylaştırıcaktır. Bu belirtilerden bazılarını aşağıdakilerden biri veya birkaçı oluşturabilir:

- Yüksek maliyetle üretilen, ancak çeşitli sebeplerle gerektiğince yüksek fiyatlandırılmayan ürünler, çok kârlı olarak raporlanıyorsa,
- Ürünler arasında kârlılığı etkileyen faktörler bilinmesine karşılık, bu ürünlerin toplam işletme kârına olan katkıları ayrı ayrı açıklanamıyorsa,
- İşletme girdiği açık arttırmaların bir kısmında yüksek teklifler vermesine karşılık satın almak istediklerini elde edemiyorsa ve buna karşılık bazen de benzer bir attırmadan, olması gerekenden düşük teklif verdiği halde istediğini elde edebiliyorsa,
- Büyük miktarlarda üretilen ürünlerin rekabet gücünü arttırmak için, gerçekçi olmamasına karşılık, işletmenin bu ürünleri, ortalama maliyetlerden ve küçük miktarlarda üretilen ürünlere oranla düşük olarak fiyatlandırılıyorsa,

---

<sup>126</sup> Gündüz, a.g.e., s.51-52.

- Eğer işletme pazarda fiyat lideri değilse ve herhangi bir maliyet unsurunda artış olmamasına karşılık, müşteriler bir fiyat artışına çok az denebilecek kadar tepki gösteriyorlarsa,<sup>127</sup>
- Üretilen mamul veya hizmetlerin çeşidi çoksa,
- Yüksek tutarlara ulaşan genel üretim maliyetleri, mamullerin hacmi ile orantılı bir oluşum göstermemekteyse,
- Yüksek otomasyon seviyesi nedeniyle, genel üretim maliyetlerini geleneksel esaslara göre direkt işçilik aracılığı ile mamullere yüklemek gittikçe zorlaşmaktaysa,
- Açıklanamayan düşük veya yüksek mamul kâr marjları görülüyorsa,
- Zor üretilen mamuller büyük kârlar sağlarken, kolay üretilenler zarar doğuruyorsa,<sup>128</sup>

maliyet yönetimi sistemi, ürün maliyetlerini önemli ölçüde yanlış raporlamaktadır. Yanlış raporlama, ancak, maliyet yönetimi sistemi tasarımının önemli ölçüde kusurlu olarak tasarlanması durumunda ortaya çıkacaktır.<sup>129</sup>

## 2.8. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Tasarımı

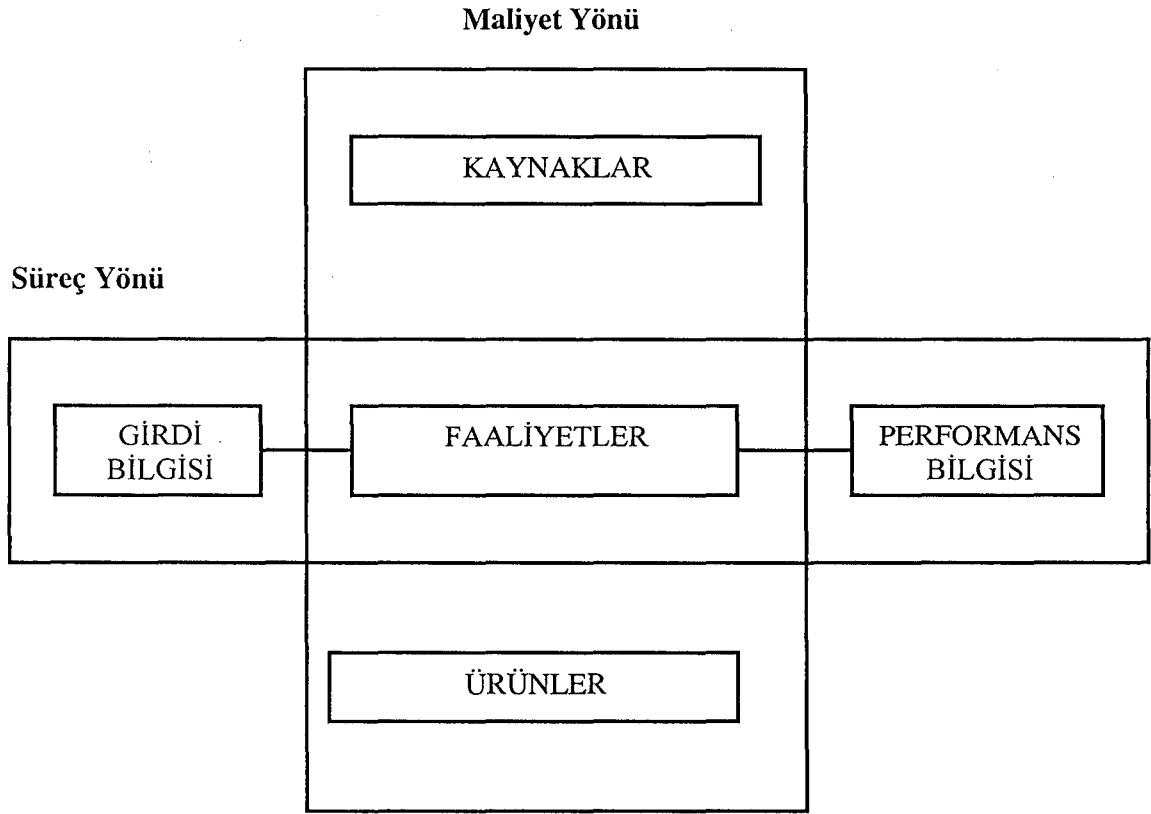
Faaliyete dayalı maliyetleme konusunda kısa zamanda çok büyük gelişmeler olmuştur. Başlangıçta faaliyete dayalı maliyetleme mamul maliyetlerinin doğruluğunu geliştiren bir yöntem olarak tasarlanmıştı, şimdilerde ise bir çok amacı destekleyen kapsamlı bir performans ölçüm sistemi haline gelmiştir. Bu şekliyle Faaliyete Dayalı Maliyetleme kaynakların, faaliyetlerin ve maliyet hedeflerinin (ürünlerin) performansı hakkında faydalı bilgi sağlama yöntemi olarak görülmektedir. İlk olarak Norm Raffish tarafından geliştirilen faaliyete dayalı maliyetleme modelinde sistemin iki yönü vardır; maliyet yönü ve süreç yönü. Faaliyete dayalı maliyetleme Şekil 6.'da ki gibi gösterilebilir.

<sup>127</sup> "Robin Cooper, Journal of Cost Management for the Manufacturing Industry, A.B.D.: 1987, s.45-47." Gündüz, a.g.e., s.52-53' deki alıntı.

<sup>128</sup> Desse T. Berfield, Cecily A. Rainborn ve Michael A. Dalton, Cost Accounting, A.B.D.: Vest Publishing Company, 1991, s.611-612.

<sup>129</sup> "Cooper, a.g.e., s.45-47." Gündüz, a.g.e., s.53' deki alıntı.





Şekil 6. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Mantıksal Modeli.

Kaynak: Norm Raffish, **Management Accounting**, How Much That Product Really Cost, A.B.D.: 1991, s.37-38.

Faaliyetlere dayalı maliyet sistemi; bir işletmenin kaynakları, faaliyetleri, maliyet nesnelere, maliyet taşıyıcıları ve faaliyet başarı ölçüleri hakkında finansal ve finansal olmayan verileri elde eden ve bunları işleyerek bilgi haline dönüştüren bir bilgi sistemidir. Bu sistemden, maliyetlerin önce faaliyetler ve daha sonra da, faaliyetlerden maliyet nesnelere atanmasında yararlanır. Faaliyetlere dayalı maliyetleme sistemi, işletmenin sahip olduğu kaynakların maliyetini, aynı işletmede yerine getirilen faaliyetlerin bu kaynakları kullanımına dayanarak faaliyetlere yükler ve daha sonra da, bu faaliyetlerin maliyetini; ürünler, hizmetler, müşteriler ve projeler gibi çıktılara aktarır veya bu faaliyet nesnelereyle ilişkilendirir ve bu nedenle de geleneksel maliyet sistemlerinden farklılık gösterir.

Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi, sadece bir üründen ne kadar kâr elde edilebildiğini veya ne kadar zarar olduğunu gösteren bir maliyetleme yöntemi değildir. Faaliyetlere dayalı maliyet sistemi, aynı zamanda, yönetim sistemleriyle bütünleştirildiğinde; ürünlerin, hizmetlerin, işlemlerin ve pazarlama stratejilerinin geliştirilebilmesine olanak sağlayan, güçlü bir yönetim aracıdır.

Faaliyete dayalı maliyetleme sistemi aşağıdaki amaçlar için kullanılmaktadır:

- Toplam üretim maliyetleri içinde önemli bir duruma gelen, genel üretim maliyetlerinin yapısını daha iyi anlaşılmasını sağlamak,
- Maliyetlerin oluşumuna neden olan olayları ve faaliyetleri belirleyerek, maliyetlerin kontrolüne ve yönetimine yardımcı olmak,
- Maliyetleri, maliyet nesnelere, olanaklar elverdiğince, doğru olarak aktararak, karar alma sürecinde, yöneticileri maliyet bilgilerinde etkin olarak yaralandırmak.

Basit ve etkili bir faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin tasarımında aşağıdaki konuların göz önünde bulundurulması gerekir:

- İşletmenin faaliyetlerini belirlemek,
- Faaliyetlerin maliyet ve performansını belirlemek,
- Faaliyetin çıktısını belirlemek,
- Maliyet hedefi için faaliyet maliyetini izlemek,
- İşletmenin kısa ve uzun dönemli amaçlarını belirlemek,
- Faaliyetin etkinliğini ve verimliliğini belirlemek.

Faaliyete dayalı maliyetleme sistem tasarımı; süreç değer analizi, maliyet merkezlerinin belirlenmesi, maliyetlerin maliyet merkezleri için izlenmesi ve maliyet taşıyıcılarının seçimi olmak üzere dört aşamayı kapsar.

**1. Süreç Değer Analizi:** Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin birinci aşaması bir dizi homojen maliyet havuzunun oluşturulmasını kapsar. Üretim destek

fonksiyonları ile ilgili tüm faaliyetlerin belirlenmesi, faaliyetlerin homojen maliyet havuzlarında toplanması için bir başlangıç noktası oluşturur.<sup>130</sup> İşletmenin temel faaliyetlerinin belirlenmesi süreç değer analiz kapsamında yapılan “faaliyet analizi” ile gerçekleştirilir.

Süreç değer analizi toplam maliyet yönetiminin temel taşıdır. Performans ölçülerinin geliştirilmesine, faaliyete dayalı maliyetlemeye, sorumluluk muhasebesine ve yatırım yönetimine olanak sağlar. Süreç değer analizi; müşteri gereksinimlerini karşılamak, maliyet ve döngü zamanını minimize etmek ve çıkış kalitesini yükseltmek üzerinde yoğunlaşır.

Süreç değer analizi, bir ürünü üretmek veya bir hizmeti yerine getirmek için gereken kaynakların sistematik analizidir.<sup>131</sup> Süreç değer analizi bir ürünün üretilmesinde veya bir hizmetin yerine getirilmesinde yer alan tüm kaynak tüketim faaliyetlerini belirler ve bu faaliyetleri katma değer yaratan ve yaratmayan yapıdaki faaliyetler olarak nitelendirir.

Süreç değer analizinde, baştan sona kadar bir mamulün üretilmesinde yer alan tüm adımların ayrıntılı bir akış çizeneği hazırlanır. Akış çizeneği hazırlanırken her bir operasyon ele alınarak, gözlemlenen her bir faaliyet belgelenir.<sup>132</sup>

Sonuç olarak faaliyete dayalı maliyetleme sistem tasarımının birincisi maliyet havuzlarının seçimi olduğunu daha öncede belirtmiştik. Bu seçimde faaliyete dayalı maliyetlemenin iki varsayımının karşılanıp karşılanmadığına dikkat edilmelidir.

Birinci varsayım **homojenlik varsayımı**dır. Bu varsayım her bir havuzda maliyetlerin, tek bir faaliyet veya birbirleriyle yüksek korelasyona sahip faaliyetler tarafından taşınmasıdır. Eğer bir maliyet havuzundaki maliyetler, birbiriyle ilişkili

<sup>130</sup> John Innes ve Falconer Mitchell, **Activity Based Costing-A Review With Case Studies**, London: The Chartered Institute Of Management Accountants. 1992, s.8.

<sup>131</sup> Ray Garrison ve Eric W. Noreen, **Managerial Accounting**, Illinois: Richard D. Irwin Inc., 1991, s.192.

<sup>132</sup> Brimson, a.g.c., s.78.

faaliyetler tarafından taşınmıyorsa ve bunlardan sadece biri maliyet havuzundaki maliyetleri ürünlere dağıtmak için kullanılıyorsa, homojenlik varsayımı bozulacaktır.

İkinci varsayım **oransallık varsayımı**dır. Bu varsayım maliyet havuzundaki tüm maliyetlerin, faaliyet düzeyindeki değişmelere orantılı olarak değişmesidir. Örneğin; hem sabit hem de değişken maliyetler aynı maliyet havuzunda toplanmaktaysa ve maliyetler ürünlere sanki hepsi değişkenmiş gibi dağıtılıyorsa, varsayım bozulacaktır.

Süreç değer analizinin ikinci aşaması, akış çizeneğinde belgelenen her bir faaliyeti analiz etmek ve onların katma değer yaratan nitelikte olup olmadıklarını belirlemektir. Yönetici bu analizi yaparken; herhangi bir adımın veya faaliyetin elimine edilmesini işletmenin ürünlerinin müşterileri tatmin üzerinde olumsuz etkisi olup olmayacağını irdelemelidir. Eğer herhangi bir faaliyetin elimine edilmesini, ürünün müşteri tatmini üzerinde olumsuz bir etkisi yoksa faaliyet katma değer yaratmayan faaliyettir. Örneğin; gereksiz hazırlık zamanlarının, uzun depolama sürelerinin elimine edilmesi müşteri tatmininde bir azalma yaratmazken, boyama, paketleme gibi temel süreçlerin elimine edilmesi, müşteri tatminini görünür bir şekilde azaltır.

Üçüncü aşama, akış çizeneği üzerinde belgelenen katma değer yaratmayan faaliyetlerin ya azaltılması ya da giderilmesi yollarını belirlemektir.<sup>133</sup>

**2. Maliyet Merkezlerinin Belirlenmesi:** Süreç değerlendirme analizinden sonra, her bir mamulün üretimi için gerekli faaliyetler, bir üretim akış şeması üzerine açıkça yazılır. Belirlenmiş düzinelerce faaliyet olabileceği için, bu noktada, söz konusu faaliyetlerden ne kadarının ayrı bir maliyet merkezi olarak ele alınacağına karar verilmesi gerekir.

Çoğu işletme için her bir faaliyeti ayrı bir maliyet merkezi olarak ele almak ekonomik açıdan uygun olmayabilir. Bu nedenle işletmeler, çoğunlukla ayrıntı miktarını ve maliyet kayıtlarını azaltmak için, birbiriyle ilişkili olan birkaç faaliyeti, bir maliyet merkezinde birleştirirler. Örneğin, ilk madde ve malzemenin taşınması ve işe

<sup>133</sup> Harold P. Roth ve A. Faye Borthwick, **Management Accounting**, Are You Distorting Costs By Violating ABC Assumptions?, A.B.D.: 1991, s.39-42.

yerleştirilmesi birkaç faaliyeti içeriyor olabilir. Ancak bunlar genellikle **malzeme taşıma** adı altında tek bir maliyet merkezinde birleştirilirler.

Faaliyete dayalı maliyetleme yönteminde, üretim sürecindeki faaliyetler genel düzeyleri itibariyle dört grupta toplanırlar. Hiyerarşik bir yapı içinde olan bu faaliyet düzeylerinin açıklaması daha önce yapıldığından burada sadece isim olarak tekrar hatırlatılacaktır.

- Birim düzeyinde (mamul birimleri) faaliyetler,
- Parti düzeyinde (mamul partileri) faaliyetler,
- Ürün düzeyinde (mamul) faaliyetler,
- Kapasite destek (üretim yeri düzeyinde) faaliyetleri.<sup>134</sup>

Tablo 10. Düzeyleri İtibariyle Maliyet Merkezi ve Maliyet Taşıyıcıları Örnekleri.<sup>135</sup>

<b>Mamul Birimleri Düzeyindeki Faaliyetler</b>
<p><i>* Maliyet Merkezlerine Örnekler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Makine bağlantılı faaliyetler</li> <li>- İşçilikle bağlantılı faaliyetler</li> </ul> <p><i>* Maliyet Taşıyıcılarına Örnekler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Makine saatleri</li> <li>- İşçilik saatleri</li> <li>- Birim çıktı sayısı</li> </ul>
<b>Mamul Partileri Düzeyinde Faaliyetler</b>
<p><i>* Maliyet Merkezine Örnekler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Satın alma siparişleri</li> <li>- Üretim emirleri</li> <li>- Malzeme taşıma</li> <li>- Makinelerin işe hazırlanmaları</li> <li>- Kalite muayeneleri</li> </ul> <p><i>* Maliyet Taşıyıcılarına Örnekler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Satın alma sipariş sayısı</li> <li>- Teslim alma makbuzları sayısı</li> <li>- Taşınan malzemelerin kilogramı</li> <li>- İşe hazırlama (ayarlama) sayısı</li> </ul>

<sup>134</sup> Garrison ve Noreen, a.g.c., s.185-186.

<sup>135</sup> Garrison ve Noreen, a.g.c., s.187.

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Muayene sayısı</li> <li>- Muayene saatleri</li> </ul>
<b>Mamul Düzeyindeki Faaliyetler</b>
<p><b>* Maliyet Merkezlerine Örnekler:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Mamul testleri</li> <li>- Parça stokları yönetimi</li> <li>- Mamul tasarımı</li> </ul> <p><b>* Maliyet Taşıyıcılarına Örnekler:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Test sayısı</li> <li>- Test saatleri</li> <li>- Parça türleri</li> <li>- Tasarım saatleri</li> </ul>
- Tasarım değişiklik istekleri sayısı
<b>Üretim Yeri Düzeyindeki Faaliyetler</b>
<p><b>* Maliyet Merkezlerine Örnekler:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Genel fabrika</li> <li>- Üretim yeri kullanımı</li> <li>- Personel yönetimi ve eğitimi</li> </ul> <p><b>* Maliyet Taşıyıcılarına Örnekler:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Makine saatleri</li> <li>- İşçilik saatleri</li> <li>- Çalışanların sayısı</li> <li>- Eğitim saatleri</li> </ul>

**3. Maliyetlerin Maliyet Merkezleri İçin İzlenmesi:** Faaliyete dayalı maliyetleme iki aşamalı maliyetleme prosedürü izlemektedir. Birinci aşamada kaynakların maliyeti, maliyet merkezlerine (maliyet merkezleri içinde tanımlanan maliyet havuzlarına) dağıtılır ve orada mamullere dağıtılmak üzere biriktirilir. Her bir maliyet havuzu, maliyet merkezinde yapılan bir faaliyeti veya faaliyetler kümesini temsil eder. Maliyetleri, maliyet merkezlerine ya doğrudan yada birinci aşama maliyet taşıyıcıları (kaynak taşıyıcıları) kullanılarak dağıtılabilir.<sup>136</sup>

<sup>136</sup> Romano, a.g.e., s.56.

**4. Maliyet Taşıyıcılarının Seçimi:** İki aşamalı dağıtım sürecinin ikinci aşaması, maliyetlerin, maliyet merkezlerinden mamullere aktarılmasını içerir. Bu da, ikinci aşama maliyet taşıyıcılarının seçilmesi ve kullanılması ile gerçekleştirilir.<sup>137</sup>

Maliyet taşıyıcısı, bir faaliyeti tüketen mamulle, o faaliyetin toplam maliyeti arasında nedensel bir ilişki sağlar.<sup>138</sup>

İkinci aşamada kullanılacak bir maliyet taşıyıcısının seçiminde iki faktör dikkate alınmalıdır:

- Ölçme Maliyeti; maliyet taşıyıcısı ile ilgili bilgilerin edinilmesindeki kolaylık,
- Korelasyon Derecesi; maliyet taşıyıcısının ölçüsü ile mamullerin içerdiği faaliyetler arasındaki korelasyon derecesi (ilgi derecesi).<sup>139</sup>

İşletmeler her zaman belirledikleri maliyet taşıyıcıları için kolayca veri elde etme olanağına sahip olmayabilirler. Ekonomik yapılabirlik faaliyete dayalı maliyetlemenin uygulanması için bir engel oluşturur. Yöneticilerin, faaliyete dayalı maliyetlemeyi uygulanabilir hale getirmek için, ya maliyet taşıyıcıları ile ilgili verileri toplamada yeni yöntemler bulmaları ya da verisi elde hazır olarak bulunan maliyet taşıyıcılarını kullanmaları gerekmektedir.

## 2.9. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin Varsayımları

Faaliyetlerin kaynakları ve ürünlerin de faaliyetleri tükettiği varsayımı, faaliyetlere dayalı maliyetlemenin temelini oluşturur.<sup>140</sup> Bu temel varsayımı dikkate alarak, faaliyete dayalı maliyetleme sisteminde geçerli olan faaliyetleri ikiye ayırabiliriz. Birincisi; faaliyetlerin maliyet oluşumuna neden olduğu varsayımdır. Bir başka ifade ile, işletmenin hizmet kaynaklarının, dağıtılacak olan maliyetlerin oluşumuna neden olmadığı, bunun aksine, bu kaynakların, faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için ayrıldığı

<sup>137</sup> Garrison ve Noreen, a.g.e., s.188.

<sup>138</sup> Lewis, a.g.e., s.92.

<sup>139</sup> Garrison ve Noreen, a.g.e., s.188.

<sup>140</sup> Peter B. B. Turney, **Using Activity Based Costing To Achieve Manufacturing Excellence**, A.B.D.: Journal Of Cost Management For The Manufacturing Industry, 1990, s.25.

gerçeğinden yola çıkılır.<sup>141</sup> Böylece, geleneksel maliyet sistemlerinde olduğu gibi, direkt işçilik veya direkt hammadenin genel üretim maliyetlerine neden olduğunu kabul ederek işe başlamak yerine, faaliyetlere dayalı maliyet sistemlerinde, işletmede yerine getirilen ve bir ürün veya müşterinin talep ettiği faaliyetlerin, maliyetlerin oluşumuna neden olduğu kabul edilerek sistemin tasarımına başlanır.

Faaliyetlere dayalı maliyetlemenin ikinci varsayımı, ürünlerin (müşterilerin ve öteki maliyet nesnelерinin) faaliyetlerin yerine getirilmesi için talep yarattığıdır. Bu nedenle, faaliyetlere dayalı maliyet sürecinin ikinci aşamasında, her bir ürünün, ayrı ayrı her faaliyet için oluşturduğu talep, bir başka ifade ile, ürünün faaliyeti tükettiği miktar dikkate alınarak, faaliyet maliyetleri ürünlere aktarılır. Örneğin; hazırlama faaliyetinin maliyetleri, her bir ürüne, ikinci aşama maliyet taşıyıcısı olarak kabul edilen, hazırlama saatleri kullanılarak aktarılabilir. Böylece, daha fazla hazırlama süresini zorunlu kılan ürünlere, daha fazla maliyet, daha az hazırlama süresi gerektiren ürünlere daha az maliyet yüklenecektir.<sup>142</sup>

## **2.10. Sigorta İşletmelerinde Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Ait Bir Örnek**

Burada sayısal örneğe geçmeden önce sigorta işletmelerinde maliyet merkezlerinin, maliyet türlerinin ve maliyet taşıyıcılarının belirlenmesinin üzerinde duracağız. Ayrıca örnek karşılaştırma yapılabilmesi için önce geleneksel maliyetlemeye göre daha sonrada faaliyete dayalı maliyetlemeye göre çözülecektir.

Burada hatırlanması gerekli diğer bir hususta sistemin tasarımının dört aşamadan olduğudur. Sigorta işletmelerinde de bu dört aşama söz konusudur. Ancak bu aşamaların teknik elemanlarla birlikte yapılması gerekmektedir. Burada ise muhasebe açısından yapılabilecek işlemlerin açıklanacağını söylemekte yarar vardır.

<sup>141</sup> "O'guin, a.g.e., s.32." Gündüz, a.g.e., s.94-95' deki alıntı.

<sup>142</sup> Robin Cooper ve Robert S. Kaplan, **Measure Cost Right, Make The Right Desicions**, A.B.D.: Harvard Business Review, 1988, s.269.



Maliyet merkezlerinin belirlenmesi aslında sigorta işletmelerinin organizasyon yapısı ve büyüklüğü ile de yakından ilgilidir. Genel olarak bir sigorta işletmesinde aşağıda belirlenen bölümler mevcut olup, bunlar birer maliyet merkezi olabilir.

- Genel Yönetim Bölümü
- Müşteri Hizmetleri Bölümü
- Denetim Bölümü
- Teklifname Kabul Bölümü
- Poliçe Tanzim Bölümü
- Aktüerya Bölümü
- Reasürans Bölümü
- Hukuk Bölümü
- Personel Bölümü
- Hasar Bölümü
- Muhasebe Bölümü

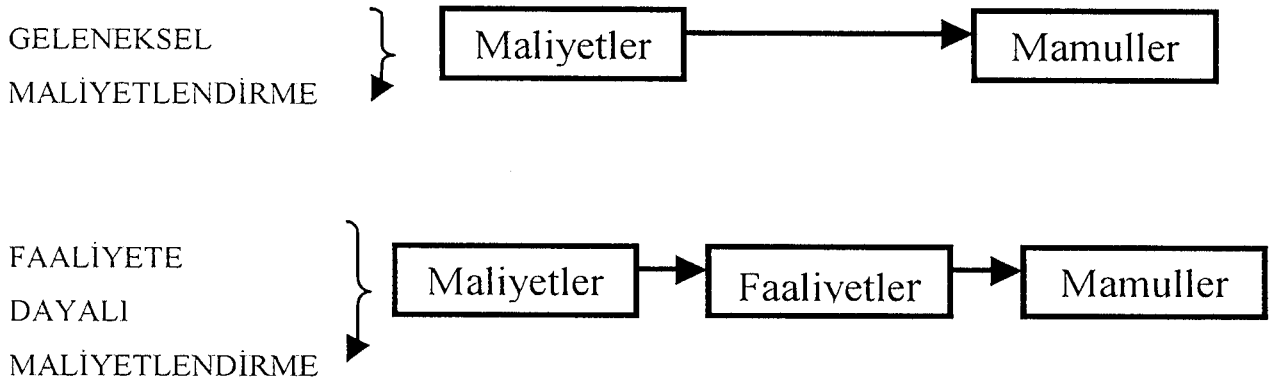
Tüm bu olası maliyet merkezlerinin de kendi arasında Esas Hizmet Üretim Yerleri (E.H.Ü.Y) ve Yardımcı Hizmet Üretim Yerleri (Y.H.Ü.Y.) olarak bir tasnifi gerekecektir. Esas Hizmet Üretim Yerleri örnekleri olarak;

- Teklifname Kabul Bölümü
- Poliçe Tanzim Bölümü
- Aktüerya Bölümü verilebilir.

Yardımcı Hizmet Üretim Yerleri örnekleri arasında ise;

- Genel Yönetim Bölümü
- Denetim Bölümü
- Reasürans Bölümü
- Hukuk Bölümü
- Hasar Bölümü
- Muhasebe Bölümü verilebilir.

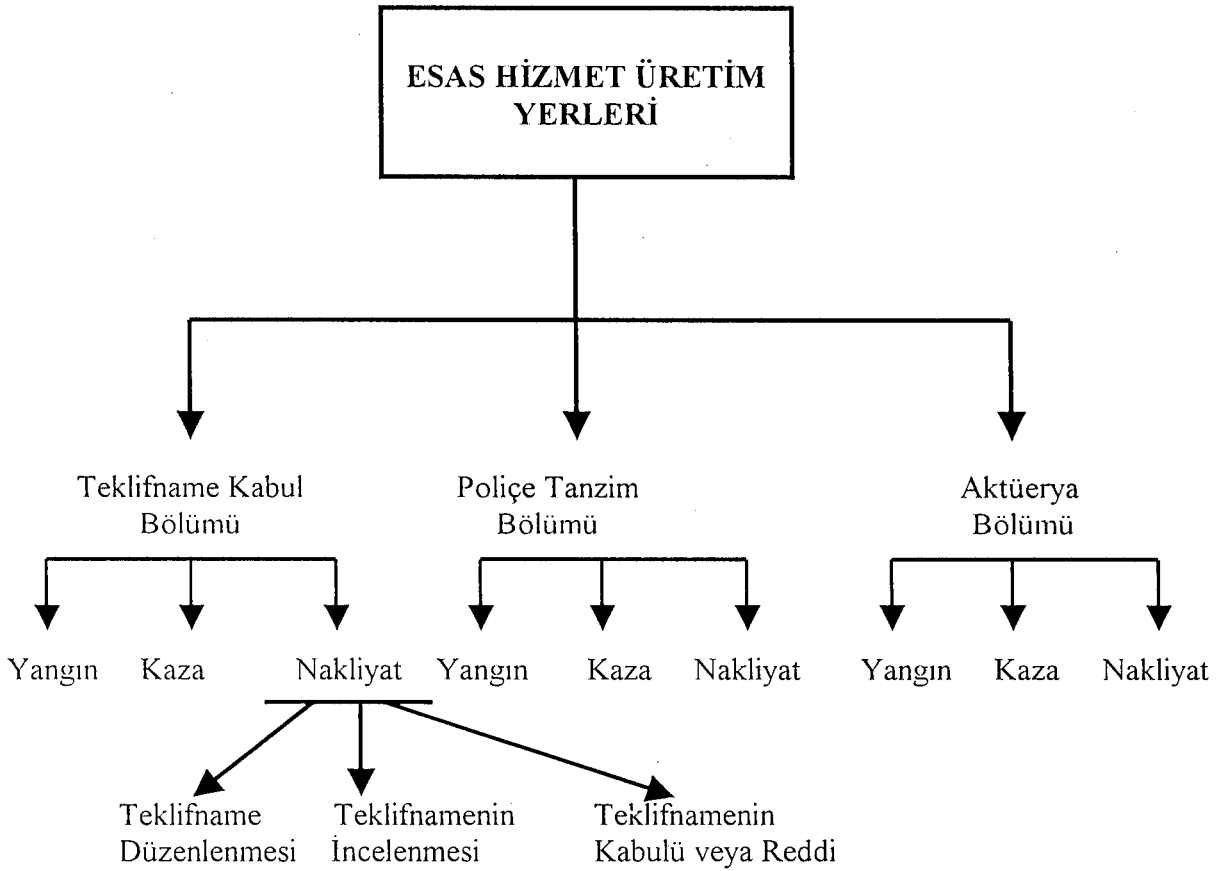
Tüm Esas Hizmet Üretim Yerleri' de kendi arasında sigorta işletmesinin çalıştığı mevcut sigorta (teknik) branşlar ve/veya sağlık, hayat sigortaları itibariyle ayrılaştırılmalıdır. Her teknik branşın altında ise o branşa yönelik faaliyetler mevcut olacaktır. Şekil 8. incelendiğinde bu yapılan açıklamalara ilişkin Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin temel mantığı daha iyi anlaşılacaktır.



Şekil 7. Geleneksel Maliyetlendirme İle Faaliyete Dayalı Maliyetlendirme' nin Karşılaştırılması.

**Kaynak:** Kamil Büyükmirza, **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, 6. Baskı. Ankara: Sel Ofset, 1999, s.249.

Şekil 7.' den de görüldüğü ve anlaşıldığı üzere geleneksel maliyetlendirme de mamuller maliyetleri tüketirken, faaliyete dayalı maliyetlendirme de ise faaliyetler maliyetleri tüketmekte ve mamullerde faaliyetleri tüketmektedir. Şimdi bu kaideyi konumuzu daha da açıklığa kavuşturmak için kullanmamız gerekirse Şekil 7.' yi inceleyebiliriz.



Şekil 8. Esas Üretim Hizmet Yerlerinde Faaliyetlerin Belirlenmesi.

Şekil 8.' de görüldüğü üzere Esas Hizmet üretim Yerleri' nden biri olan Nakliyat teknik branşının faaliyetleri;

- Teklifnamenin düzenlenmesi,
- Teklifnamenin incelenmesi,
- Teklifnamenin kabulü veya reddi olabilir.

Böylece bu faaliyetler çeşitli maliyetleri tüketeceklerdir (personel, ısınma, PTT, elektrik, su, v.b.). bu maliyetler faaliyetlere çeşitli dağıtım anahtarları aracılığı ile yüklenecek (çalışan sayısı, m<sup>2</sup>, m<sup>3</sup>, v.b.) buradan da teknik branşlara aktarılacak ve böylece özel de teknik branşın maliyeti belirlenebilirken, genelde de Esas Hizmet Üretim Yerleri' nin maliyeti belirlenmiş olacaktır. Tüm bu bilgiler ışığında sayısal örneğimizi ele alıp inceleyebiliriz.

**ÖRNEK:**

X sigorta işletmesi çeşitli meskenlere ve ticari müşterilere sigorta ürünlerinden oluşan bir ürün yelpazesi hizmeti vermektedir. İşletmenin Faturalama Bölümü (FB) hesap inceleme ve fatura döküm hizmetlerini iki temel müşteri sınıfı (Meskenler ve Ticari) için gerçekleştirir. Halen Faturalama Bölümü 60.000 Meskenler ve 10.000 Ticari müşteri hesabına hizmet eder.<sup>143</sup>

İşletmenin kârlılığı iki faktör tarafından önemli bir biçimde açıkça etkilenmektedir. Birincisi, sigorta sektöründe artan rekabet ile rakip işletmeler sigorta primlerini daha düşük ücretlendirmeye gitmektedir bu yüzden X işletmesi faaliyetlerinin maliyetini azaltmanın yollarını bulmalıdır. İkincisi, sigorta hizmetlerine olan talep X işletmesinin ana coğrafi sahasında yapılanma gelişmeleri ve ticari şartlar için yapılan planlar nedeniyle artacaktır. Yeni yapılanma gelişme bölümü, bir sonraki yıl, toplu konut alanı müşterilerinin %20 yükseleceği, ticari talebinde %10 civarında artacağı bir talebi tahmin etmektedir. Faturalama Bölümü halen tam kapasitede çalıştığından, talepteki artışa hizmet etmek için kapasite artırma yollarını bulması gerekmektedir. Yerel bir hizmet bürosu, daha düşük bir maliyet ile Faturalama Bölümü' nün faaliyetlerini üzerine almak için teklifte bulunmaktadır. Hizmet bürosunun teklifi, hesap içeriği ne olursa olsun hesap başına 3.500.000.-TL.' dan Faturalama Bölümü' nün tüm fonksiyonlarını sağlamaktır.

---

<sup>143</sup> Örneğin hazırlanmasında yararlanılan kaynak için bkz. Robert S. Kaplan ve Anthony A. Atkinson, **Advanced Management Accounting**, Third Edition. New Jersey: Prentice Hall International Inc., 1998, s.119-120-121-122.

Tablo 11. Faturalama Bölümü – Geleneksel Maliyetleme Sistemi Mayıs 2001

## ENDİREKT MALİYET HAVUZU

İşgücü: Deneticiler	16.800.000.000.-TL.
İşgücü: Hesap İnceleme	59.200.000.000.-TL.
İşgücü: Faturalama	33.750.000.000.-TL.
Yapılanma Hazırlığı	23.500.000.000.-TL.
Haberleşme	29.260.000.000.-TL.
Bilgisayar	89.000.000.000.-TL.
Yazı Makineleri	27.500.000.000.-TL.
Kağıt	<u>3.660.000.000.-TL.</u>
<b>Toplam Endirekt Maliyetler</b>	<b>282.670.000.000.-TL.</b>
İncelemeler sayısı	11.500 adet
Hesap Başı İnceleme	24.580.000.-TL.
Meskenler Hesap Başına Maliyet = (9.000 inceleme * 24.580.000.-TL.) / 60.000 hesap	= 3.690.000.-TL.
Ticari Hesap Başına Maliyet = (2.500 inceleme * 24.580.000.-TL.) / 10.000 hesap	=6.150.000.-TL.

Tablo 11.' de Faturalama Bölümü' nde var olan geleneksel maliyet sistemi anlatılmaktadır. Faturalama Bölümü ile ortak olan maliyetlerin tümü endirektir. Faturalama Bölümü iki müşteri sınıfının her biri ile meydana getirilmiş hesap incelemelerinin sayısına odaklandığı tüm destek maliyetleri ayrılmış olan geleneksel bir maliyet kullanmaktadır. Mayıs 2001' de Faturalama Bölümü' nde kullanılan kaynakların maliyetini gösteren Tablo 11.' de 282.670.000.000.-TL. dir. Faturalama Bölümü' ne ilgili ay esnasında 11.500 hesap incelemesi yapılmıştı, böylece inceleme başına maliyet 24.580.000.-TL. (282.670.000.000.-TL./11.500) dir. 9.000 meskenler hesabı incelemesi – toplamın %78'i – mevcuttur. Böylece mesken hesapları destek maliyetlerinin %78'i ile, ticari hesaplar ise %22'si ile ücretlendirilmiştir. Sonuç olarak hesap başına maliyet toplu konut alanı ve ticari hesaplar için sırasıyla 3.690.000.-TL. ve 6.150.000.-TL. olmaktadır.

Yönetim destek kaynaklarının gerçek tüketiminin ticari hesapların karmaşıklığı nedeniyle bu hesaplar için %22'den çok daha fazla olduğuna inanmaktadır. Yönetim aynı zamanda müşteri incelemelerinden sonuçlanan mektuplaşma (ve yardımcı işgücü) gibi faaliyetlerle de ilgilenmişti. Bununla birlikte, yönetim X işletmesinin kârlılığına etkili olacak önemli kararları almadan önce karşılıklı ilişkilerini ve Faturalama Bölümü faaliyetlerinin açıkça anlaşılması gerekliliğine inanmaktadır. Bu nedenle X işletmesi Faturalama Bölümü'nde faaliyete dayalı maliyet sistemini kullanmaya karar vermiştir.

ABC çalışması adı verilen bu çalışma Faturalama Bölümü'nden bir yönetici takımı ve işletmenin merkezinden olan baş finans yöneticisi tarafından yerine getirilmiştir. ABC takımının ilk görevi kaynakları, faaliyetleri ve düzenlenmiş maliyet taşıyıcılarını belirlemek olmuştur. Görüşmeler sonunda, takım aşağıdaki faaliyetleri ve maliyet taşıyıcılarını tanımlamıştır.

#### **Faaliyetler**

Hesap Faturalama  
Fatura Doğrulama  
Hesap İnceleme  
Mektuplaşma (correspondence)

#### **Maliyet Taşıyıcıları**

Sınıf Sayısı  
Hesap Sayısı  
İşgücü Saati Sayısı  
Mektup Sayısı

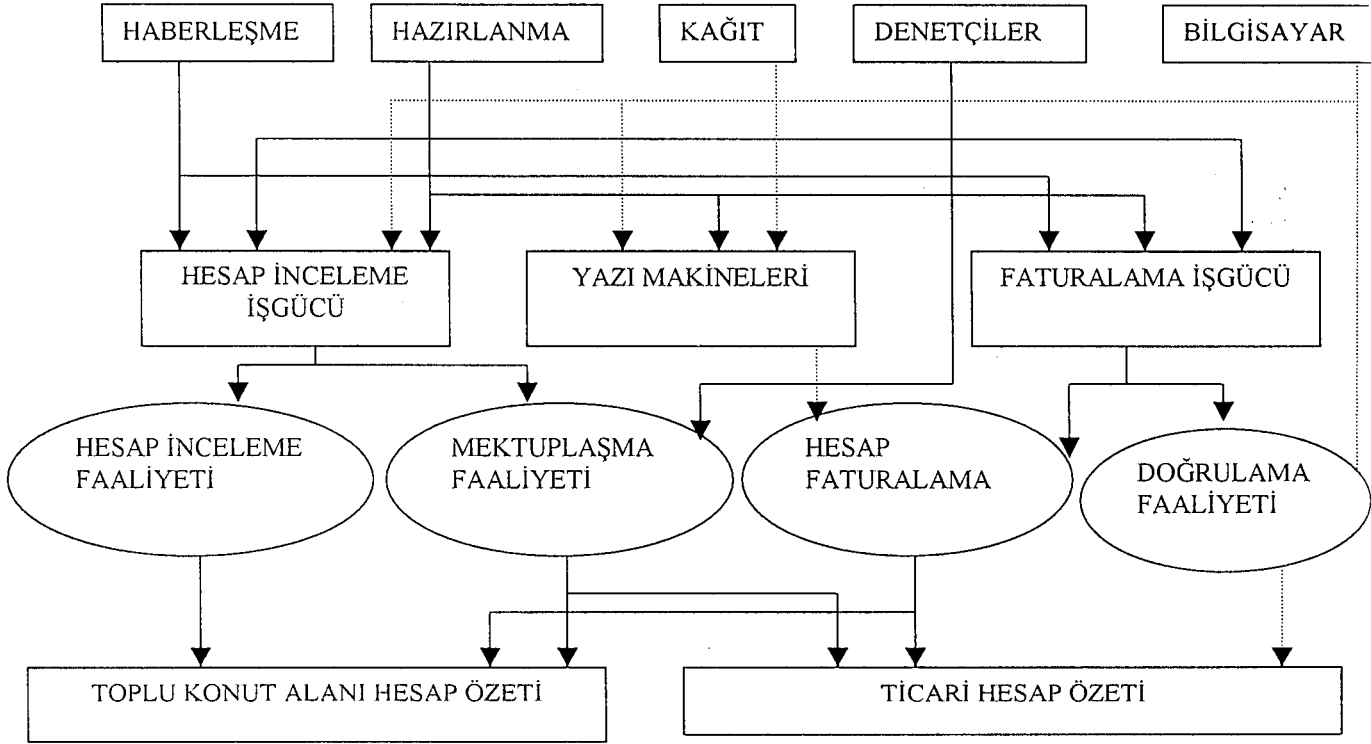
Tablo 11.'in endirekt maliyet havuzunda gösterilen tüm kaynaklar bu dört faaliyeti içerir. Yani işgücü, yapılanma hazırlığı (building occupancy), haberleşmeler (telekominikasyon), bilgisayar, yazı makineleri ve kağıt yardımcı hesap faturalama, fatura tasdiki, hesap incelemesi ve mektuplaşmayı (correspondence) kapsayan kaynaklardır. Maliyet taşıyıcıları iki kriterin temelinden seçilmiştir:

1. Taşıyıcı birimi ve kaynakların veya yardımcı faaliyetlerin nakit olmayanların tüketimi arasında makul bir sebep – ve – etkili bir ilişki olmak zorundadır.
2. Maliyet taşıyıcı birimlerinde veri uygun maliyetle hazır hale gelmek zorundadır.

ABC takımının ikinci adımı, faaliyetlerin, kaynakların ve bunların karşılıklı ilişkilerinin akışını temsil eden süreç tabanlı bir harita geliştirmek olmuştur. Bu harita

haritasıdır. Yönetim takımı ilk olarak iş sürecini anlamaya odaklandı. Maliyetlerle üçüncü adıma kadar ilgilenilmedi, sonra anahtar işlerin karşılıklı ilişkileri anlaşıldı.

Tablo 12. X Sigorta İşletmesi Faturalama Bölümü  
Faaliyet Süreç Haritası



Tablo 12.'deki açıklama, mesken hesapları ile ilgilidir. Üç anahtar faaliyet şu hesapları kapsar: Hesap inceleme, Mektuplaşma (correspondence) ve Hesap faturalama. Hesap inceleme faaliyeti bu görevi icra eden personelin zamanını tüketir. Hesap inceleme faaliyetini yerine getiren insanlar, sırasıyla haberleşme (telekomünikasyon) ve bilgisayar kaynaklarını kullanır, süre işgal eder ve denetlenir. Mektuplaşma (correspondence) incelemelerin bir sonucu olarak bazen gereklidir. Mektuplaşma (correspondence) faaliyetini yerine getiren personel aynı zamanda denetimi de sağlarlar.

Hesap faturalama faaliyeti yazı makinelerini kullanan faturalama personeli tarafından yerine getirilmiştir. Yazı makineleri zaman işgal eder, kağıt ve bilgisayar kaynakları gerektirir. İnsanların edimleri zaman işgal eder (occupy space), haberleşir (telekomünikasyon) ve denetlenirler. Tüketilmiş kaynakların her birinin maliyeti üçüncü adım olan veri sınıflandırması sırasında belirlenmiştir.

Adım üçte, ABC takımı maliyetlere ilişkin ve kaynaklar ile faaliyetler arasındaki maliyet yüklenici birimlerinin fiziksel akışı ile alakalı veriler toplamıştır. Takım üyelerinden biri, muhasebe personelinin bir üyesi olarak kullanılan süreç haritası gereken maliyet ve faaliyet verilerini toplamıştır. Veri kaynakları muhasebe kayıtlarını, özel çalışmaları ve bazen “ yöneticilerin en iyi tahminlerini ” kapsamaktadır.

Mayıs 2001’ de toplam endirekt maliyetler aşağıdaki gibi yeni maliyet havuzları içinde bölünmüştür.

Hesap İnceleme	102.666.000.000.-TL.
Mektuplaşma	17.692.000.000.-TL.
Hesap Faturalama	117.889.000.000.-TL.
Faturalama Doğrulama	44.423.000.000.-TL.
	<u>282.670.000.000.-TL.</u>

Bu ay için faaliyetlerin maliyet taşıyıcı birimleri şöyle belirlenmiştir.

Faturalardaki Sınıf Sayısı	1.220.000
Ticari Hesap Sayısı	10.000
İşgücü Saati Sayısı	1.650
Mektup Sayısı	1.400

Her bir hesap tipi ile maliyet sürücü birimlerinin tüketimi aşağıdaki gibidir.



**Meskenler Hesapları (60.000)**

İşgücü saatleri	900
Mektuplar	900
Sınıflar	720.000

**Ticari Hesaplar (10.000)**

İşgücü saatleri	750
Mektuplar	500
Sınıflar	500.000

Fatura doğrulama sadece ticari müşterilere sağlanmaktadır.

Bu veriler ışığında soruyu Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemini esas alarak çözecek olursak;

**Hesap İnceleme Maliyeti: (İşgücü Saati)**

$$\begin{aligned} \text{Birim Başına Hesap İnceleme Maliyeti} &= 102.666.000.000.-\text{TL.} / 1.650 \text{ saat} \\ &= 62.221.818,18.\text{TL./saat} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Meskenler Hesapları İçin} &= 900 \text{ saat} * 62.221.818,18.-\text{TL./saat} \\ &= 56.000.000.000.-\text{TL.} \end{aligned}$$

$$\text{Ticari Hesaplar İçin} = 750 \text{ saat} * 62.221.818,18.-\text{TL./saat} = 46.666.000.000.-\text{TL.}$$

**Fatura Doğrulama Maliyeti: (Hesap Sayısı)**

Soruda fatura doğrulamanın sadece Ticari Hesaplar için yapıldığı belirtildiğinden bu durumda tüm gider Ticari Hesaplar' a yüklenecektir. Bu da toplam 44.423.000.000.-TL.' dir.

**Hesap Faturalama Maliyeti: (Sınıf Sayısı)**

$$\begin{aligned} \text{Birim Başına Hesap Faturalama Maliyeti} &= 117.889.000.000.-\text{TL.} / 1.220.000 \text{ s.s.} \\ &= 96.630,32.-\text{TL./s.s.} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Meskenler Hesapları İçin} &= 720.000 \text{ s.s.} * 96.630,32.-\text{TL./s.s.} \\ &= 69.574.000.000.-\text{TL.} \end{aligned}$$

$$\text{Ticari Hesaplar İçin} = 500.000 \text{ s.s.} * 96.630,32.-\text{TL./s.s.} = 48.315.000.000.-\text{TL.}$$

**Mektuplaşma Maliyeti: (Mektup Sayısı)**

$$\text{Birim Başına Mektuplaşma Maliyeti} = 17.692.000.000.-\text{TL.} / 1.400 \text{ adet} \\ = 12.637.142,85.-\text{TL./adet}$$

$$\text{Meskenler Hesapları İçin} = 900 \text{ adet} * 12.637.142,85.-\text{TL./adet} \\ = 11.373.000.000.-\text{TL.}$$

$$\text{Ticari Hesaplar İçin} = 500 \text{ adet} * 12.637.142,85.-\text{TL./adet} = 6.319.000.000.-\text{TL.}$$

	<b>Meskenler Hesapları</b>	<b>Ticari Hesaplar</b>	<b>TOPLAM</b>
Hesap İnceleme	56.000.000.000.-TL.	46.666.000.000.-TL.	102.666.000.000.-TL.
Fatura Doğrulama	-	44.423.000.000.-TL.	44.423.000.000.-TL.
Hesap Faturalama	69.574.000.000.-TL.	48.315.000.000.-TL.	117.889.000.000.-TL.
Mektuplaşma	11.373.000.000.-TL.	6.319.000.000.-TL.	17.692.000.000.-TL.
<b>TOPLAM=</b>	<b>136.947.000.000.-TL.</b>	<b>145.723.000.000.-TL.</b>	<b>282.670.000.000.-TL.</b>

$$\text{Meskenler Hesabı Birim Maliyeti} = 136.947.000.000.-\text{TL.} / 60.000 \text{ adet} \\ = 2.282.450.-\text{TL./adet}$$

$$\text{Ticari Hesaplar Birim Maliyeti} = 145.723.000.000.-\text{TL.} / 10.000 \text{ adet} \\ = 14.572.300.-\text{TL./adet}$$

	<b>Meskenler Hesapları</b>	<b>Ticari Hesaplar</b>
Geleneksel Maliyetleme	3.690.000.-TL.	6.150.000.-TL.
Faaliyete Dayalı Maliyetleme	2.280.000.-TL.	14.570.000.-TL.
<b>FARK=</b>	<b>1.410.000.-TL.</b>	<b>8.420.000.-TL.</b>

Görüldüğü gibi iki maliyetleme sistemi arasında büyük farklılıklar söz konusudur. Bu da göstermektedir ki aslında X Sigorta İşletmesi Meskenler Hesapları branşında her hesap başına 1.410.000.-TL. fazla maliyetlendirilerek kârlılığı olduğundan daha az gösterilirken, Ticari Hesaplar branşında ise her bir hesap 8.420.000.-TL. daha az maliyetlendirilerek kârlılığı olduğundan çok daha fazla gösterilmektedir. Bu durumda branşlar arası karşılaştırma ve incelemelerde yöneticilerin yanlış bilgilendirilmesi ve haliyle de yanlış karar almaları söz konusudur.

Bu itibarla daha gerçekçi ve doğru maliyet sonuçlarını yansıtan bir yöntem olan Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemi' nin ne kadar gerekli olduğu çarpıcı bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### İŞİK SİGORTA İŞLETMESİNDE FAALİYETE DAYALI MALİYETLEME UYGULAMASI

#### 1. ARAŞTIRMA

##### 1.1. Araştırmanın Tanımı

Türkiye’de yöneticilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi, maliyetlerin doğru olarak hesaplanamamasıdır. Sigorta işletmelerinde sunulan hizmetlerin en iyi şekilde değerlendirilmesi, planlanması, kontrolü ve fiyatlandırılması ancak maliyetlerin en doğru şekilde saptanması ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle sigorta işletmelerinde tüm maliyet unsurlarının belirlenerek kontrol altına alınması son derece önemlidir.

Çok büyük sayıda ki müşteri grubuna kaliteli ve ucuz hizmet sunma, bir sigorta işletmesinin ayakta kalmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda hem uygulama ve hem de etkili kontrolü sağlama sürecinde en önemli unsur sigorta işletmesinin maliyet muhasebesi sistemidir.

Sigorta işletmelerinde faaliyetlerin sayısı ve yoğunluğu, günümüzde maliyet ve kontrol çabalarının detaylı şekilde yapılmasını öngörmektedir. Önemli olduğu kadar güncel olan bu konunun sigorta işletmelerindeki tüm sorumluluk merkezleri gözönüne alınarak irdelenmesi gerekir. Ancak sigorta işletmelerinde gerek geleneksel maliyet muhasebesine yönelik tekniklerin, gerekse stratejik yönetim muhasebesine ilişkin daha üst düzeydeki maliyet hesaplama tekniklerine yeterince önem verilmediği de bir gerçektir. Bu noktadan hareketle araştırmada uygulamaya konu olan sigorta işletmesinin elementer (teknik) branşlarıyla ilgili gerçekleşen maliyetleri “Faaliyete Dayalı Maliyetleme” sistemi ile değerlendirecektir.

Işık Sigorta' dan alınan verilere faaliyete dayalı maliyetleme sistemi uygulanarak elementer branşlarında yapılan poliçelerin birim maliyetlerinin hesaplanması araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

### 1.2. Varsayımlar

1. Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan maliyet veri kaynakları doğru olup, gerçek durumu yansıtmaktadır.

2. Klasik maliyet yöntemine göre hesaplanan maliyetler doğru olup, gerçek durumu yansıtmaktadır.

3. Tespit edilen dağıtım oranları doğrudur.

### 1.3. Evren ve Örneklem

Araştırmaya evren olarak Türkiye'de yer alan sigorta işletmelerinden Işık Sigorta alınmış, uygulama için adı geçen sigorta işletmesinde yer alan tüm elementer branşlar seçilmiş ve ilgili bölümde veriler kullanılmıştır.

### 1.4. Veri Kaynakları

Araştırmada işletmenin aşağıdaki veri kaynakları kullanılmıştır:

- Bilanço.
- Gelir Tablosu.
- Kâr/Zarar Tablosu.
- Toplam kesilen poliçe sayıları ve branşlar itibariyle dağılımı.
- Uygulama konusu merkezde yürütülen faaliyetler ve bu faaliyetlerle ilgili rakamlar.
- Endirekt maliyetler ve bu maliyetlerin dağılımı.

## 2. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

### 2.1. Genel Olarak İşletmenin Tanıtımı

Merkezi İstanbul’ da bulunan Işık Sigorta A.Ş. 1 Ocak 1996 yılında 200 Milyar Türk Lirası ödenmiş sermaye ile kurulmuştur. Sermayesi 27.12.1997 tarihi itibari ile 1 Trilyon Türk Lirası’ na yükseltilmiştir. 2001 yılı itibariyle ise ödenmiş sermayesi 1,6 Trilyon Türk Lirası’ nı aşmış durumdadır.

Işık Sigorta tüm yurt sathına yayılmış 230 acentesi ve yurt dışında da 1 şubesi ile hizmet vermektedir. Yurt dışında 2000 yılında açtığı Köln-Almanya Şubesi ile Işık Sigorta, Avrupa’ da ilk Türk Sigorta şirketi olma vasfını da elde etmiştir.

Işık Sigorta 2000 yılı itibari ile; Yangın (Yangın + Yangına Bağlı Kâr Kaybı), Nakliyat (Tekne + Kıymet Nakliyat + Emtia Nakliyat), Makine – Montaj (Makine Kırılması + Montaj + İnşaat + Elektronik Cihaz), Kaza (Zorunlu Trafik + İhtiyârî Trafik + İşveren Sorumluluğu + Asansör + Üçüncü Şahıs Mali Sorumluluğu + Kasko + Hırsızlık + Tehlikeli Maddeler + Uçak), Ferdi Kaza (Ferdi Kaza + Otobüs Zorunlu Koltuk), Hastalık (Ferdi + Grup) branşlarında sigorta yapmıştır.

Işık Sigorta Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika, Tunus ve İspanya başta olmak üzere önemli reasürör ve broker şirketleri ile işbirliği yapmaktadır.<sup>144</sup> Bunlar;

---

<sup>144</sup> Işık Sigorta, 2001 Yılı, s.1-2.

Tablo 13. Işık Sigorta A.Ş.'nin Reasürörleri<sup>145</sup>

<b>Işık Sigorta Reasürörleri</b>
Milli Reasürans
Destek Reasürans
Willis (İngiltere)
United Insurance Brokers (İngiltere)
Jlt Risk Solutions (İngiltere)
Scor (Fransa)
Sorema (Fransa)
C.C.R. (Fransa)
Mapfre Re (İspanya)
Rhine Re (İsviçre)
Secura (Belçika)
Transatlantic Re (Amerika)
Reliance (Amerika)
Best Re (Tunus)
Arig Re (Bahreyn)

Işık Sigorta'nın 31.12.2000 tarihi itibari ile çalışma gösterdiği elementer branşların tüm sigortacılık sektöründe ki payı;

Işık Sig. Yapılan Toplam Poliçe Say.

Işık Sigorta'nın Payı 31.12.2000 = -----

Türkiye'de Yapılan Poliçe Sayısı

150.186 Poliçe

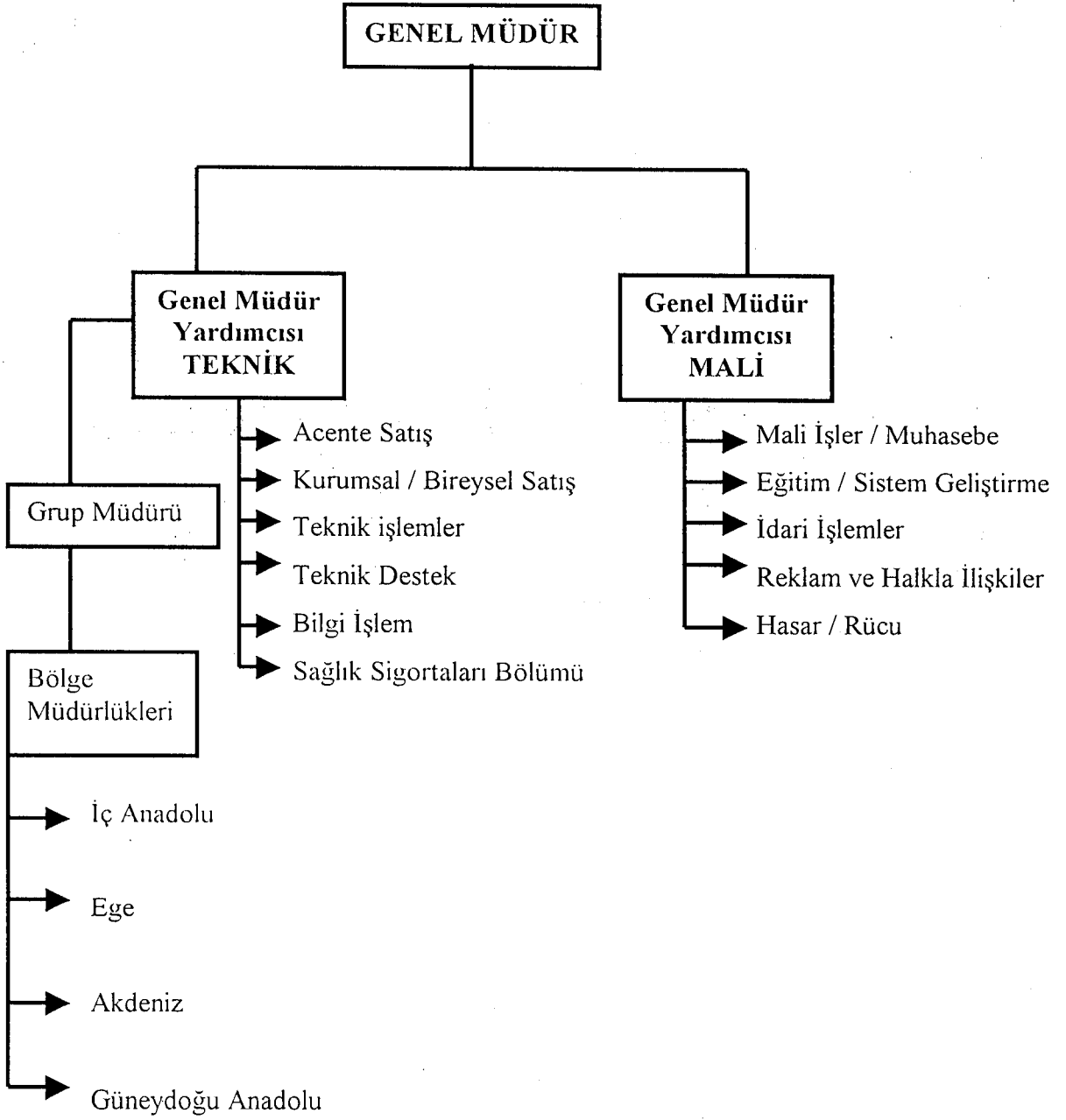
Işık Sigorta'nın Payı 31.12.2000 = -----

13.363.827 Poliçe

Işık Sigorta'nın Payı 31.12.2000 = % 1,12' dir.

<sup>145</sup> Işık Sigorta, a.g.e., s.3.

Işık Sigorta' nın organizasyon yapısı Şekil 9.' da gösterilmiştir;



Şekil 9. Işık Sigorta A.Ş.' nin Organizasyon Şeması.



## 2.2. Geleneksel Maliyetleme Sistemine Göre Elementer Branşlar İtibariyle Maliyetler

Işık Sigorta 1998 yılı içerisinde Kaza, Yangın, Nakliyat ve Mühendislik elementer branşlarında faaliyet göstermiştir. Kaza elementer branşı içerisinde Trafik, Kasko, Oto Dışı ve Ferdi Kaza sigortalarını içermektedir.

Tablo 14.' te Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 yılı içerisinde ki endirekt maliyetleri ve tutarları gösterilmektedir.<sup>146</sup>

Tablo 14. Işık Sigorta A.Ş. 1998 Yılı Endirekt Maliyetleri Tablosu

ENDİREKT MALİYETLER	TUTAR
Denetim	28.800.000.000
Kırtasiye ve Matbua	9.050.000.000
Haberleşme - Telefon	82.800.000.000
Aydınlatma - Elektrik	14.200.000.000
Isınma	7.300.000.000
Su	9.751.000.000
Temizlik	16.000.000.000
Bakım - Onarım	49.050.000.000
Dava	40.200.000.000
Otomobil	68.000.000.000
İlân, Tanıtım ve Reklam	101.150.000.000
Kitap, Gazete ve Yayın	26.000.000.000
Damga Vergi ve Harçlar	6.000.000.000
<b>Toplam:</b>	<b>458.301.000.000</b>

Işık Sigorta A.Ş.' i 1998 yılı içerisinde toplam 150.186 adet poliçe yapmıştır. Buna göre Işık Sigorta' da poliçe başına birim endirekt maliyet şu şekilde hesaplanabilir:

$$\text{Poliçe Başına Birim Endirekt Maliyet} = \frac{\text{Toplam Endirekt Maliyet}}{\text{Toplam Poliçe Sayısı}}$$

<sup>146</sup> Işık Sigorta, 1998 Yılı Faaliyet Raporu, s.12, 22-25.

458.301.000.000.-TL.

Police Başına Birim Endirekt Maliyet = -----  
150.186 adet

Police Başına Birim Endirekt Maliyet = 3.051.556,07.-TL./ad.

Tablo 15. Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 Yılı Elementer Branşlar İtibariyle Geleneksel Maliyetleme Sistemine Göre Maliyetleri

	KAZA	YANGIN	NAKLİYAT	MÜHENDİSLİK
Birim Başına Police Maliyeti	3.051.556,07.-TL.	3.051.556,07.-TL.	3.051.556,07.-TL.	3.051.556,07.-TL.
Toplam Police Maliyeti*	361.926.756.150.-TL.	48.885.928.250.-TL.	44.928.060.050.-TL.	2.560.255.550.-TL.

\* Toplam Police Maliyetleri yuvarlatılmıştır.

KAZA= 118.604 ad. \* 3.051.556,07.-TL. = 361.926.756.150.-TL.

YANGIN= 16.020 ad. \* 3.051.556,07.-TL. = 48.885.928.250.-TL.

NAKLİYAT= 14.723 ad. \* 3.051.556,07.-TL. = 44.928.060.050.-TL.

MÜHENDİSLİK= 839 ad. \* 3.051.556,07.-TL. = 2.560.255.550.-TL.

### 2.3. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Elementer Branşlar İtibariyle Maliyetler

Faaliyete dayalı maliyetleme sisteminin uygulanabilmesi için Işık Sigorta A.Ş. ile eşgüdümlü bir çalışma yürütülmüş ve şu veriler elde edilmiştir.

#### Toplam Poliçeler İçerisinde Branşların Payı:

Kaza Branşı/Genel Toplam= 118.604 ad. / 150.186 ad. = % 78,97

Yangın Branşı/Genel Toplam= 16.020 ad. / 150.186 ad. = % 10,66

Nakliyat Branşı/Genel Toplam=14.723 ad. / 150.186 ad. = % 9,80

Mühendislik Branşı/Genel Toplam= 839 ad. / 150.186 ad. = % 0,57

Tablo 16. Işık Sigorta A.Ş.'nin 1998 Yılı Poliçelerinin Branşlara Göre Dağılımı

Elementer Branş	Poliçe Sayısı (Adet)	Genel Toplam İçerisindeki Payı (%)
Kaza	118.604	78,97
Yangın	16.020	10,66
Nakliyat	14.723	9,80
Mühendislik	839	0,57
<b>Toplam:</b>	<b>150.186</b>	<b>100</b>

Endirekt maliyetlerde yapılan incelemeler sonucu maliyetler ve maliyet taşıyıcılarının şu şekilde tasnifi yapılmıştır.

Faaliyetler	Maliyet Taşıyıcısı
Denetim	Tüm elementer branşlara eşit
Bilgi Edinim ve İletim Kırtasiye ve Matbu, Haberleşme-Telefon, İlân, Tanıtım ve Reklam, Kitap, Gazete ve Yayınlar.	Branş Poliçe Sayısı/Toplam Poliçe Sayısı
İşletme Genel İdame Isınma, Su, Temizlik, Bakım-Onarım, Aydınlatma-Elektrik	Branştaki Toplam İşgücü Saati Sayısı
Dava	Ortalama Açılan Dava Sayısı
Otomobil - İnceleme	Gerçekleşen İnceleme Sayısı
Yasal Yükümlülük (Damga Vergisi ve Harçlar)	Tüm Branşlara Eşit

Ortalama açılan dava sayısı; işletmeden elde edilen verilere göre yaklaşık olarak işletme her elementer branştaki poliçelerin 0,001 ile mahkemelik olmaktadır.

İşletme Yangın, Nakliye, Mühendislik sigorta poliçelerinin ortalama 0,01' ne araç ile incelemede bulunmaktadır. Bu endirekt maliyetten Kaza branşı pay almamaktadır.

Tablo 17. Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 Yılı İçerisindeki İşgücü Saati Dağılımı

Elementer Branş	Hesaplama	Yıllık Yaklaşık İşgücü Saati
Kaza	11 saat * 5 gün * 52 hafta * 10 kişi	28.600
Yangın	8 saat * 5 gün * 52 hafta * 6 kişi	12.480
Nakliyat	8 saat * 5 gün * 52 hafta * 5 kişi	10.400
Mühendislik	8 saat * 5 gün * 52 hafta * 2 kişi	4.160
	<b>Toplam:</b>	<b>55.640</b>

Tablo 18. Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 Yılı Ortalama Dava Açılma Sayısı Tablosu

Elementer Branş	Hesaplama	Ortalama Dava Sayısı
Kaza	118.604 ad. * 0,001	119
Yangın	16.020 ad. * 0,001	16
Nakliyat	14.723 ad. * 0,001	14
Mühendislik	839 ad. * 0,001	1
	<b>Toplam:</b>	<b>150</b>

Tablo 19. Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 Yılı Otomobil İle İnceleme Sayısı Tablosu

Elementer Branş	Hesaplama	Otomobil İle Ortalama İnceleme Sayısı
Kaza	Pay Almaz.	-
Yangın	16.020 ad. * 0,01	160
Nakliyat	14.723 ad. * 0,01	147
Mühendislik	839 ad. * 0,01	8
	<b>Toplam:</b>	<b>315</b>

#### 2.4. Elde Edilen Verilerin Maliyet Taşıyıcılarına Göre Dağılımı

Tüm bu elde edilen verilerin ardından Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine göre indirekt maliyetlerin daha önceden belirlediğimiz faaliyetler ve maliyet taşıyıcılarına göre dağıtımını yapabiliriz.

#### Denetim Faaliyeti Maliyetinin Dağıtımı (Tüm Branşlara Eşit):

Toplam Denetim Maliyeti / Branş Sayısı = Branşa Düşen Maliyet Payı

$$28.800.000.000.-TL. / 4 Branş = 7.200.000.000.-TL./Branş$$

Elementer Branş	Branşa Düşen Denetim Maliyeti Payı
Kaza	7.200.000.000.-TL.
Yangın	7.200.000.000.-TL.
Nakliyat	7.200.000.000.-TL.
Mühendislik	7.200.000.000.-TL.
<b>Toplam:</b>	<b>28.800.000.000.-TL.</b>

#### Bilgi Edinim ve İletim Faaliyeti Maliyetinin Dağıtımı (Branş Polİçe Sayısı/Toplam Polİçe Sayısı Oranı):

Bilgi edinim ve iletim faaliyetinin toplam maliyetinin oluşumu şöyledir:

Kırtasiye ve Matbua	9.050.000.000.-TL.
Haberleşme – Telefon	82.800.000.000.-TL.
İlân, Tanıtım ve Reklam	101.150.000.000.-TL.
Kitap, Gazete ve Yayınlar	26.000.000.000.-TL.
<b>Toplam:</b>	<b>219.000.000.000.-TL.</b>

Elementer Branş	Toplam	İşlem	Branş Poliçe Sayısı/Toplam Poliçe Sayısı Oranı (%)	Tutar
Kaza	219.000.000.000.-TL.	*	78,97%	172.944.300.000
Yangın	219.000.000.000.-TL.	*	10,66%	23.345.400.000
Nakliyat	219.000.000.000.-TL.	*	9,80%	21.462.000.000
Mühendislik	219.000.000.000.-TL.	*	0,57%	1.248.300.000
	<b>Toplam:</b>		<b>100</b>	<b>219.000.000.000</b>

**İşletme Genel İdame Faaliyeti Maliyetinin Dağıtımı (Branştaki Toplam İşgücü Saati Sayısı):**

İşletme genel idame faaliyetinin toplam maliyetinin oluşumu şöyledir:

Isınma	7.300.000.000.-TL.
Su	4.751.000.000.-TL.
Temizlik	21.000.000.000.-TL.
Bakım – Onarım	49.050.000.000.-TL.
Aydınlatma – Elektrik	14.200.000.000.-TL.

Toplam: 96.301.000.000.-TL.

İşgücü saatleri toplamı daha önceden hesaplamıştık, 55.640 saat idi.

Bu durumda birim işgücü saati maliyeti şöyle hesaplanabilir:

$$\text{Birim İşgücü Saati Maliyeti} = \frac{\text{İşletme Genel idame Faaliyeti Maliyeti Toplamı}}{\text{İşgücü Saatleri Toplamı}}$$

$$\text{Birim İşgücü Saati Maliyeti} = 96.301.000.000.-\text{TL.} / 55.640 \text{ saat}$$

$$\text{Birim İşgücü Saati Maliyeti} = 1.730.787,20.-\text{TL}/\text{Saat}$$

Elementer Branş	Birim İşgücü Saati Maliyeti	İşlem	İşgücü Saatleri	Tutar*
Kaza	1.730.787,20.-TL.	*	28.600	49.500.513.950
Yangın	1.730.787,20.-TL.	*	12.480	21.600.224.350
Nakliyat	1.730.787,20.-TL.	*	10.400	18.000.186.900
Mühendislik	1.730.787,20.-TL.	*	4.160	7.200.074.800
	<b>Toplam:</b>		<b>55.640</b>	<b>96.301.000.000</b>

\* Tutarlar yuvarlatılmıştır.

#### Dava Faaliyet Maliyetinin Dağıtımı (Ortalama Açılan Dava Sayısı):

1998 yılı içerisinde açılan toplam dava sayısının 150 olduğunu ve branşlar itibariyle dağılımını daha önceden bulmuştuk. Buna göre birim dava maliyeti şöyle hesaplanabilir:

Birim Dava Maliyeti = Toplam Dava Maliyeti / Açılan Toplam Dava Sayısı

Birim Dava Maliyeti = 40.200.000.000.-TL. / 150 dava

Birim Dava Maliyeti = 268.000.000.-TL./Dava

Elementer Branş	Birim Dava Maliyeti	İşlem	Branşlara Göre Dava Sayısı	Tutar
Kaza	268.000.000.-TL	*	119	31.892.000.000
Yangın	268.000.000.-TL	*	16	4.288.000.000
Nakliyat	268.000.000.-TL	*	14	3.752.000.000
Mühendislik	268.000.000.-TL	*	1	268.000.000
	<b>Toplam:</b>		<b>150</b>	<b>40.200.000.000</b>

#### Otomobil – İnceleme Faaliyeti Maliyetinin Dağıtımı (Gerçekleşen İnceleme Sayısı):

Otomobil ile inceleme faaliyetinin branşlar itibari ile dağılımını daha önceden tespit etmiştik. Burada hatırlanması gereken en önemli unsur bu maliyetten Kaza branşının

pay almamıştır. Bu bilgiler ışığında otomobil ile birim inceleme maliyeti şöyle hesaplanabilir:

$$\text{Otomobil İle Birim İnceleme Maliyeti} = \frac{\text{Otomobil İnceleme Maliyeti Toplamı/Otomobil İle İnceleme Sayısı}}$$

$$\text{Otomobil İle Birim İnceleme Maliyeti} = 68.000.000.000.-\text{TL.} / 315 \text{ İnceleme}$$

$$\text{Otomobil İle Birim İnceleme Maliyeti} = 215.873.015,87.-\text{TL.}$$

Elementer Branş	Otomobil İle Birim İnceleme Maliyeti	İşlem	Branşlara Göre Otomobil İle İnceleme Sayısı	Tutar
Kaza	215.873.015,87.-TL.	*	Pay Almaz.	0
Yangın	215.873.015,87.-TL.	*	160	34.539.682.539
Nakliyat	215.873.015,87.-TL.	*	147	31.733.333.334
Mühendislik	215.873.015,87.-TL.	*	8	1.726.984.127
	<b>Toplam:</b>		<b>315</b>	<b>68.000.000.000</b>

#### Yasal Yükümlülük Faaliyeti Maliyetinin Dağıtımını (Tüm Branşlara Eşit):

Yasal yükümlülük faaliyetinin toplam maliyetinin oluşumu şöyledir:

Damga Vergisi ve Harçlar	<u>6.000.000.000.-TL.</u>
<b>Toplam:</b>	<b>6.000.000.000.-TL.</b>

Buna göre her bir branşa düşen maliyet payı şöyle hesaplanabilir:

$$\text{Branşa Düşen Maliyet Payı} = \frac{\text{Toplam Damga Vergisi ve Harç Maliyeti}}{\text{Branş Sayısı}}$$



6.000.000.000.-TL.

Branşa Düşen Maliyet Payı = -----

4 Branş

Branşa Düşen Maliyet Payı = 1.500.000.000.-TL./Branş

Elementer Branş	Branşa Düşen Damga Vergisi ve Harçlar Maliyeti Payı
Kaza	1.500.000.000.-TL.
Yangın	1.500.000.000.-TL.
Nakliyat	1.500.000.000.-TL.
Mühendislik	1.500.000.000.-TL.
<b>Toplam:</b>	<b>6.000.000.000.-TL.</b>

Böylece Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 yılı indirekt maliyetlerinin Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine göre dağıtabilmek için seçtiğimiz faaliyetler ve maliyet taşıyıcılarına göre gerekli dağıtımları yapıldı. Tablo 20. bize bu dağıtım sonuçlarını düzenli bir şekilde görme imkânı sağlamaktadır.

Tablo 20. Işık Sigorta A.Ş.' nin 1998 Yılı Endirekt Maliyetlerinin Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Dağıtım Tablosu

FAALİYETLER	KAZA	YANGIN	NAKLİYAT	MÜHENDİSLİK
Denetim	7.200.000.000	7.200.000.000	7.200.000.000	7.200.000.000
Bilgi Edinme ve İletim	172.944.300.000	23.345.400.000	21.462.000.000	1.248.300.000
İşletme Genel İdame	49.500.513.950	21.600.224.350	18.000.186.900	7.200.074.800
Dava	31.892.000.000	4.288.000.000	3.752.000.000	268.000.000
Otomobil İle İnceleme	0	34.539.682.539	31.733.333.334	1.726.984.127
Yasal Yükümlülükler	1.500.000.000	1.500.000.000	1.500.000.000	1.500.000.000
<b>Toplam:</b>	<b>263.036.813.950</b>	<b>92.473.306.889</b>	<b>83.647.520.234</b>	<b>19.143.358.927</b>

## 2.5. Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Branşların Birim Maliyetlerinin Hesaplanması

Kaza Branşı Birim Maliyeti  $FDM = \text{Branşın Toplam Maliyeti} / \text{Branşın Poliçe Sayısı}$

Kaza Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 263.036.813.950.-\text{TL.} / 118.604 \text{ ad.}$

Kaza Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 2.217.773.-\text{TL./ad.}$

Yangın Branşı Birim Maliyeti  $FDM = \text{Branşın Top. Maliyeti} / \text{Branşın Poliçe Sayısı}$

Yangın Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 92.473.306.889.-\text{TL.} / 16.020 \text{ ad.}$

Yangın Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 5.772.366.-\text{TL./ad.}$

Nakliyat Branşı Birim Maliyeti  $FDM = \text{Branşın Top. Mal.} / \text{Branşın Poliçe Sayısı}$

Nakliyat Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 83.647.520.234.-\text{TL.} / 14.723 \text{ ad.}$

Nakliyat Branşı Birim Maliyeti  $FDM = 5.681.418.-\text{TL./ad.}$

Mühendislik Birim Maliyeti  $FDM = \text{Branşın Top. Mal.} / \text{Branşın Poliçe Sayısı}$

Mühendislik Birim Maliyeti  $FDM = 19.143.358.927.-\text{TL.} / 839 \text{ ad.}$

Mühendislik Birim Maliyeti  $FDM = 22.816.876.-\text{TL./ad.}$

## 2.6. Geleneksel Maliyetleme ve Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine Göre Elde Edilen Birim Maliyetlerin Mukayesesi

	KAZA	YANGIN	NAKLIYAT	MÜHENDİSLİK
Geleneksel Maliyetleme Sistemi	3.051.556	3.051.556	3.051.556	3.051.556
Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemi	2.217.773	5.772.366	5.681.418	22.816.876
<b>FARK:</b>	<b>833.783</b>	<b>-2.720.810</b>	<b>-2.629.862</b>	<b>-19.765.320</b>

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Kaza branşında bir poliçeye düşen maliyet Geleneksel Maliyetlemeye göre 3.051.556.-TL. iken, Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminde bu tutar 2.217.773.-TL oluyor. Başka bir deyişle işletmenin Kaza branşında ki her bir poliçeye 833.783.-TL. daha fazla maliyet yüklemiş olduğu ve Kaza branşının gerçek kârlılığının her bir poliçe başına 833.783.-TL. daha az tespit edildiği anlaşılmaktadır.

Ancak diğer branşlarda ise işletme her bir poliçeyi daha az maliyetlemiştir. Yangın branşında bir poliçe Geleneksel Maliyetlemeye göre 3.051.556.-TL. maliyet payı alırken aslında bu tutar Faaliyete Dayalı Maliyetlemeye göre 5.772.366.-TL. olmalıydı.

Nakliyat ve Mühendislik branşları da Geleneksel Maliyetlemeye göre aynı tutarda yani 3.051.556.-TL. pay alırken aslında bu branşlar Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine göre sırasıyla 5.681.418.-TL., 22.816.876.-TL. pay almalıydı. Başka bir deyişle tüm bu branşlara hatalı tutarlarda maliyet yüklenmiş olduğundan işletme söz konusu branşlarla ilgili olarak alacağı kararlarda isabetlilik olasılığını ortadan kaldırmaktadır.

## SONUÇ

### 1. Bulgular ve Değerlendirme

Bu çalışmada Faaliyete Dayalı Maliyetleme tekniği, Türkiye’ de faaliyet gösteren Işık Sigorta A.Ş.’ de; Kaza, Yangın, Nakliyat ve Mühendislik branşlarına ilişkin veriler kullanılarak uygulanmıştır. Uygulamanın amacı, bu tekniğin, Geleneksel Sistemden farklı olduğu noktaları ortaya çıkarmaktır. Ele alınan branşların birim maliyetleri Geleneksel Maliyetleme Sistemi ve Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemi kullanılarak hesaplanmıştır. Faaliyete Dayalı Maliyetleme, başlangıçta verilen tanımından da anlaşılacağı gibi, Geleneksel Sistemden farklı olarak indirekt giderleri daha detaylı ele alan bir sistemdir. Yapılan uygulama sonucunda elde edilen değerler şunlardır:

Faaliyete Dayalı Maliyetleme tekniğine göre Kaza branşı için 2.217.773.-TL., Yangın branşı için 5.772.366.-TL., Nakliyat branşı için 5.681.418.-TL. ve Mühendislik branşı için 22.816.876.-TL. birim maliyetleri elde edilirken, Geleneksel maliyetleme Sistemine göre tüm branşların birim maliyeti 3.051.556.-TL. olarak elde edilmiştir.

Bu sonuçlardan, Kaza branşının birim maliyetlerinin Faaliyete Dayalı Maliyetleme tekniğine göre hesaplandığında daha düşük olduğu görülmüştür. Diğer branşların birim maliyetleri ise yine Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sistemine göre hesaplandığında daha yüksek çıkmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken nokta, Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin her zaman ve koşulda daha düşük maliyetler vermeyeceğidir. Bu sistem, özellikle genel üretim/hizmet giderlerini gerçeğe daha yakın ve ayrıntılı olarak ele almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Faaliyete Dayalı Maliyetleme Sisteminin amacının sadece maliyetleri düşürmek değil, daha ayrıntılı maliyet elde etmek olduğudur. Yöntem, yöneticilere kaynakların kullanılması ve hizmetlerin fiyatlandırılması konusundaki kararlarda yardımcı olmaktadır.

## 2. Öneriler

Sigorta işletmelerinde kapsamlı bir maliyet muhasebesi sisteminin mevcut olmaması, muhasebe personelinin bilgi yetersizliği, modern yöneticilik anlayışının mevcut olmaması, maliyet muhasebesi uygulamalarına gereken önemin verilmemesi, bu konuda denetim mekanizmasının bulunmaması ve sigorta işletmelerinde elementer branşlar arasında iletişim kopukluğunun bulunması, araştırmada gerekli verilerin elde edilmesinde, araştırmacının bazı sorun ve zorluklarla karşılaşmasına yol açmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda şu öneriler yapılabilir:

1. Her branşta üretilen hizmetlerin tanımı ayrıntılı bir şekilde yapılmalıdır. Bunun nedeni ise Geleneksel Maliyetleme Sisteminin gelişmiş ve son derece karmaşık olan sigorta hizmetlerinin ihtiyacını yeterince karşılayamaz olmasıdır. Bu nedenle maliyetlerin sınıflandırılmış olmasına önem verilmelidir.

2. Kullanılan maliyetleme yöntemlerinin, teknolojik gelişime uyum sağlayabilmeleri için sürekli gözden geçirilmelidirler.

3. Maliyet muhasebesi sistemi, esas üretim yerlerine ilişkin maliyet unsurlarına önem verdiği kadar, yardımcı üretim yerlerine ilişkin faaliyetlere de odaklanmalıdır. Örneğin; temsil, teberru ve yardımlar direkt olarak hizmete değer kazandırmazlar. Maliyet muhasebesi bu fonksiyonlardaki maliyet unsurlarını da tanımlamalıdır.

4. Sigorta işletmelerinde yetersiz ve eksik veri kayıtlarından dolayı, gerçekleşen faaliyetlerin kontrolü, planlanması ve değerlendirilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle, yapılan bütün işlemlerin ayrıntılı bir şekilde izlenebileceği bir kayıt sisteminin kurulmasına ihtiyaç vardır.

5. Maliyet muhasebesi sistemi, faaliyet analizi yaparak maliyet denetimini geliştirmeli, maliyet denetimi ve yönetimi yolu ile maliyet verimlilik oranını destekleyerek hizmet üretiminde verimliliği arttırmalıdır.

6. Maliyet muhasebesi sistemi, sürekli geliştirme programlarının gerektirdiği sürekli gelişmeleri desteklemelidir.

7. Maliyet muhasebesi sistemi sigorta işletmesi yöneticilerine denetim ve karar vermede yardımcı olacak ve esas amacı üretilen hizmetlerin maliyetlerinin doğru bir biçimde tespiti olan, sigorta işletme yapısına uygun bir muhasebe organizasyonunun kurulması konusunda yardımcı olmalıdır.

8. Sigorta işletmelerinde, maliyet muhasebesi ile ilgili hizmet içi eğitim programları uygulanmalı ve maliyet muhasebesi hizmetleri de modern yöneticilik anlayışına uygun bir şekilde yönetilmelidir.

9. Maliyet muhasebesi sistemi, karar vermenin çok acil olduğu ve elde bulunan verilere ulaşılamayacağı durumlarda, gerçeğe yakın tahmini verileri verebilecek şekilde geniş ve kapsamlı bir biçimde kurulmalıdır.

10. Maliyet muhasebesi sistemlerinin Faaliyete Dayalı Maliyetleme sistemine göre geçişinin sağlanması gerekmektedir.

**EKLER****Sayfa**

Ek 1. Sigorta İşletmeleri İçin Hesap Planı .....	156
Ek 2. Sigorta Terimleri Sözlüğü .....	164

## Ek 1.

## Sigorta İşletmeleri İçin Hesap Planı

- 0. NAKİT VE NAKİT BENZERİ DEĞERLER**
- 0.01. Nakit Değerler
  - 0.01.1. Nakit Değerler – Türk Parası
  - 0.01.2. Nakit Değerler – Yabancı Para
- 0.02. Bankalar
  - 0.02.1.01. Bankalar Serbest Mevduat – Türk Parası
  - 0.02.2.01. Bankalar Serbest Mevduat – Yabancı Para
  - 0.02.1.02. Bankalar Bloke Mevduat – Türk Parası
  - 0.02.2.02. Bankalar Bloke Mevduat – Yabancı Para
- 0.03. Menkul Değerler Cüzdanı
  - 0.03.1.01. Serbest Menkul Değerler Cüzdanı – Türk Parası
  - 0.03.2.01. Serbest Menkul Değerler Cüzdanı – Yabancı Para
  - 0.03.1.02. Bloke Menkul Değerler Cüzdanı – Türk Parası
- 0.04. Menkul Değerler Değer Azalış Karşılıkları (-)
  - 0.04.1.01. Serbest Menkul Değerler Değer Azalış Karşılıkları – Türk Parası (-)
  - 0.04.2.01. Serbest Menkul Değerler Değer Azalış karşılıkları – Yabancı Para (-)
  - 0.04.1.02. Bloke Menkul Değerler Değer azalış Karşılıkları – Türk Parası (-)
- 1. ALACAKLAR**
- 1.01.1. Sigortalılar
- 1.02.1. Acentalar
- 1.04.1. Sedanlar ve Retrosedanlar Cari Hesabı – Türk Parası
- 1.04.2. Sedanlar ve Retrosedanlar Cari Hesabı – Yabancı Para
- 1.05.1. Sedan ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolarımız – Türk Parası
- 1.05.2. Sedan ve Retrosedanlar Nezdindeki depolarımız – Yabancı Para
- 1.06.1. İkazlar
- 1.50.1. Diğer Alacaklar – Türk Parası
- 1.50.2. Diğer Alacaklar – Yabancı Para
- 1.60.1. İdari ve Kanuni Takipteki Alacaklar



- 1.60.1.01. İdari Takipteki Alacaklar
- 1.60.1.02. Kanuni Takipteki Alacaklar
- 1.70. Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)
- 1.80. Prim Alacak Karşılığı (-)
- 2. SABİT DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER**
- 2.01. İştirakler
  - 2.01.1.01. Serbest İştirakler – Türk Parası
  - 2.01.2.01. Serbest İştirakler – Yabancı Para
  - 2.01.1.02. Bloke İştirakler – Türk Parası
- 2.02. İştirakler Değer Azalış Karşılığı (-)
  - 2.02.1.01. Serbest İştirakler Değer Azalış Karşılığı – Türk Parası (-)
  - 2.02.2.01. Serbest İştirakler Değer Azalış Karşılığı – Yabancı Para (-)
  - 2.02.1.02. Bloke İştirakler Değer Azalış Karşılığı – Türk Parası (-)
- 2.03.1. Menkuller
- 2.04. Gayrimenkuller
- 2.05. Özel Maliyet Bedelleri
- 2.06. İlk Tesisi ve Taazzuv Giderleri
- 2.07. Birikmiş Amortismanlar (-)
- 2.08.1. Ayniyat Mevcudu ve Stoklar
- 2.09.1. Devam Eden Yatırımlar
- 2.11.1. Borçlu Geçici Hesaplar
  - 2.11.1.01. Verilen Avanslar
  - 2.11.1.02. Mahsup Edilecek Vergiler
  - 2.11.1.03. Peşin Ödenmiş Giderler
  - 2.11.1.04. Faiz ve Gelir Tahakkuku Reeskontları
  - 2.11.1.05. Kasa Noksanı
- 2.12. Şubeler Cari Hesabı
- 2.99. Diğer**
- 3. BORÇLAR VE DİĞER PASİFLER**
- 3.01. Reasürörler Cari Hesabı
  - 3.01.1. Reasürörler Cari Hesabı – Türk Parası
  - 3.01.2. Reasürörler cari Hesabı – Yabancı Para

- 3.02.1. Milli Reasürans – Tekel İşleri
- 3.03.1. Reasürörlerin Depoları – Türk Parası
- 3.03.2. Reasürörlerin Depoları – Yabancı Para
- 3.04.1. Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Diğer Yükümlülükler
  - 3.04.1.01. Ödenecek Vergiler
  - 3.04.1.02. Ödenecek Resim ve Harçlar
  - 3.04.1.04. Ödenecek Primler
  - 3.04.1.05. Ödenecek Aidatlar
- 3.05.1. Diğer Borçlar
  - 3.05.1.01. Acentalara Borçlar
  - 3.05.1.02. Sigortalılara Borçlar
  - 3.05.1.03. Satıcılara Borçlar
  - 3.05.1.04. Alınan Depozito ve Teminatlar
  - 3.05.1.05. Pey Akçeleri ve Geçici Poliçe Tahsilatı
  - 3.05.1.06. Talep Edilmeyen Kıymetler
  - 3.05.1.07. ödenecek Ücretler
  - 3.05.1.08. Ödenecek Kâr Payları
  - 3.05.1.09. Ortaklar Borçlar
  - 3.05.1.10. İştirak Taahhüdünden Borçlar
  - 3.05.1.11. Banka Kredileri
  - 3.05.1.12. Ödenecek Komisyonlar
  - 3.05.1.13. İhraç Edilen Tahviller
  - 3.05.1.14. İhraç Edilen Bonolar
  - 3.05.1.15. Ödenecek Senet ve Kupon Bedelleri
  - 3.05.1.99. Diğer Borçlar
- 3.06.1. Teknik Karşılıklar
  - 3.06.1.01. Cari Riskler Karşılığı
  - 3.06.1.02. Cari Riskler Karşılığında Reasürörler Payı
  - 3.06.1.03. Muallak Hasar Karşılığı
  - 3.06.1.04. Muallak Hasar Karşılığında Reasürörler Payı
  - 3.06.1.05. Uzun Süreli İşler Karşılığı
  - 3.06.1.06. Uzun Süreli İşler Karşılığında Reasürörler Payı

- 3.06.1.07. Hayat Matematik Karşılığı
- 3.06.1.08. Hayat Matematik Karşılıklarında Reasürörler Payı
- 3.06.1.09. Hayat Muallak Tazminat Karşılığı
- 3.06.1.10. Hayat Muallak Tazminat Karşılıklarında Reasürörler Payı
- 3.06.1.11. Hayat Kâr Payı Karşılıkları
- 3.06.1.12. Hayat Kâr Payı Karşılıklarında Reasürörler Payı
- 3.06.1.13. Deprem Hasar Karşılığı
- 3.07.1. Serbest Karşılıklar
- 3.08.1. Diğer Pasifler
- 3.08.1.01. Alacaklı Geçici Hesaplar
- 3.08.1.02. Faiz ve Gider Reeskontları
- 3.08.1.03. Peşin Tahsil Edilmiş Gelirler
- 3.08.1.99. Diğer
- 3.09.1. Vergi Karşılıkları
- 3.09.1.01. Kurumlar Vergisi Karşılıkları
- 3.09.1.02. Gelir Vergisi Karşılıkları
- 4. ÖZKAYNAKLAR**
- 4.01.1. Nominal Sermaye
- 4.02.1. Ödenmemiş Sermaye
- 4.03.1. Kanuni Yedek Akçeler
- 4.04. İhtiyari Yedek Akçeler
- 4.05. Fevkalade Yedek Akçeler
- 4.06.1. Yeniden Değerleme Fonu
- 4.07. Geçmiş Yıllar Kâr ve Zararı
- 6. ANA FAALİYET DIŞI GELİRLER**
- 6.01.1. Faiz Gelirleri
- 6.02.1. Kâr Payı Gelirleri
- 6.03.1. Satış Kârları
- 6.04.1. Kira Gelirleri
- 6.05.1. Kambiyo Kârları
- 6.99.1. Diğer Gelirler

- 7. **GENEL GİDERLER**
- 7.01.1. Personel Giderleri
- 7.02.1. Genel İdare Giderleri
- 7.03.1. Faiz Giderleri
- 7.03.1.01. Gecikme Faizleri
- 7.03.1.99. Diğer Faizler
- 7.04.1. Satış Zararları
- 7.04.1.01. Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları
- 7.04.1.02. Sabit Değer Satış Zararları
- 7.04.1.99. Diğer
- 7.05.1. Vergi ve Diğer Yükümlülükler
- 7.06.1. Kambiyo Zararları
- 7.06.1.01. Döviz Mevduatı Kur Farkı Zararları
- 7.06.1.02. Cari İşlemler Kur Farkı Zararları
- 7.06.1.99. Diğer
- 7.07.1. Amortisman Giderleri
- 7.07.1.01. Binalar Amortismanı
- 7.07.1.02. Taşıt Araçları Amortismanı
- 7.07.1.03. Demirbaşlar Amortismanı
- 7.07.1.04. Özel Maliyet Bedelleri Amortismanı
- 7.07.1.05. İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri Amortismanı
- 7.07.1.99. Diğer
- 7.08.1. Karşılık Giderleri
- 7.08.1.01. Şüpheli Alacaklar Karşılığı
- 7.08.1.02. Yönetmeliğe Göre Ayrılan Karşılıklar
- 7.08.1.03. Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı
- 7.08.1.04. İştirakler Değer Düşüş Karşılığı
- 7.08.1.05. Kıdem Tazminatı Karşılığı
- 7.08.1.06. Vergi Karşılıkları
- 7.08.1.99. Diğer Karşılıklar
- 7.09. Kanunen Kabul edilmeyen Giderler
- 7.99. Diğer Giderler

**8. DÖNEM KAR ZARARI**

**9. NAZIM HESAPLAR**

- 9.01.1. Borçlu Nazım Hesaplar
  - 9.01.1.01. Alınan Garanti, Kefaletler ve Diğer Teminatlar
  - 9.01.1.02. Alacak Senetleri Cüzdanı
  - 9.01.1.03. Çekler Cüzdanı
  - 9.01.1.04. Şirketçe Verilen Garanti ve Kefaletler
  - 9.01.1.05. Şirketçe Taahhüt Edilen Sigorta Teminatları
    - 9.01.1.05.01. Yangın Dalı
    - 9.01.1.05.02. Nakliyat Dalı
    - 9.01.1.05.03. Kaza Dalı
    - 9.01.1.05.04. Makine – Montaj Dalı
    - 9.01.1.05.05. Dolu Dalı
    - 9.01.1.05.06. Hayvan Hayat Dalı
    - 9.01.1.05.07. Hastalık Dalı
  - 9.01.1.06. Şirketçe Gösterilen Kanuni Teminatlar
  - 9.01.1.99. Diğer Borçlu Nazım Hesaplar
- 9.02. Alacaklı Nazım Hesaplar
  - 9.02.1.01. Garanti, Kefalet ve Diğer Teminatlardan Alacaklılar
  - 9.02.1.02. Alacak Senetlerinden Alacaklılar
  - 9.02.1.03. Çeklerden Alacaklılar
  - 9.02.1.04. Şirketçe Verilen Garanti ve Kefaletler
  - 9.02.1.05. Şirketçe Taahhüt Edilen Sigorta Teminatları
  - 9.02.1.06. Şirketçe Gösterilen Kanuni Teminatlar Alacaklı Hazine Müsteşarlığı
  - 9.02.1.99. Diğer Alacaklı Nazım Hesaplar
- 5.01. Yangın
  - 5.01.1.01. Alınan Primler
  - 5.01.1.02. Devredilen Primler
  - 5.01.1.03. Ödenen Tazminatlar
  - 5.01.1.04. Ödenen Tazminatta Reasürör Payı
  - 5.01.1.05. Ödenen Komisyonlar

- 5.01.1.06. Alınan Komisyonlar
- 5.01.1.07. Cari Riskler Karşılığı
- 5.01.1.08. Cari Riskler Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.09. Muallak Hasar Karşılığı
- 5.01.1.10. Muallak Hasar Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.11. Uzun Süreli İşler Karşılığı
- 5.01.1.12. Uzun Süreli İşler Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.13. Devreden Cari Riskler Karşılığı
- 5.01.1.14. Devreden Cari Riskler Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.15. Devreden Muallak Hasar Karşılığı
- 5.01.1.16. Devreden Muallak Hasar Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.17. Devreden Uzun Süreli İşler Karşılığı
- 5.01.1.18. Devreden Uzun Süreli İşler Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.01.1.19. Deprem Hasar Karşılığı
- 5.01.1.50. Diğer Gelirler
- 5.01.1.99. Diğer Giderler
- 5.90. Hayat
  - 5.90.1.01. Alınan Primler
  - 5.90.1.02. Devredilen Primler
  - 5.90.1.03. Ödenen Tazminatlar
  - 5.90.1.04. Ödenen Tazminatta Reasürör Payı
  - 5.90.1.05. Ödenen Komisyonlar
  - 5.90.1.06. Alınan Komisyonlar
  - 5.90.1.07. Hayat Matematik Karşılığı
  - 5.90.1.08. Hayat Matematik karşılığında Reasürörler Payı
  - 5.90.1.09. Hayat Kâr Payı Karşılıkları
  - 5.90.1.10. Hayat Kâr Payı Karşılıklarında Reasürörler Payı
  - 5.90.1.11. Hayat Muallak Tazminat Karşılığı
  - 5.90.1.12. Hayat Muallak Tazminat Karşılığında Reasürörler Payı
  - 5.90.1.13. Devreden Hayat Matematik Karşılıkları
  - 5.90.1.14. Devreden Hayat Matematik Karşılıklarında Reasürörler Payı
  - 5.90.1.15. Devreden Hayat Kâr Payı Karşılıkları

- 5.90.1.16. Devreden Hayat Kâr Payı Karşılıklarında Reasürörler Payı
- 5.90.1.17. Devreden Hayat Muallak Tazminat Karşılığı
- 5.90.1.18. Devreden Hayat Muallak Tazminat Karşılığında Reasürörler Payı
- 5.90.1.50. Diğer Gelirler
- 5.90.1.99. Diğer Giderler<sup>147</sup>

---

<sup>147</sup> Burada Sigorta Şirketleri Tek Düzen Hesap Planı dar kapsamlı olarak alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. Recep Koçak, **Sigorta Muhasebesi**, İstanbul: Can Matbaası, 2000, s.437-484. ve Mehmet Özkan, **Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1995, s.391-429.

**Ek 2.****Sigorta Terimleri Sözlüğü**

- ABONE** : Peşin para ile belli bir zaman için alıcı (müşteri) olma.
- ACENTA** : Ücret karşılığında başkalarının işlerini gören kurum.
- AİLE SİGORTASI** : Aileye her bakımdan destek olmak amacı ile düzenlenen hayat sigortasının bir çeşidi.
- AJANS** : Ticaret kurumu kolu. Şube. Merkez ile şube arasındaki bağlantı.
- AKTÜER** : İstatistik ve olasılık hesapları yoluyla sigorta rizikolarını ve primlerini hesaplayan kişilerdir.
- AKTÜERYA** : İstatistik ve olasılık hesapları yoluyla sigorta rizikoların ve primlerinin hesaplanmasıdır.
- AŞKIN SİGORTA** : Herhangi bir malın veya binanın kıymetinden fazlaya sigorta edilmesidir. Sigorta poliçesi sigortanın değerinden fazla ise, fazla kısım muteber değildir ve sigortalı bu fazlalığa istinaden sigortacıdan sigortalı malın değerinden fazlasını talep edemez.



- AVANS** : Belirli bir süre sonunda geriye alınmak üzere verilen para. İleride tahakkuku ve ödenmesi kararlaştırılmış bir borcun önceden peşin ödenen kısmı.
- AVARYA** : Bir deniz yolculuğunda geminin veya gemide mevcut malların deniz arızaları sonucunda uğradıkları hasar ve olağanüstü giderler.
- BAKİYE** : Artık, artan, kalıntı.
- BLOKE TEMİNAT** : Sigorta şirketleri topladıkları primler karşılığı olarak %20' lik bir kısmı Hazine Müsteşarlığı hesabına bloke etmek yükümlülüğü altındadırlar.
- BONO** : Belirli bir sürenin sonunda, belirli bir paranın belirli bir kimseye ödeneceğini belirten senet.
- BORÇ** : Ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. Birine karşı bir şeyi yerine getirmek gerekliliği, vecibe.
- BROKER** : Sigorta ve reasürans anlaşmalarında, komisyon karşılığında aracılık eden gerçek ve tüzel kişilerdir.
- BROKERAJ** : Brokerin net prim üzerinden aldığı komisyondur.
- BRÜT** : Kesintisi çıkarılmamış, kesintisiz (para).
- CİRANTA** : Bir ticari senedi ciro eden kimse.

<b>CİRO</b>	: Bir ticaret senedinin, alacaklı tarafından başkasına çevrilmesi ve senedin arkasına gereken yazının yazılıp imzalanması.
<b>DİREKT PRİM</b>	: İlk sigortacının doğrudan doğruya sigortalılardan sağladığı primlerdir.
<b>EKSİK SİGORTA</b>	: Sigorta bedelinin sigorta değerinden düşük olması halidir. Sigorta bedeli gerçek değer altında gösterilmişse ancak gösterilen sigorta bedeli kadar ödeme yapılır.
<b>ENVANTER PRİMİ</b>	: Sâfi prime idare masraflarının eklenmesiyle oluşan primdir.
<b>GRUP SİGORTASI</b>	: Toplu sigorta. İşverenin toplu olarak işçileri sigortalaması.
<b>HAMİL</b>	: Taşıyıcı. Elinde bulunduran, üzerinde taşıyan.
<b>İCRA</b>	: Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme. Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu şeyi adlî bir kuruluş aracılığıyla yerine getirme.
<b>İHTİYARLIK SİGORTASI</b>	: Yaşı ilerlemiş olanların çalışmalarına karşı teminat erİştiren sigorta.
<b>İKRAZ</b>	: Ödünç verme.